

Valerică Stănescu

Legile șatrei
∞
Le krisa le rromenqe

Lucrare tipărită în 4000 de exemplare de către
Reprezentanța UNICEF în România cu fonduri primite
din partea Comitetului Național UNICEF din Elveția

Copertă și ilustrații: *Eugen Raportoru* - pictor român
Redactor lb. romani și Notă asupra ediției: *conf. dr. Gheorghe Sarău*
Postfață: *lect. dr. Delia Grigore*
Referenți: *lect. dr. Delia Grigore și conf. dr. Gheorghe Sarău*

Versiunea română: *prof. Camelia Stănescu*, fiica autorului

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STĂNESCU, VALERICĂ

Legile satei / Valerică Stănescu. - București:
Vanemonde, 2004
ISBN 973-86502-7-5

821.135.1=214.58=135.1

@Copyright: UNICEF și Valerică Stănescu

Layout: *Victoria Dumitrescu*

Editura: **VANEMONDE** • Tel/Fax:331.02.00

ISBN 973-86502-7-5

Dedic această carte tuturor băieților și fetelor din neamul meu rrom, pe care - îndrăgostiți, deopotrivă, de învățătură și de respect față de rânduielile noastre rrome, așa cum am fost eu la vârsta lor - îi rog să primească sfatul meu de a înnoi și de a îmbina armonios legile noastre bătrânești rrome cu învățătura, cu aspirațiile și cerințele vieții moderne, spre binele lor și al tuturor rromilor.

Valerică Stănescu

Notă asupra ediției

Stănescu Valerică, creator român, este unul dintre autorii de dinaintea de Revoluție, care, deși a fost înscris într-un plan editorial, nu și-a văzut opera publicată în perioada comunistă.

Este vorba de lucrarea *Legile șatrei*, pe care Editura craioveană "Scrisul Românesc" o inclusese, ca rezervă - la p. 16, ca titlul nr. 26 - în *Lista lucrărilor propuse să apară în 1981*.

În viziunea de atunci a Editurii, demersul autorului român era înfățișat astfel::

"Nuvela de dimensiuni ample "Legile șatrei" sondează un univers specific, foarte individualizat, referitor la istorie și tradiții, și anume lumea românilor corturari.

Autorul, pe baza unei cunoașteri amănunțite a mediului, pe experiențe orale, cât și pe baza unor surse directe, se oprește la elementele de tradiție petrecute într-un trecut ceva mai îndepărtat, conturând o lume aparte, cu legi nescrise, dar respectate cu strictețe.

Valerică Stănescu se oprește mai ales asupra elementului moral, care conduce viața unei asemenea grupări, reglementându-le familiile și traiul în colectiv. Astfel, asistăm la scene de judecată morală, pe baza tradiției și în fața întregii obști, la momente de respingere singulară a unor hotărâri sau de încercări de evadare din cercul considerat închis.

Scrisă cu măiestrie, cu frază pitorească, ca și limbajul personajelor, nuvela Legile șatrei reprezintă o izbutită considerare a unui mediu uman devenit istoric".

Din păcate însă, în această lapidară prezentare nu se amintea nimic despre autor, iar lucrarea avea să dispară din sertarele acestei edituri. Până în Revoluția din anul 1989, autorul a încercat, în paralel, să câștige bunăvoința unor critici și profesori de la catedra de limba și literatura română (așa l-a cunoscut, de pildă, pe domnul profesor Al. Hanță, decanul de atunci al facultății de profil a Universității București, care l-a încurajat să scrie în continuare), dar subiectul era, se pare, desuet din punctul de vedere al ideologiei epocii.

Valerică Stănescu, deși înfrânt pentru moment, a înțelea - așa cum în tinerețea sa simțise el însuși - că fiica sa, *Camelia*, trebuia să încerce să se “salveze” din ghiara tradiției uneori foarte stricte a neamului căldărarilor, îndemnând-o să urmeze liceul și filologia (secțiunile spaniolă - limba și literatura română).

Astfel, în anul universitar 1992/1993, având-o ca studentă la cursul meu opțional de limba rromani, am aflat de la *Camelia Stănescu* despre talentul tatălui său și despre dezamăgirile acestuia în privința publicării creației amintite. Cum nu se mai păstra nici manuscrisul - martor, am sfătuit-o să-și îndemne tatăl să rescrie opera.

De bună seama că s-au scurs câțiva ani până când - dându-i, personal, un imbold în acest sens - *Valerică Stănescu* s-a așternut din nou la scris în luna decembrie 2002.

O dată cu ieșirea din iarnă, în martie 2003, după patru luni de muncă zilnică, *Valerică Stănescu* a reușit să definitiveze o nouă variantă a scriiturii sale anterioare, în forma de față, ce este însoțită de o frumoasă versiune în limba rromani realizată de fiica acestuia, profesoara *Camelia Stănescu*, ea însăși autoare de manuale școlare pentru limba rromani și de traduceri în această limbă.

Cum opera se va prezenta de la sine (fiind o adevărată frescă a intimității tradiționale a căldărarilor - cei mai conservatori din perspectiva apărării cu strășnicie și a perpetuării întocmai a tradițiilor și a legilor care le guvernează), găsim utilă inserarea unei bio-bibliografii a autorului întocmită de *Camelia Stănescu*:

“Valerică Gh. Stănescu, fiu de rromi căldărari, s-a născut la data de 6 octombrie 1944, într-un bordeiaș din localitatea sovietică, Kraineaka, unde părinții săi se aflau deportați la Bug și au stat timp de doi ani. După terminarea războiului, familia lui se întoarce în România.

Copilul Valerică Stănescu avea să se înscrie la vârsta de 11 ani la Școala din comuna Vasilați, din județul Dolj, unde, în acel moment, părinții săi staționau cu cortul. Elevul Valerică Stănescu, însoțindu-și părinții ce colindau cu cortul din sat în sat, era nevoit, la rândul său, ca, pe baza unui catalog “la purtător”, să frecventeze în jur de treizeci de școli într-un singur an școlar..., situația școlară anuală fiindu-i încheiată de către ultima școală din localitatea în care se aflau cu cortul în momentul terminării respectivului an școlar. La sfârșitul clasei a patra avea un palmares de aproximativ trei sute de școli.

Elevul Valerică Stănescu învăța foarte bine, având doar note de 10, iubind istoria și limba română.

După absolvirea primelor patru clase primare, având domiciliul în Cartierul Ostroveni din Râmnicu Vâlcea, Valerică Stănescu a fugit de la părinții săi, solicitând sprijinul secției de învățământ a Municipiului Rm. Vâlcea pentru a-și continua studiile, în pofida dorinței familiei lui de a le întrerupe și de a-l căsători potrivit tradiției căldărărești. Inspectorul școlar a contactat telefonic Liceul “N. Bălcescu” din Rm. Vâlcea, cerând înscrierea elevului în clasa a V-a de liceu (liceul avea, pe vremea aceea, 10 - 11 clase), și, astfel, Valerică Stănescu a urmat clasa a V-a de liceu, însă, într-o noapte, când se afla elev în clasa a VI-a de liceu, părinții “l-au furat”, luându-l din internatul liceului și căsătorindu-l după legea șatrei. Ulterior, însurat fiind, și-a continuat studiile la seral până în clasa a X-a.

Neliniștile creatoare îl determină pe Valerică Stănescu să scrie poezii, apoi proză. Astfel, în anul 1980 a scris ampla nuvela “Legile șatrei”, rescrisă, sub forma micro-romanului de față.

În prezent, autorul lucrează la un roman cu tentă autobiografică, inspirat de perioada deportării romilor la Bug, intitulat “Cu Moartea-n Ochi”.

*Legat de redactare, să arătăm că am lăsat ca atare cuvintele și expresiile din limba romani, dar le-am evidențiat, prin caractere italice, și le-am prezentat la finele cărții, într-un *Glosar*, însoțite de echivalentele românești.*

*Cu opera lui Valerică Stănescu se întregeste galeria scriitorilor romi contemporani - atâția câți sunt ei astăzi - ce reunește numele unor poeți, scriitori și folcloriști romi, menționați aici, în ordinea cronologică a publicării creațiilor lor artistice după 1990: *Gheorghe Păun - Ialomițeanu, Luminița Mihai Cioabă, Delia Grigore, Alexandru Ruja Gribussyi, Irina Gàbor - Zrínyi, Marius Lakatos, Costică Bățălan.**

București, 6 octombrie 2003

Gheorghe Sarău

O anglutno milaj le beršesqo 1832

Deš càxre anθa' deš riga le themesqe kidinesas pen p-o baro kïmpo la Krajovaqo, k-ašti te gätisaren o xamos le bare dšesqo la Patradäqo. Le manuša kalorre lungone balença, le čhorença zi ka-o maškar, rodenas sìgo te vazden i càxra. Le càxre sas vazdine but sìgo. Le phurä le lungone fistença but lolärde, thaj bišarença anθ-ël porä, astarenas penqe bare thualä, thaj palal kodja gätinas pen te zan anθ-o gav. Le bare čhaja, bare mujeça, zanas le bare piränça ka-o paj, ka-i xaning; le tärne zanas le grastença ka-i čar, asanas thaj spidenas pen, peravenas pen tele jekh avres k-ašti te dikhen savo sì o maj bengajlo. Le zukela kidinesas pen vi von savorre, bašaindoj jekh avresθe, dinindoj anθar i pori.

Le čhave, tikne thaj nange, sas, anglal ël càxre, sar i kišaj. I braval, dōsta tatōrri, marelas palal càxre. I vrjāma nakhelas sìgo. O kham mukhelas pes lokhes - lokhorres opral pa-l zēja le plajesqe. Le phure thaj le phurä amboldenas pen lošale anθa' o gav le gonorrença pherde butänça xamasqe. Le rrom sas bokhale. Anθa' kodja, kerde pen le jaga. O khandimos savo anklelas anθa' e bakrāqo mas čhordäs pes sìgo maškar le càxre. Le čhave avenas savorre pašal i jag, dikhenas le jakhança porawde p-o mas ivando. Kamenas te xan anθa' lesθe kadja sar sas, n-ašti maj ažukerenas thaj azbanas o mas pa i jag thaj xanas o mas ratvalo so xulōlas p-e lenqo muj.

- Sì mišto! - phenenas lošale, pala' so čarenas penqe naja.
- Na aven dile! - phenenas le phurä, asaindoj. Ažukeren!
- O ažukerimos sì o xamos, sì maj mišto o ažukerimos! - phenenas lošale le phure.

I xävic tati thaj o peko mas bakrāqo, i mol thaj i rakia sas o prāzniko le dšesqo. Thowdäs pes i skafidi:

- Aven, xan thaj pien, ačhiläs dōsta, slāva le Devlesqe! Hajdan, mo, kathe!

Xanas thaj čājlonas. Maj rovelas po jekh čhavorro, tha' lesqi dej atärdärelas lesqo rovimos jekhe kotorre masesça, savo delas lesqe les anθ-o vast.

Primăvara lui 1832

Zece șatre din zece colțuri ale țării se adunaseră pe Câmpia Mare a Craiovei să prăznuiască sărbătoarea Sfințelui Paște. Oamenii negricioși cu plete lungi, cu bărbile până la cingătoare, dădeau năvală să-și întindă prelatele și să bată țăruii. Corturile au fost făcute repede. Babele cu fuste lungi, colorate, și bănuți de argint în cozi, aprindeau lulelele, apoi își pregăteau desagi să plece în sat. Fetele mari, gălăgioase, se îndreptau cu cofele la fântână, tinerii plecau cu caii la iarbă, râdeau și se îmbrânceau, se trânteau unul pe altul să vadă care-i mai *bengalo*, adică mai “bengos“. Căinii se adunaseră și ei grămadă mârâind unul la altul, dând din coadă.

Copiii mici și goi erau ca nisipul în fața corturilor. Vântul, destul de căldâiel, de primăvară, adia peste șatră. Timpul trecea repede. Soarele se lăsa încet - încet peste coama dealului. Babele și bătrânii se întorceau veseli, cu desagi plini d-ale gurii. Șatra era înfometată. Drept pentru care s-au făcut focurile. Mirosul de grăsime de carne de oaie se împrăștia rapid printre corturi. Copiii se înghesuiau lângă vatră, se uitau cu ochii pironiți la carnea crudă și proaspătă. Vroiau să mănânce din ea așa cum era, nu mai aveau răbdare; apucau carnea de pe jar și mâncau carnea sângerândă ce se prelingea pe bărbiile lor.

- *Si mișto!* - ziceau bucuroși, după care-și lingeau degetele.

- Nu fiți proști, ziceau babele râzând. Aveți răbdare!

- Răbdarea e măncarea, e mai *mișto* decât ea, ziceau bătrânii veseli.

Mămăliga caldă și friptura de oaie, vinul și țuica, erau praznicul zilei. S-a pus masa:

- Beți și mâncați, a rămas destul, slavă Domnului! *Hajdan, mo, kathe!*

Mâncau și se săturau. Mai plângea câte un copil, dar era împăcat de mama lui cu o bucată de carne, pe care i-o dădea în mână.

- Haj, mo, xa vi tu!

Xale, pile thaj matile. Ambraldõlas pes lenqi çhib anθ-o muj, çí maj xatãrenas pen jekh avreça. Le phurã asanas, tha' asanas vi ël tiknorre kodolenθar save matilesas.

- Si mišto te xas thaj te pies, tha' maj trëbul vareso! - phenenas le tërñã thaj le tërne, palal kodja astarenas te khelen thaj te gilaban.

Le phure merenas asaimasθar thaj phenenas:

- Ame sam maj laçhe sar tumenθe, san khulale thaj dile!

Palal kodja, vazdenas pen phares telal thaj khelenas vi von paşal i jag. Le phure thaj le phurã gilabanas thaj marenas anθar ël vasta:

“Nikerela so nikerela

Pilem tha' sa maj xasa!

Drabardem thaj drabardem,

xamos thaj pimos me lem!

Nikerela so nikereras.

Dikh kë vi ame khelas!”

Thaj astarde te khelen “sar ka-o udar la caxrãqo”. Anθ-e sa-l cãxre sas loşalimos, gilã thaj laçho ilo. Palal kodja, dãs pes muj:

- Atãrdõn, zan te soven kë del o beng pa' tumenθe!

Sa çhute pen anθ-e lenqe cãxre thaj le jaga açhile astarde. Maj aşunelas pes kana thaj kana po jekh phuro kë xasalas or po jekh phuri savi phurdelas phares anθ-e lëndri. Le tërne thonas pesqe nakha anθ-ël pèrine poreña thaj azukerenas te soven le phure, k-aşti te kamen pen penqe rromnãça. Le zukela beşenas pãrana paşal i jag, le grasta beşenas phangle vurdonenθar. Le tërne zuvlã kidenas pen anθ-e angali pesqe ternença. O kalimos la rãtãqo sas thagar, maj başelas po jekh başno anθ-o wurdon thaj maj başelas po jekh zukel darano vi pesqa uçalãθar. Palal kodja, sovenas vi ël tërne prandizme, sovenas vi ël grasta...

Jekh kukumãva thowdãs pes p-o berand jekhe caxrãqo thaj gilabadãs: “Kukumãva, kukumãva, kukumãva!”

Le rrom xutile anθar penqe pèrini thaj ankliste telal-l xuluva. Dine muj savorre: zuvlã, çhave thaj phure:

- Huo! Huo! Huo!

- Te avel pe tiro şero thaj punre, kë baro pharimos andãn amenqe anθ-ël cãxre!

I çirikli kerdili bidikhli anθ-o kalimos la rãtãqo. Anθ-ël cãxre çí maj aşundilo pale' çí jekh muj. Dikhenas le jakhança porawde jekh pe avrenθe.

Haj, mo, xa vi tu! Mănâncă, mă, mănâncă și tu!

Au mâncat, au băut, s-au îmbătat. Li se încurca limba în gură, nu se mai înțelegeau între ei. Babele râdeau, dar râdeau și tinerii și copiii de cei îmbătați.

- *Și misto* să mănânci și să bei, dar mai trebuie ceva! - spuneau tinerele și tinerii, apoi începeau să cânte și să joace.

Bătrânii se amuzau și ziceau:

- Noi suntem mai buni decât voi, căci voi sunteți niște *khulale* și proști!

Apoi se ridicau greoi de jos și jucau și ei lângă foc. Babele cântau și băteau din palme:

“A durat, tot a dura,

Am băut și-aș mai mânca!

Am ghicit, am descântat,

De mâncat, băut, v-am dat!

A durat, tot a dura

Iată și noi am juca!”

Și-au început să joace “ca la ușa cortului“. În toată șatra era veselie, se auzeau cântece și voie bună. Apoi s-a strigat:

- S-a terminat, la culcare, că dă naiba peste voi!

Toți au intrat în corturile lor și focurile au rămas aprinse. Se mai auzea din când în când câte un bătrân tușind și câte o babă sforăind. Tinerii își băgau nasul în dunele de fulgi și așteptau să adoarmă bătrânii, ca să înceapă dragostea. Câinii, tolăniți lângă foc, dormeau, caii stăteau legați de căruțe. Femeile tinere se strâneau cu tinerii lor în brațe. Peste șatră domnea întunericul nopții; mai cânta câte un cocoș în căruță și mai lătra câte un câine fricos de umbra lui. Apoi dormeau și tinerii căsătoriți, dormeau și caii...

O cucuvea s-a așezat pe prăjina unui cort și a cântat: “Cucuvea - cucuvea - cucuvea!”

Șătrarii săriră din dunele lor și au ieșit pe sub poalele corturilor. Au strigat cu toții - femei, copii și bătrâni:

- Huo, huo, huo!!!

- Să-ți fie de cap și de picioare, că mare pagubă ne-ai adus în șatră!

Pasărea se făcu nevăzută în întunericul nopții. Șatra a amuțit din nou. Se petreceau cu ochii holbați unii la alții.

Pala' kadja le phurã kerde bare jaga angl-ël cãxre, thowdindoj p-i jag but tãmija thaj mas thulo balesqo, kerdindoj te vazdel pes opre anθ-ël cãxre o thuv, k-ašti te aven sfincisarde le cãxre.

- Šaj ći maj avela! - phenenas darãrdã le bare ćhaja thaj le tãrnexarã, save spidenas pen maškar lenqe dada.

- O beng ći sovel! - phendãs o phuro Dilòda, ćhudindoj jekh angali kašt p-i jag. I jag šuke kaštenqi delas pes drom zurales thaj kana thaj kana maj xasalas po jekh phuri thaj ćhudelas jekh ćungar bari thaj gãlbeno, palal kodja delas pesqe dũma peća, šaj garavelas anθ-e laθe jekh dar anθar i vèstã la kukumãvaqi.

- So keras la caxraça le Francãsqi, tume ći phenen khanć, dilealen? - phenelas i Lãnka xolãriko.

Xolãriko sas sã-l rroma anθar i maxrime ćirikli savi gilabadãs p-i cãxra le Francãsqi. Le phure azukerenas te del dũma o phuro Dilòda, kã vow sas o maj baro, sas sar vi o baro le romenqo. vow sas phuro, pa lesθe nakhlesas but berša thaj but butã dikhlãs thaj nakhlãs pesqe romençar.

- Šunes, mo, Dilòda, tu ći phenes khanć? - phendãs o Franc ... So kerav, mo, xav me tire pora, kã aćhilem ćorro nango! Kaj te zav thaj karing te lav la, phen, tu, phure!a Dilòda, ha?

Lesqi phuri, i Šopirla, astardãs te rovel pašal i jag... Dãs muj zurales thaj kovlãjli sa, mukhlindoj pes tele sar jekh đirza ćhudini. Xutile pen laθe:

- Ušti, phej!e, kã ći mukhas ame te aćhes ćorri ... Thowas, kidas jekh avreθar thaj kerasa so dela o Del: cãxra thaj wurdon thaj grast, ušti, ćhe', kã ći mukhas tut ćorri! Ušti, ćhe', kã si tut jekh gonorro ćhave!!! Kasqe mukhes len, ćhe'? Tha', te meresa, na-i tut soça te-ngropos tut, kã nić i phuw ći lel tut nangi!

Le manuša kalorre astarde te roven. Savorre rovenas vi ël phurã le thuvalãnça anθ-o muj. O thuv la tãmijaqo buxlilo pa sa-l cãxre. O phuro Dilòda, vazdilo phares telal, thowdãs pes anθ-jekh thuli rovli kerdi lesθar angrustãnça xarkutne, kadja rovli nikerelas la dẽ kana sas tãrno. Kana xolãrelas les i rromni or le ćhave vow sikavelas lenqe i rovli, thaj phenelas lenqe:

- Na keren nasulimata, kã phagav i rovli pe tumenθe!

Atũnc sa lenas la anθ-e sa-l riga thaj našenas d-anglal lesθe.

Apoi, femeile bătrâne au făcut focuri mari în fața corturilor, punând pe foc multă tămâie și grăsime de porc, făcând să se împrăștie fumul de tămâie în șatră, ca s-o sfințească.

- Poate n-o mai veni, ziceau speriate fetele și băieții, care se îngheșuiau printre părinții lor.

- Dracu, nu doarme! - zise moș Diloda, aruncând un braț de lemne uscate pe foc. Focul de lemn uscat se întetea și, din când în când, mai tușea câte o babă și scuipa mare și galben, apoi bombănea singură, parcă ascundea în ea o spaimă de vestea cucuvelei.

- Ce facem cu cortul lui Franț, voi nu vorbiți, proștilor? - zicea Leanca supărată.

Șatra era supărată din cauza blestematei de cucuvele care a cântat pe cortul lui Franț. Bătrânii așteptau să vorbească Moș Diloda, că el era cel mai mare; era ca și bulibașii. El era bătrân și peste el trecuseră mulți ani și multe întâmplări petrecute în șatra lui.

- *Śunes, mo, Diloda*, tu nu zici nimic, zise Franț... ce fac, *mo*, mânca-ți-aș mațele, că am rămas sărac ca sărăcia goală! Unde mă duc și încotro s-o iau, zi, *mo*, tu, moș Diloda, ha' ?

Femeia lui, *Śopirla*, a început să plângă lângă foc ... a scos un țipăt tare și un leșin; i s-a înmuiat inima și s-a lăsat moale ca o cârpă aruncată jos. Femeile au tăbărit pe ea:

- Scoală, soro, că nu te lăsăm noi săracă ... strângem mână de la mână și om face ce-o da Dumnezeu: cort și căruță și cai; scoală, fă, că te lasă inima, că ai o traistă de copii!!! Cui îi lași, fă? Apoi, dacă mori, n-ai nici cu ce să te îngropi, căci nici pământul nu te primește goală!

Oamenii șatrei au început să plângă. Plângeau și bătrânii, plângeau și babele cu lulelele aprinse în gură. Fumul de tămâie a cuprins întreaga șatră. Moș Diloda s-a ridicat greoi de jos, s-a proptit într-un baston gros făcut de el, cu inele de aramă și alamă; îl avea din tinerețe și-l păstra ca amintire. Când îl supăra nevasta sau copiii, el le arăta bastonul și le zicea:

- Nu faceți rele, că rup bastonul pe voi!

Atunci toți se împrăștiau și fugeau din fața lui moș Diloda.

Gelo vi vow. I Šopïrla, savi sas ïntünzome pašal i jag, thowdäs o vast pa-i zuvli thaj phendäs:

- Sï šudri, sï kašt, more, mo, tume ċi dikhen kē sï jekhe punreça anθ-i xiv thaj jekheça avräl?

- Keren jag bari te tatāras la, kē merel, i ċorri, xolāθar!

Kerdäs pes bari jag thaj le zuvlā thowdine pen pe laθe.

Thowdinesas tämïja pe jekh kotororro zamosqo k-ašti te na avel o beng te lel laqo ilo; kadja sas lenθe o zakòno, kana sas varekon nasvalo. I zuvli vazdili telal thaj bešelas paša-i jag.

O Dilòda phendäs:

- Das jag o wurdon, i càxra thaj te phabon vi ël grasta phangle ka-o wurdon, k-ašti te skäpissaras ame anθa'o arman!

- Te das jag, te das jag! - dine muj savorre. Te skäpissaras, te ċhudas pa amenθe i vèstja andini kodola maxrime ċiriklāθar!!!

Našle savorre karing i càxra maxrime, swako jekhes avilindoj les jag anθ-o vast. Dine jag o wurdon thaj i càxra.

Le grasta ċirdenas pen darane, kamenas te skäpin, tha' sas mišto phangle wurdonesθar... I jag lās len vi len, palal kodja pele anθ-o maškar la jagaqo. Phabule le grast, phabulo vi o wurdon, thaj vi sa-l butā anθar i càxra. Le phurā kerde drabarimata anθ-ël càxre k-ašti te na maj avel i ċirikli dini arman.

- Dav jekh anro anθar jekh guruv!

- Dav jekh purum, anθar jekh guruvni!

- Dav sir anθa'l rroma!

O thuv lās la opre, falas kē kamelas te phenel varekasqe pa o nasulimos le rromenqo. Maj marelas i braval šudri, šuki, savi ċi kamelas te mukhel le anglutne milajes. Le rrom thonas pen pašal i jag, pe lenqo muj dikhòlas pes lenqi bari xoli. Le zukela save kidinesas pen paša-l rroma bešenas le mujeça pe-l punre, but azukerenas te avel o dēs. Kadja but azukerenas la savorre. Maj dur la jagaθar jekh bašno, anθ-o wurdon, mardäs anθ-ël phaka thaj bašlās: ku - ku - ri - gu!!! Pala' so bašlās, bešlo xarano. Le rrom lošajle, lošajle vi le grasta. Phandili i rät, dikhelas pes maj mišto o ċeri thaj o durārdo gav.

- Avel o dēs, te na, zan-θar, te na zan pala' kašt; Maj anglal te kidas le Francäsqe sa so phabardäm lesqe! - phendäs o phuro, o Dilòda.

- Ći zas-θar, xav tire... sar te zas-θar, keras sar phendän - phendäs o Šošoj.

S-a dus și el la Șopârla, care era întinsă lângă vatra focului. Puse mâna pe femeie și zise:

- E rece, e lemn, *more, mo*, voi nu vedeți că e cu un picior în groapă și unul afară?

- Faceți foc mare s-o încălzim, săraca, de necaz!

S-a făcut foc mare și femeile se îngrămădiră pe ea. Puseră tămâie într-un ciob să nu vină Diavolul să-i ia sufletul; așa era la ei obiceiul, când era cineva bolnav. Femeia s-a ridicat în capul oaselor și stătea lângă foc.

Moș Diloda a zis:

- Dăm foc căruței, dăm foc cortului și să ardă și caii legați de căruță, ca să scăpăm șatra de blestem!

- Dăm foc, dăm foc! - strigară cu toții. Să scape șatra de vestea acelei păsări rele!!!

Au fugit cu toții spre cortul cu pricina fiecare având torțele aprinse. Au dat foc cortului și căruței.

Caii nechezau speriați, vroiau să scape, dar erau bine legați de căruță... flacăra focului i-a cuprins; apoi au căzut jos în mijlocul focului. Au ars caii, au ars și căruța și toate lucrurile din cort. Bătrânele au făcut descântece șatrei să nu mai vină pasărea blestemată peste șatră.

- Dau un ou pentru un bou!

- Dau o ceapă pentru o vacă!

- Dau un usturoi pentru șatră!

Fumul se ridică în sus parcă vroia să spună cuiva necazul șatrei. Mai bătea vântul rece, uscat, care nu vroia să lase primăvara-n pace. Șătrarii se îngrămădeau lângă foc și pe fețele lor se citea necazul mare care căzuse asupra lor. Câinii, care se îngrămădiseră pe lângă ei, tolăniți cu botul pe labe, așteptau cu nerăbdare să se crape de ziuă. Lucrul acesta îl așteptau cu toții. Mai departe de foc, în căruță, un cocoș bătu din aripi și cântă: cu-cu-ri-gu!!! După ce a cântat, s-a liniștit. Șătrarii s-au bucurat, s-au bucurat și caii. Zorii dimineții apăreau, se vedea mai bine cerul și satul îndepărtat.

- Se crapă de ziuă, să nu plecați după lemne, până nu vom strânge ce am ars lui Franț! - zise moș Diloda.

- Nu plecăm, mâncați-a ... , cum să plecăm; facem ce ai zis, a spus moș Șoșoj.

Kerdilo dës tha' swàko jekh gelo anθ-e pesqi càxra. Andine pèrini porenqe, ponëve, gada, kuruzosqo arro. O Dilòda gelo vi vow pesθe thaj lās jekhe magares anθa'-l trin save sas les. Phanglās les jekhe dorăθar thaj dās les ka-o Franc.

- Le les, mo, te trail tuqe, te trail tuqe, te nikeres les sasto - vesto, sī tiro, te trail, tuqe!

O phuro Śośoj, avelas pala-o Dilòda, jekhe lole grasteça, thulo thaj śukar:

- Le, mo, tu thaj i Śopīrla, te train but berś!

O Franc lośalo mukhlās o śero tele, lośalo anθar so dāsas les o phuro Dilòda thaj o phuro Śośoj.

- Dikh, *mo* - phendās o Bërkulika, dav jekh wurdon nevo - nevo, xav me tiri bul!

O wurdon sas spidino le duje éhavenθar le Bërkulikasqe. Vi von sas lośale kë dine le Francesqe so dine.

- Càxra, kaθar te las? - phendās i phuri, i Lānka, xolāriko kë cí sutisas ...

Càxra n-as len, kinde lenqe anθar i Krajòva, kaθar kine sas bută anθar lenθe, kinde lesqe vi kile, vi ćokànură, vi dòpo, vi piśota; sa so phabulosas akana sas andino parpale'. Kana i càxra sas kerdi thaj le grasta sas phangle ka-o wurdon, jekh rrom saves sas les duj zukela dās les vi jekh zukel. Akana o Franc ma' n-as xolāriko tha' akana ma' n-as xolāriko nić i Śopīrla; akana i Śopīrla sas sar sasas maj anglal, kana cí gilabadāsas laqe kodja maxrime ćirikli.

- Te keras o pràzniko la caxraqo, te na maj avel khanć nasul pa laθe! - phendās o Dilòda xolāriko. Kinde jekh bakro anθar o gav, thowde lesqe duj momelă astarde maśkar le śinga, ankliste les anθ-o wurdon, thowdine les te zal trujal le grasta thaj palal kodja čhinde les ka-i korr. O lolo rat anklelas anθar i xiv kerdi la čhurăθar. Le éhave thowdine pen opral p-o Bakro, palal kodja lenqe dada makhle len rateça p-o muj, k-aśti te aven baxtale.

- Len śuke kaśtòrre! - phendās i Lānka le tərne éhajanqe.

- Te kiravas xamos!

Le éheja kadja kerde thaj kidine kaśt thaj śuke tulèja; kerde jag thaj kerde xamos.

S-a luminat de ziuă și fiecare s-a dus în cortul lui. Au adus perini de fulgi, pături, haine și mălai. Diloda s-a dus la el și a luat un catâr din cei trei pe care-i avea. L-a legat cu o frânghie și l-a dus lui Franț.

- Ia-l, mă, să-ți trăiască, să ai parte de el și să-l stăpânești sănătos; e al tău, să-ți trăiască!

Moș Șoșoi în urma lui, venea cu un armăsar roșu, gras și frumos:

- *Le, mo, tu thaj i Șopîrla! Te train but berś!*

Franț, bucuros, lăsă capul în jos mulțumit de darul ce-l primise din partea lui Diloda și Șoșoi.

- Iată, *mo*, zise Bărculică, dau o căruță nou - nouță, mânca-ți-aș buicile curului!

Căruța era împinsă de cei doi copii ai lui Bărculică. Și ei erau bucuroși de darul pe care-l făcuseră lui Franț.

- Cort de unde luăm? - zise baba Leanca, tristă, posomorâtă, căci nu dormise mai deloc toată noaptea.

Cort nu aveau, dar i-au cumpărat din Craiova, de unde cumpărau pentru șatră. I-au cumpărat și prăjini și țărugi și ciocane și nicovală și foale; tot ce arsesese, acum a recuperat. Când cortul era făcut și caii erau legați de căruță, un șătrar, care avea doi câini, i-a dat și un câine. De-acum, Franț nu mai era supărat și nu mai era necăjită nici Șopârla; căci acum Șopârla era cum a fost înainte când nu-i cântase pasărea aceea blestemată.

- Să facem praznic cortului, să nu mai vină nimic rău asupra sa! - zise Diloda supărat.

Au cumpărat un berbec din sat, i-au pus două lumânări aprinse în coarne, l-au suit în căruță, l-au învărtit în jurul cailor și apoi l-au tăiat la gât. Sângele roșu, spumat, ieșea din gaura făcută de cuțit. Copiii au încălecat pe berbec, apoi părinți-i mânjeau pe față cu sânge, semn de noroc.

- Luați surcele uscate - zise Leanca fetelor tinere. Ca să facem de mâncare!

Fetele au înțeles și au adunat repede surcele și coceni uscați, au făcut focul și au pregătit de mâncare.

Le rrom cí maj sas xoláriko, nakhlesas anθa' jekh phari răt, tha' von sas sikavde le pharimaça. Thowdine i skafidi thaj tãmiisarde o xamos, palal kodja phende kě skãpissarde le armanesθar.

- Te gilabas thaj te khelas! kã o Franc, amaro phral, si les pale' so trëbul les: si les grasta, wurdon, dõpo, çokànurã, gada thaj xamos. Sa loşajle thaj astarde te xan anθar ël butã sfincissarde.

O kham vazdelas pes opral o šero. Sas i bari mezmerim. Le phurã gele te mangen thaj te drabaren. Le grasta thaj le magàrã xanas çar, tha' kam n-as len so, i çar n-as bari; atùnć delas pes šir o anglutno milaj.

Anθ-o kodova dës sas dõsta tato; i loş le çhavorrenqi sas vi i loş le barenqi, save sas vi von xurãde anθ-e gada bute ranglença, but lolãrde koçakança thaj bişarićença ruputne. Le bare çhaja avenas bange zëjanθar, anenas kaşt, thaj lenqe porã sas mukline karing tele thaj ka-i korr dikhenas pen lenqe sãlbi sumnakutne, save lenas jag anθ-o kham. Mukhenas le dreza kaştente tele, kaj sas i jag, palal kodja wortonas pen zëjanθar thaj astarenas te khelen paşal i drez le kaştente. Le çhave tërne asanas lenθar kě sas pherde zor thaj but kamenas te keren buti.

- Sosθar asan, mo? Či, cí mál kě si tumen rat anθ-e tumenθe!

- Te avasa jekh tërno, sas ke xav xanci jekh çhej çuçãθar, te del muj sar anθar o muj le sapesqo.

- Si bengajli kadja çhej - phenenas le tërne asaindoj. Kam kamenas te dandãren laqi çući, tha' sas lenqe lazav le rromenθar thaj sas lenqe dar laqe dadesθar, savo sas o maj baro le rromenqo.

- Moo, khul khanćesqo, dikhen akana aven le rrom khere thaj arakhen tumen khulale khandine, khanć cí kerdãn anθ-e kadova dës! - phenenas le çheja asaindoj. I Mãra sas i çhej le Mihajesqi, o maj baro le rromenqo. Sas jekh çhejorri deşuduje berşenqi; sas şukar sar o kham, laqo muj sas tiknorro, laqe jakha sas kale sar o peko thaj sas sani maşkaresθar. Le rrom phenenas laqe *amari Suvõrri*. Voj sas sa so sas len maj şukar. O Mihãj, o maj baro le rromenqo, nikerelas laθe sar ka lesqe jakha; voj sas lesqe maj kuć sar sa lesqe gãlbi. Orikana sas anθ-e lesqo muj: "mirri çhej opre, mirri çhej tele". Kana khelelas i Mãra, le rrom kidenas pen trujal laθe ". Sanõrri sar sas voj, zanas laqe punrorre thaj kerelas anθ-ël vast kě mãlas kě vi i braval vi i çar mirinas pen anθar laqo khelimos, savo sas şukar thaj devlikano. Le tërne dikhenas şukar pe laθe, asanas anθa' lenqe ile line la Maraθar.

Șatra nu mai era supărată, deși trecuse printr-o noapte grea. Dar șatra era obișnuită cu necazul și greutatea iernii. Au pus masa și s-au tîmâiat bucatele, apoi au zis că au scăpat de blestem.

- Să cântăm și să jucăm, că Franț, fratele nostru, are iar de toate; are cai, are căruță, nicovală și ciocane, îmbrăcăminte și d-ale gurii. Șatra s-a înveselit și a început să mănânce din bucatele tîmâiate.

Soarele se ridica deasupra capului. Era prânzul cel mare. Babele au plecat la cerșit și ghicit. Caii și măgarii pășteau, dar nu prea aveau ce, iarba nu era mare; era început de primăvară.

În ziua aceea era destul de cald, bucuria copiilor era și bucuria șătrarilor, care erau și ei înveșmântați în hainele lor colorate cu nasturi și bănuși de argint. Fetele mari aduceau lemne în spinare, încovoiate de spate; cozile lor atârnav în jos, iar salbele galbene de aur luceau în soare. Lăsau maldărele de lemne jos, unde era vatra focului, apoi se îndreptau de spate și începeau să joace pe lângă grămada de lemne. Băieții râdeau de ele că aveau în ele multă vlagă și chef de muncă.

- De ce râdeți, mă? Parcă voi nu aveți sânge de flăcăi în vene!

- Dac-aș fi un băiat, aș fi mușcat puțin o fată de *ćuci*, de-ar țipa ca-n gură de șarpe.

- E drăcoasă fata aia, ziceau băieții rîzînd. Parcă ar fi vrut s-o muște de *ćuci*, dar le era rușine de șatră și frică de bulibașă.

- Măă, țopârlanilor! Uite acum vin rromii și vă găsesc așa *khulale* ce sunteți! Nimic n-ați făcut pe ziua de azi! - ziceau fetele rîzînd.

Mara era fata bulibașei Mihai - o fetișcană de vreo doisprezece anișori; era frumoasă ca soarele, ochii ei negri ca smoala și fața rotundă, gurița mică și subțirică la mijloc. Șătrarii îi spuneau *Suveica șatrei*. Era tot ce avea șatra mai frumos. Bulibașa Mihai ținea la ea ca la ochii din cap; îi era mai de preț decât toți galbenii lui. Oricînd, era cu ea în gură: fata mea în sus și fata mea în jos... Când Mara juca, șătrarii se strîngeau în jurul ei. Subțirică și mlădioasă, îi mergeau picioarele și pocnea din degete, parcă și vîntul și iarba se mirau de jocul ei frumos și fermecat. Băieții o admirau, râdeau din inimile lor cucerite de Mara.

Orikon anθar lenθe sas kē kamelas te avel lesqi rromni, tha' kas sas les i zor te mangel la? I Māra sas i čhej le bare Mihajesqi. O maj bravallo anθ-ël sa-l deš cāxre save kidesas pen p-o kimpō la Krajovaqo.

Nakhlo o dēs, nakhlo o pharimos, mukhlās pes i rāt pa-l cāxre. Pale' astardile le jaga, pale' ašundenas pen muja anθ-e sa-l riga. Le tiknorre phirenas sar le kirā maškar le cāxre, le zukela našenās vi von te aresen pašal i jag. Le tērne astarenas i jag, le phure avenas phares pašal i jag thaj tatārenas penqe kōkala.

- Si šukar, si mišto pašal i jag, si maj šukar pašal i jag sar paša' jekh gono galbenqo! - phenenas le phure asaindoj.

- Kana sīmas tērno sar tumenθe - phenelas o Dilōda - sas jekh pharo ivend. O iv sas baro kabor i bar. O šil sas but baro, paxonas le anre tela-o sovthan le gaženqo anθ-o kher. Amenθe, an-i cāxra, so te maj phenav tumenqe, kē vi ël por anθ-ël pèrini sas šudre sar o paxo. Ašunenās le rrom thaj sas dukhawde anθar i dukh lenqe phralenqi. O baro le gavesqo avilo amenθe thaj phendās amenqe:

- Mišto arakhlem tumen, te aven tume baxtale!

- Kadja te avel, barea!

- Eh, mo, phen, so thaj sar skāpisardān?

- Skāpisardām, barea! Tha' o baro le gavesqo kerdās astarimos amare bareça, kē te bešela varekon anθa' amenθe le pèreça p-o paxo zi kana kerdōla pes o dēs, del les pesqo kher thaj sa so si les, tha' te na te kidas amare cāxre thaj te zas-θar anθar lesqo gav karing dikhena amare jakha.

Tha' kaj te zas, kē sas kajti dē šil thaj o iv kajti dē baro, kē n-ašti anklenas le grast anθar o iv, thaj kadja sas kē trebul te meras savorre. O baro le gavesqo kamelas te meras savorre. Tha' jekh rrom bengajlo phendās:

- Me bešaw le pèreça p-o iv, thaj na-i manqe dar kē merav!

Atunč kerdās pes o paruvimos. O baro le gavesqo kerdās jag bari pašal i len thaj o paruvimos sas kadja: kana zi te anklel o kham, kodova savo bešel le pèreça p-o paxo, vazdel pes thaj zal pašal i jag, kodova xasarel o paruvimos... thaj le rrom trëbun te zan-θar siqo pa i phuv kodole gavesqi.

Le rrom sas bilošale; zanenas kē lenqo manuš n-ašti bešelās le pèreça p-o paxo zi kana kerdōla pes o dēs.

Bešlās o tērno zi dē texarin tha' zi te anklel o kham n-ašti maj bešlo.

Oricare dintre ei ar fi voit s-o aibă de nevastă, dar cine avea îndrăzneala? Mara era fata bulibașei Mihai, cel mai tare și mai bogat dintre cele zece șatre.

A trecut ziua, a trecut necazul, s-a lăsat noaptea peste șatră. Focurile iar s-au aprins, iar a început gălăgia; copiii mișunau printre corturi, câinii fugeau și ei să ajungă lângă vatra focului. Tinerii aprindeau focul, bătrânii greoi veneau și ei lângă vatra focului și se încălzeau.

- E *mišto*, e mai *mišto* lângă foc decât lângă o traistă cu bani! - ziseră bătrânii râzând.

- Când eram tânăr ca voi - zise Diloda - era o iarnă grea. Zăpada era mai mare decât uluca gardului. Gerul era mare, înghețau ouălele sub pat la români în casă. La noi, în cort, ce să vă spun, că și fulgii în dune erau înghețați. Ascultau șătrarii și se întristau de necazul șatrei. Primarul satului a venit la noi și a zis:

- "Bună voie la voi, să fie într-un ceas bun!"

- "Să fie, primare!" - i-au răspuns șătrarii.

- Ei, zi, *mo*, ce și cum ați scăpat?

- De scăpat, am scăpat, primare!

Dar primarul satului a făcut prinsoare cu bulibașa șatrei că dacă cineva din șatră stă cu burta pe gheață până dimineața, îi dă casa și toată averea lui; de nu, să plece șatra aceea încotro o vedea cu ochii.

Unde să pleci, că era așa de frig și zăpada așa de mare încât caii nu puteau să iasă din nămeți și așa ar fi trebuit să moară toată șatra. Gândul primarului era să piară toată șatra. Dar un șătrar *bengalo* a zis:

- Eu stau, mă, eu stau și nu mi-i frică de moarte!

Atunci s-a făcut prinsoarea. Primarul a făcut foc mare lângă gărlă și rămășagul era următorul: dacă până ce o să răsară soarele, cel ce sta cu burta pe gheață nu se scoală și se duce lângă foc, pierde pariul ... și șatra trebuie să plece în momentul imediat următor.

Șatra era tristă; știa că cel ce sta pe gheață nu poate să stea până dimineața.

A stat tânărul până dimineața, dar până să răsară soarele n-a putut să stea.

O phuro Dilòda phendäs:

- “Mo, Ilàrie, mo, maj d-aštis, mo, xav tiro pèr?”

- “Mo, Dilòda, vi ël pora anθ-e manthe paxosajle!”

- “Ušti, ušti, mo, na mer, mo, na mer, kë murro dad çi traisardäs grastença, traisardäs jagaça!”

Lãm les anθ-e angali thaj thowdãm les pašal i jag. Palal kodja, anθ-i kodoja texarin thodem le grasten ka-l wurdona thaj gelãm-θar. Çi gelãm but, k-o iv thowdäs amenqe lopinz. Areslãm anθ-o gav pašutno. I vèstja pa’ kodova raj e gavesqo geli dur thaj maj sa-l gava zanenas so kerdäs lenqe kodova raj gavesqo. O raj le gavesqo, anθ-e savesqo gav atardilãm, mukhläs amen te bešas anθ-o than le guruwnãnqo, sas nasul amenθar, n-ašti žasas anθ-o gav. O iv sas baro, sas maj uço sar o manuś. Le çhave rovenas bokhaθar, rovenas vi ël phurã kë n-ašti zanas te drabaren, anθa’ kodja ke-i vrjãma sas but zungali. Kaj te maj zan anθ-o gav? O gav sas tela-o iv... so te maj keras akana? “So te xas?”-phenenas le rrom. Xalãm amare žuklen. Pala’ so xalãm le žukelen, çhindãm le grasten thaj xalãm len. N-as amen nić kašt. Thowdãm le wurdona p-i jag. Açhilãmas çorre, ma’ n-as amen nić žukela, nić grasta, tha’ nić wurdona; samas maj nasul sar o nasulimos.

Avilo o pašmilaj. But anθar ël phure thaj phurã mule śilesθar, patãjam kë merasa savorre. Kana ma n-as amen nić žukela, nić grasta, xasas le hircuren, save sas tela-o kašt le thanesqo le guruwnãnqo. Rugisarasas amen ka-o Del te avel maj siço o pašmilaj k-ašti te na meras.

Nakhlosas o pharimos. O ivend nakhlo, o iv bilajlo anθ-o majo. Ame cirdãm o baro pharimos. Kamavas te žas-θar, tha’ n-as amen soça. Grast ma n-as amen, tha’ nić wurdona. Le wurdona thowdãm len p-i jag. Le gone sas phare, le çhave sas but. N-as amen soça te telãras othal; thowdãm vi ël kašt kodole thanesqo guruvnãnqo p-i jag. Açhilãmas anθ-o kimpò thaj rovasas bokhaθar thaj truśaθar - kadja sas amença anθ-o ivend kodole beršesqo. Tha’ xalãm baro kino atùnć; mardãm amen le ivendeça thaj le śileça, tha’ çi mulãm. Le tërne bisterdesas le pharimasθar andino la maxrime çiriklãθar, bisterdesas vi bokhaθar. I jag mulisas, gele-θar nesave, thaj i jag açhili kòrkorri. Le phurã sovenas phares, le phure kidinesas pen anθ-ël pèrini thaj ažukerenas o dës. Kana thaj kana, maj anklelas anθ-ël càxre po jekh phuri or phuro k-ašti te žal anθar pesθe.

- Xunãven i phuv, mo, phenelas po jekh tërno, savo kerelas phirasa... Anklisti i Lãnka avri, xunãven i phuv, kë lel tumen o paj la phurãqo...

Moș Diloda i-a zis:

- *Mo*, Ilarie, *mo*, mai poți, mânca-ți-aș rânza?

- *Mo*, Diloda, și mațele-n mine mi-au înghețat!

- *Uști*, scoală, *mo*, *Uști*, nu muri, că tata n-a trăit cu cai, a trăit cu jărăgăi!

L-am luat în brațe și l-am așezat lângă foc. Apoi, dimineața, am pus caii la căruțe și am plecat. Nu am mers mult, că zăpada ne-a înnămețit. Am ajuns în comuna vecină; se dusesse vestea primarului și știaiu mai toate satele de cele petrecute. Primarul ne-a primit și am poposit într-un grajd de vite.

Era rău pentru noi; nu puteam să ieșim în sat, căci zăpada era mare, mai înaltă decât omul. Copiii plângeau de foame, plângeau și babele că nu mai puteau să ghicească din cauza vremii rele. Unde să mai plece în sat? Satul era sub zăpadă... Ce să facem acum? Ce să mâncăm? spuneau șatrării. Am mâncat câinii șatrei. Apoi, când nu am avut ce mânca, am tăiat caii și i-am mâncat. Nu aveam nici lemne - am pus căruțele pe foc. Rămăsesem săraci, nu mai aveam nici câini, nici cai și nici căruțe; eram mai rău decât răul.

Veni primăvara. Mulți dintre bătrâni și bătrâne au murit de frig, de credeam că s-a terminat cu viața șatrei. Când nu mai aveam nici câini, nici cai, mâncam șobolanii de sub podeaua grajdului. Ne rugam la Dumnezeu să vină primăvara mai repede să nu pierim.

A trecut greul. Iarna s-a dus, zăpada s-a topit prin luna mai. Noi am tras necazul cel mare. Vroiam să plecăm, dar nu aveam cu ce. Cai nu mai aveam, căruțe nici atât... Căruțele le-am pus pe foc. Bagajele erau grele și copiii mulți. Nu aveam cu ce pleca de acolo, de la grajduri; am pus și grajdurile pe foc. Rămăseserăm în câmp și plângeam de foame și de sete - așa am pățit noi în iarna aceea. Dar am pățit mare chin atunci; ne-am bătut cu iarna și cu frigul și n-am murit.

Tinerii uitaseră de necazul cu pasărea blestemată, uitaseră și de foame. Focul se stinsese în vatră. Au plecat unii, au plecat alții, iar focul a rămas singur. Babele dormeau greu, bătrânii se ghemuiseră în dune și așteptau ziua.

Din când în când, mai ieșea câte o babă sau câte un bătrân să-și facă nevoile pe lângă cort.

- Faceți șanțuri, *mo!* - zicea câte un tânăr glumeț. A ieșit Leanca pe afară, faceți șanț, că vă ia apa babii ...

Le rrom asanas, asanas vi ël tërne, vi ël phure anθa-l dũme aũnde.

I phuri kidelas pes anθ-ël dumenθar sar jekh gomila phuvãqi thaj çí phenelas khanć.

- Phanden tumaro muj, mo, kě dukhal man o pěr, na aven dile! So sa asan manθar? - phenelas i phuri çhutindoj pes anθ-e cãxra.

I phuri çhutãs pes anθ-ël pèrini thaj i lĩndri lãs la sigo. Kerdilo dės thaj maj sas duj kurke zi ka-i Patradĩ. O phuro Dilòda, sas bilošalo, but bilošalo sar n-as vow ćijekhvar, gĩndilas pes ka pesqo tërnimos, ka-l gava anθ-e save vow phirdãs thaj ka-l bare dėsã nakhle le rromença d-atũnć thaj d-akanara. Kidãs pes anθ-e pesqi raxãmi k-aști te tatãrel pesqe kòkala šuke pa save nakhlesas but berša, maj but sar gĩndilas vow. Gĩndilas pes ka lesqe amala save mulesas, gĩndilas pes ka-o Bakro, ka-o Ćerèko, ka-o Ūngra, ka-o Pitu, ka-i Mũra, ka-o Dũro...''Oh, gele-θar maj anglal manθar thaj me aćhilem kòrkorrro; ći maj sim kòrkorrro; sim mirre rromença thaj le kol-aver enãnone phure barença save si anθ-e sa e riga le themesqe. Maj sĩ xancĩ thaj pharavava i phuvni purani!'' Palal kodja, asajas thaj dikhlãs trujal pesθe te na aũndino les varekon. Guglilo lesqo ilo gĩndisarindoj kě maj sĩ nũma' duj kurke zi ka-i Patradĩ: jekh dės baro, maj baro sar sa-l dėsã le rromenqe. ''Baro dės...'' - phendãs pesqe vow...

O laćho kamimos thaj o khelimos kerde te nakhel i vrjãma maj sigo. Le bare ćheja xalavenas pen thaj makhenas penqe bala ćikeneça balesqo. Le phure kerenas penqe podĩmata pala' lenqo punro thaj šukar lãjbëro ćiptaça loli thaj vĩnãto. Le tërne kerenas penqe vi von gada pala' lenθe anθ-o fòro la Krajovaqo. Nũma' le zuvlãn thaj le ćhejan sas len gada thaj fiste, thaj kãtrĩnce kerde penqe vastenθar, thaj xurãvenas len kana sas i rãt le Uštĩmasqi amare Raje Kristososqi. Sã but azukerenas o dės o baro savo anel mas peko bakrišorresqo, anre lole sar o rat, zurali rakia thaj kali mol, i zor le rićhesqi. O phuro asajas pesqe:

- ''Maj sĩ xancĩ thaj nakhasa sar i braval pa amare bal, traisa thaj dikhasa so xasa thaj so piasa'' - phendãs o phuro Dilòda, vazdindoj pes telal thaj durãrdãs pes le caxrenθar. Gelo but thaj arakhlãs nište bare bõzi; dikhlãs palal te na dikhen les le rrom, palal kodja mukhlãs pes tele, dikhindoj pesqe maškar pesqe šuke punre. Uštĩlo, vazdãs pesqe kãlci thaj phanglãs pes pesqe xaravlaća i bari thaj buxli, savã sas la but koćãka pe laθe. I phuri Lãnka avilãs angla' lesθe:

Șătrarii râdeau, râdeau și bătrânii, râdeau și tinerii de gluma auzită. Baba se încovoia din umeri, ca o movilă de pământ, și nu zicea nimic.

- Tăcurăți, mă, că mă doare burta, nu fiți proști! Ce tot râdeți de mine? - zicea baba Leanca intrând în cort.

Baba intră în dună și somnul o luă repede. Se făcu de ziuă și mai erau două săptămâni până la Sfintele Paști. Moș Diloda era foarte trist, mai trist ca niciodată. Se gândea la tinerețea lui, la satele străbătute și la chefurile făcute cu șatra de atunci și șatra de acum. Se ghemui în haină și oasele lui uscate peste care trecuseră mulți ani, mai mulți decât gândea el. Se gândea la prietenii lui care muriseră, se gândea la *Bakro*, la *Cereco*, la *Ungra*, la *Pitu*, la *Mura*, la *Duro*... "Of, s-au dus mai devreme și eu am rămas singur... De fapt, nu mai sunt singur, sunt cu șatra mea și cu celelalte nouă șatre. Mai e puțin și am să sparg buba veche!" Apoi zâmbi și se uită în jur să nu-l fi auzit careva dimprejur. S-a liniștit când s-a gândit că mai sunt doar două săptămâni și or să vină Sfintele Paști: o zi mare, mai mare decât toate zilele șatrei, sărbătoare mare, zise el ...

Voia bună și jocurile șatrei au făcut să treacă mai repede timpul. Fetele mari se spălau, la fel făceau și băieții. Babele se pieptănu și se ungeau pe păr cu untură de porc. Bătrânii își făceau pantofi pe comandă și vestă cu vipușcă roșie și albastră. Flăcăii își făceau și ei strai pe comandă, numai femeile și fetele aveau rochii cusute de ele și le îmbrăcau când era noaptea de Înviere a Domnului Isus Hristos. Cu toții erau nerăbdători să vină ziua cea mare cu friptură și ouă roșii ca sângele proaspăt, țuică bătrână și vin negru, puterea ursului. Moșul zîmbi în sinea lui:

- Mai e puțin și om trece ca vântul peste pletele noastre, vom trăi și vom vedea ce om bea și ce-om mânca, zise Diloda ridicându-se de jos - și se îndepărtă de șatră.

Merse mult și văzu un tufiș des; s-a uitat în urmă să nu-l vadă șatra, apoi stătu pe picioarele-i uscate, uitându-se între ele. Se sculă, își trase pantalonii și se încinse apoi cu cureaua lui cea mare și lată, cu mulți nasturi de metal pe ea. Baba Leanca i-a ieșit înainte:

- Kaj sanas, bre? Rodem tut anθ-e sa-l thana, tha' cí araklem tut, dikh kaj sanas tu... cí zanavas...

- Hi, ha, ha, asajas o phuro xasaindoj anθ-ël dùme la phurǎqe, pala' kodova thasajlo jekhe xasaimaça pharo thaj thulo.

Thaj dǎs les nesave dukhuma anθ-e zēja, cúmidǎs les thaj gele-θar lažaindoj... Sas but phuri k-ašti te maj kerel vareso le Dilodaça.

- Lǎnko, éhe', marelâ tut i baxt te marel tut thaj te avel tut baxt drabarimasqi, kë niç me n-ašti bešav bi tuqe, éhe, Lenkùco, éhe! - phendǎs o phuro jasvança anθ-e jakha thaj cirdǎs phares anθ-o dí. Gündilas pes kana sas voj tërni thaj kana gilabalas voj thaj khelelas, tha' nakhavelas i çar thaj i braval. "I maj šukar sas i Lǎnka" - phendǎs o phuro Dilòda. "Sas šukar sar o parno kiral thaj ka-o muj sas sar i phabaj anθ-e durǎrdi tàmna". O phuro Dilòda zalas anglal thaj lesqi phuri avelas pala' lesθe.

- "Ehe, so vrjâma thaj so tràjo sas atùnç, gündilas pes o phuro xasaindoj.

Çhutǎs pes anθ-e càxra, pala' kodova thowdǎs pesqe punre telal pesθe thaj astardǎs pesqi bari thuvâli thaj akhardǎs la Lira te del les jekh piri paj.

I Lira sas jekh zuvli uçi, šuki, tha' but buti kerelas; uštîli thaj dǎs le phures te pel paj. O phuro lǎs i piri anθar o vast la zuvlǎço, thaj pilǎs, pilǎs sa o paj thaj palal kodja phendǎs lokhorres:

- Te trais, Lira, te trais, kë but truš sas manqe, éhe'!

- Si paj dòsta, slâva le Devlesqe! - phendǎs i Lira but lošali anθ-e pesqo ilo.

- Thow kašt p-i jag thaj tatǎr paj kë xal man o šero - phendǎs i phuri, ranglindoj pes anθ-o šero le vasteça.

Avri, xalas pes jekh zuvli pesqe muršeça. Le rrom phende:

- Na xan tumen, kë avel o baro dës la Patradǎço thaj si bezex te arakhel tumen xolǎriko or xale.

I zuvli lažajli thaj cí maj phendǎs khanç, tha' lǎs nesave dukhuma anθ-o šero thaj sas cirdîni balenθar pesqe rromesθar.

- Sosθar mares la, mo, te xal tut le Šošoja le kîmposqe; tha' so kerdǎs tuqe i zuvli tha' mares la akana kana avel i Patradî? - phenenas maj but zuvlǎ mujeça baro.

- Açhen, éhe, rilalǎ!len, açhen kë thowav ma' la rovlǎça pe tumenθe; me sim murš anθ-e mîrri càxra, na thon tumen kë lel tumen o beng, ašunen man?

- Unde ai fost, mă? Te-am căutat peste tot, dar nu te-am găsit, iaca unde erai tu, nu știam ...

- Hîi, ha, ha, ha - rîse moșul tușind de vorbele babei, apoi se îneacă cu un tușit des și înecăcios.

Baba se repezi la moșu și-i dădu câțiva pumni în spate, îl pupă și apoi plecă rușinoasă ... era prea bătrână să mai facă ea dragoste cu Diloda.

- Leanco, bată-te norocul să te bată și să ai noroc de ghicit și descântat, că nici eu nu pot trăi fără tine, fă Lencuțo, fă - zise moșul lăcrimând și oftând. Se gândi când era ea mireasă și când cânta ea și juca de-ntrecea iarba și vântul. “*I maj šukar sas i Länka*“ - a zis moș Diloda. Era “șucară“ ca brînză albă și la față era ca mărul toamna târziu. Moș Diloda mergea înainte și baba venea în urma lui.

- Ehe, ce vremuri și ce viață era atunci, se gîndea moșu' tușind.

Intră în cort, apoi se așeză turcește pe jos, își aprinse luleaua și-o chemă pe Lira să-i dea o cană de apă.

Lira era o femeie înaltă, uscățivă, dar foarte vrednică; se sculă și-i dădu bătrînului apă să bea. Bătrînul luă cana din mîna femeii și bău, bău toată apa, apoi zise încet:

- *Te trais, Lire, te trais!* Că mare sete mi-era, fă!

- E destulă apă, slavă Domnului! - zise Lira mulțumită.

- Pune pe foc câteva lemne și încălzește apa că mă mîncă pielea - zise baba scărpinîndu-și capul cu mîna.

Afară, se certa o femeie cu bărbatul ei. Șătrarii le-au zis:

- Nu vă certați, că vine ziua de Paști și e păcat să vă prindă supărați sau certați.

Femeia, rușinată, tăcu, dar s-a ales cu câțiva pumni în cap și smulsă de păr de bărbatul ei.

- De ce o bați, mă, mîncă-te-ar iepurii de câmp! Ce ți-a făcut femeia de o bați acum de sărbători? - ziceau mai multe femei în cor.

- Tăceți, fă, bășinoaselor, tăceți că mă pun cu bâta pe voi! O bat, eu sunt bărbat în cortul meu, nu vă băgați, că vă găsește o *Beng*, mă auziți?

Le rromnă astarde te marin les.

- Rroj pirăqi nangi, muli, te mares tu, mo, münre čheja? - phendăs i dej la čhejaqi.

- Dav tuqe la khere, čhe, si sar tuθe dili thaj khandili; čí kerel khanć, čí zanel nić te drabarel, nić te khelel, thaj so te kerav ma' laça, čhe? Si šudri, si muli, si šukro šax ćorro!

- Aćh, mo, kė nić tu čí san maj laćho anθ-e caxra; kon zanel tire daraθar? Dė kana dem tut münre čheja čí kerdăn khanć, xalăn thaj pilăn, mo! Nić laće salavără na-i tut, *mo* šuko morkoj san!

O baro le rromenqo anklisto anθar i caxra thaj phendăs:

- Aćhen moça, kė phangav i rovli pe tumenθe, na-i tumenqe lazav? Swăko jekh naślăs anθ-e pesqi caxra. Aćhile thaj garadile.

- Te na maj ašunav jekh vòrba, kė xav tumaro mas p-i jag!

Aćhilo o murś, čí maj phendăs khanć, čí maj phendăs khanć čí i zuvli, čí maj phende khanć nić le kol-aver zuvlă. O baro le rromenqo dikhlăs pes pelalo, pherdo pesθar, čhutăs pes anθ-e caxra thaj maj phendăs vareso ašundo numa' pesθar.

O kham vazdăsas pes dòsta opre p-o cėri, tha-l rroma sa maj izdranas šilesθar, kidenas pen paša-i jag thaj kam kamenas te thon vareso anθ-o muj, tha' khonik čí gelo-sas anθ-o gav. Nić le phură čí gele-sas te drabaren, thaj nić le tėrnă čí gele-sas te mangel anθar o gav. Le murśa astarde te keren but, von kerenas buti numa' xarkuma kaj kerenas kakăvă rakiaqe thaj kikăvă sapujesqe. Le gaze kinenas lenqe bută anθa' kodja kė kerenas laćhi buti thaj pe xanci love. O Dòdi sas jekh rrom šukar; sas les kale jakha thaj sas les le bala gâlbeni sar i lâmiĵa; merenas le zuvlă pala' lesθe, thaj i lėza rromani čí mukhelas len te kamen pen avere murśença. Te avilino kadja, kodja savi sas astardi avreça, sas mardi le harapnikoça le baresθar le rromenqo thaj palal kodja sas mudardi thaj thowdini p-i jag, k-ašti te phabol o marimos thaj o nasvalimos anθar lenqe caxre.

Kamenas te ćumiden pen vi ěl tėrne čheja save sas prandimasqe, kamenas te ćumiden pen vi ěl tėrne, tha' kadja buti n-as mukhlini. Pala' lenqi lėza trebulas te avel kamimos numa' anθ-o prandiimos. Sosqe kamlino von te ćumiden pen ćorăl, tha' kas sas les i zor te del pe lenθe, kė-l phure rromnă sas le jakhança p-e lenθe, thaj te prandenas pen thaj n-as araklă bare čheja, anθ-e caxre sas bari zan, sas mardimos thaj vi mudarimos.

Femeile au început să-l măscărească.

- Fus de oală goală, moartă, să-mi bați tu, mă, fata? - zise mama fetei.

- Ți-o dau acasă, fă, că e ca tine *dili* și leneșă; nu face nimic, nu știe nici să ghicească, nici să joace; ce să mă fac eu cu ea? E călâie, moartă, e varză murată, stricată!

- Taci mă, că nici tu nu ești mai breaz în cort! Cine știe de frica ta? De când ți-am dat fata n-ai făcut nimic, ai băut și ai mâncat; nimic n-ai făcut, mă! Nici hățuri bune n-ai, mă morcov uscat ce ești!

Bulibașa a ieșit din cort și a zis:

- *Achen moça!* Tăceți, că rup bastonul pe voi! Nu vă este rușine? Fiecare fugi în cortul lui. Au tăcut și s-au ascuns.

- Să nu mai aud o vorbă, că de nu, voi mânca carnea voastră pe jar!

A tăcut bărbatul, a tăcut femeia; tăcuseră și celelalte femei.

Bulibașa se văzu *pelalo*, mulțumit de reușita lui, intră în cort și mai bombăni el ceva, apoi tăcu.

Soarele se ridicase destul de sus pe bolta cerului, dar șătrarii tot mai erau friguroși, se înghesuiau lângă foc și parcă vroiau să bage ceva în gură, dar nu plecase nimeni prin sat. Nici babele nu plecaseră la ghicit și nici femeile tinere la cerșit. Bărbații prinseră să lucreze. Ei lucrau numai în aramă; făceau cazane de făcut țuică și căldări de săpun și de făcut bulion. Gajeii le cumpărau marfa pentru că lucrau bine și ieftin. Dodi era un rrom mândru; avea ochii negri și părul galben ca lămâia; mureau femeile după el, dar legea șatrei nu le dădea voie să facă dragoste cu bărbatul alteia. Dacă s-ar fi întâmplat asta, cea prinsă în curvie era bătută cu harapnicul bulibașei și apoi omorâtă și pusă pe foc, ca să ardă răul din șatra lor.

Dar îndrăgostite de băieții din șatră erau și fetele mari și de măritat, îndrăgostiți erau și băieții de fetele șatrei, dar nu se admitea în șatră să fie dragoste în afara căsătoriei.

Ar fi vrut ele, pe ascuns, dar cine îndrăznea să se dea la ele, că femeile bătrâne erau cu ochii pe ele și dacă se măritau și nu erau fecioare curate, în șatră era mare bucluc, era bătaie și chiar omor!

Le çhaja kana prandenat pen, sovenat le tërneça kana zangle sa-l rroma, k-ašti te dikhen sa laqe luludă, k-ašti te na aven athawde thaj von te aven maxrime. Anglal te sovel i tërni le tërneça, i çhej sas rodini pesqa sasujaðar thaj le nămurenðar le tërnesqe, ka voj te na avel ka-o çhon, rodenat te dikhen ka laqe podi te aven šuže, parne, bimakhle. Sa kadja sas rodino vi o tërno le nămurenðar la çhejaqe. Kana o tërno thaj i tërni çi kamenat te keren so trebulat, von sas marde thaj vi phangle wurdo-nesðar. Çi denat lenqe te pien paj zi kana na keremat sar trebulat te keren.

Kana marelat o Dòdi le çokanoça anθ-i xarkuma, i xarkuma kovlōlat lokhes anθ-e pesqo vast; vow sas butzanglo anθ-e sa; sas mišto dikhlo le rromenðar, anθa' kodja kë kerelat laçi buti. O Dòdi kerelat buti dë kana kerdōlat pes, o dës zi anθ-e răt; marelat le çokanoça maj mišto sar orikon anθa'-l rroma.

- Aresel Dòdi, mo! Aresel, kë kerdăn buti sa o dës thaj çi çhutăn khanç anθ-o muj! - phendăs lesqe o phuro Šoşoj, linindoј lesqe o çokano anθar lesqo thulo thaj balalo vast.

O Dòdi sas loşalo lesðar anθa' kodja kë vi ël kol-aver sas loşale lesðar. Uştילו kaðar o dōpo thaj xalawdăs pes pë-l vast, p-o muj kë sas pherdo thuv thaj lesqe vast khandenat xarkuma. Kerdăsas pes but buti anθ-e kodova dës. Le rrom andinesat anθar o gav arro, khajnăn, rakia mol thaj maj but sas loşale anθ-ël anre ke paşolas pes i Patradí. Le phură le pherde goneçar avenat phares lença anθ-e zëja. Le murša avenat siço angla' lenθe, k-ašti te ažuтил len, loşarenat pen savorre anθ-ël bută andine. Tha' vi ël zukela avenat angla' lenθe başaindoј sar nişte dile thaj dinidoј anθar i pori k-ašti te del len le phură vareso xamasqo. Le xurdorre nange le vastença melale kaðar o khelimos, rodenat, bi te maj ažukeren, te azban vareso xamasqo.

- Bešen, mo, çhava!len, kë del tumen i phuri p-o jekh anro kirawdo thaj jekh kotor meli. Dikh kë si man vi šuke kilava thaj ankhor, xan zi kana pharola tumaro për!

Azbanat le çhave, tha' vi ël tërne azbanat thaj thonat pesqe anθ-e gada ankhor thaj šuke kilava. Xanas, çăjlōnat thaj palal kodja spidenat pen jekh avren.

- Mo, tha' but maj thos anθ-e tiro për, tha' na-i tut niç mas pe tuθe phendăs i Măra asaindoј le tërnesqe.

- Mukh les, Măro, mukh les, çhe, kë si vi lesqe bokh!

Fetele, când se măritau, se culcau cu băiatul cu știrea întregii șatre, ca nu cumva să fi fost femeie și șatra să fie spurcată din cauza ei. Înainte de a se culca cu băiatul, fata era controlată de mama soacră și de rudele băiatului ca ea să nu fie la soroc și să fie curată, iar fusta albă ce-o avea pe dedesubt să fie la fel de albă și fără de pete.

La fel era controlat și băiatul de rudele fetei. Dacă băiatul și fata nu vroiau să facă dragoste, erau bătuți și chiar legați de căruță; erau pedepsiți să nu li se dea de băut apă până nu vor face ce trebuia după obiceiul lor.

Când bătea Dodi arama cu ciocanul se mula ușor în mâna lui; era un rrom priceput în toate; era văzut ca un neîntrecut meseriaș de șatra lui, dar și de oamenii din sat. Dodi muncea din zori și până-n seară; bătea cu ciocanul mai bine decât orice bărbat din șatră.

- Ajunge, Dodi, ajunge, *mo*, că toată ziua ai muncit și ai bătut cu ciocanul și de mâncat n-ai mâncat nimica - zicea bătrânul Șoșoi, luându-i ciocanul din mâna lui groasă și păroasă.

Dodi era mulțumit de el, fiindcă șatra era și ea mulțumită. Se scula de la nicovală și se spală pe mâini, pe față, de fumul și de cocleala aramei, care se așezase pe fața lui.

Se muncise mult în ziua aceea. Șatra adusese din sat mălai, păsări și bani; dar mai mult se bucurau de ouă și țuică și vin, că se apropia marea sărbătoare. Babele, cu desagii plini, abia veneau cu ei la șatră. Le ieșeau bărbații înainte ca să le ajute, se bucurau cu toții de cele aduse, ba și câinii șatrei veneau spre ele lătrând prosteste și dând din coadă ca să primească ceva de la babe. Copiii, goi, cu mâinile murdare de la joacă, căutau nerăbdători în desagi, ca să apuce ceva de mâncat.

- Stați, mă, copiii, stați, că vă dă baba câte un ou fiert și câte o bucată de turtă. Iaca, am și poame și nuci; mâncați până v-o crăpa burta!

Apucau copiii, dar și tinerii apucau în poală nuci și poame afumate.

Mâncau, se săturau, apoi se îmbrânceau.

- Mă, dar mult mai bagi în burta ta și nici n-ai pic de carne pe tine!
- a zis Mara râzând unuia dintre băieți.

- Lasă-l Mară, că-i e foame și lui, fă!

- De man i sìta anθar tiro vast thaj ker i jag k-ašti te kiravas thaj te xas xamos, kë akana avel i răt thaj cí maj dikhas khané - phendás i dej la éhejaqi rodindoj te kerel sìgo xamos.

Le zukela bokhale bešenaz jekh avresθe azukerindoj ka-l zuvlă te éhuden lenqe vareso xamasqe.

- Vi tume san zungale diléa!len - phenenas lenqe le zuvlă éhudindoj anθ-e lenθe barrença.

Kam n-as kašt, anθa' kodja kë kerdesaz lença bare jaga, thaj trujal lenθe ma' n-as, kana dikhle kadja, xutile pe nište bară súke rovlănqe.

- Mudaren amen-l gaze, bengailéa!len - phenenas lošale le murša.

Kidinesaz pen savorre, khonik ma' n-as telărdo khanikaj. Kidinesaz pen vi él grasta thaj mukhlăsaz pes i răt pa-l càxre.

Durăl, dikhólas pes opre p-o plaj baro kalimos thaj o Del kana kerelas anθar i jag pherelas o éèri jagorrença.

-Íntinzon le kile thaj xunăven i phuv trujal le càxre k-ašti te na lel ame o paj - phenenas le phură mirime anθar o brišind savo avela thaj rodindoj te keren maj sìgo o xamos. Thowdine i skafidi thaj xale, pile aj éajlile; rodenaz ka pesqe éhave te aven paša' lenθe.

- Lačharen mišto-l càxre, kë akana avel baro pharimos pe amenθe.

Le kalorre manuša zanenas kë avela baro brišind pe lenθe, zanenas kadja but, pala' sar bašelas anθ-o Del thaj sar vow kerelas anθar i jakh. Dás pes drom jekh zurali braval thaj le càxre sas perawde savorre, line pen-l xuluva pa-l wurdona, thaj le rrom ma' n-as len kaj te garaven pen anθar o baro brišind.

- Thon tumen telal wurdona, kë lel tumen o beng! - denaz muj lenqe bare.

Dás brišind la kantaça; sa-i răt avenaz le paja anθar sa-l riga. Sa-l càxre sas telal o paj, o brišind cí maj atărdólas pes, falas k-o éèri mukhlăsaz pes pa-l rroma thaj pa i phuv sa pesqe pajeça.

- Meras, mo, meras, so keras?

- So te maj bešaz!

- Anklen avri, te na ačas ke aven le paja p-amenθe! Mo, mo, tume cí dikhen?

Telal wurdona ankliste le murša le éhavorrença anθ-él zēja, ankliste vi él phură. Le zukela sas line le pajesθar karing i xar, cí maj zanelaz pes lenθar...

- Na achen, na achen kë avel o paj! - denaz muj savorre.

- Dă sita din mână și fă focul, să gătim și să mâncăm, că acum se lasă noaptea și nu mai vedem nimic - zise mama fetei grăbită să pregătească mâncarea.

Câinii înfometăți mârâiau unii la alții, așteptând să primească ceva de la femeile grăbite.

- Și voi sunteți răutăcioși, proștilor! - ziceau femeile aruncând după câini cu bolovani.

Nu prea erau lemne, se terminaseră, pentru că făcuseră focuri și nu se mai găseau în jur; și atunci au tăbărât pe un gard de surcele uscate.

- Ne omoară rumâni, *bengoșilor!* - ziceau rromii veseli.

Șatra se adunase, nimeni nu mai era plecat în nici o parte. Se adunaseră și caii și se lăsase seara peste șatră. În depărtare, se vedeau pe coama dealului întunecime mare și fulgere care brăzdau cerul.

- Întindeți țărșușii și faceți șanț să nu vină apa peste noi - ziceau babele către șatră mirate de ploaia care va veni și grăbind să facă ce-or putea face de-ale gurii. Au pus masa și au mâncat, au băut și s-au săturat și cătau copiii, ca să fie pe lângă ei.

- Întindeți prelatele cortului că acum vine mare necaz pe noi!

Oamenii negricioși știau că vine ploaie mare, știau asta după tunetele și fulgerele ce se vedeau. A început un vânt puternic și corturile au fost făcute sul, luate de furtună, căruțele s-au dezvelit și oamenii șatrei nu mai aveau adăpost.

- Băgați-vă sub căruțe, *mo*, că vă ia dracu'! - strigau bulibașii la ei.

A plouat cu găleata toată noaptea - veneau apele din toate părțile. Șatra toată era sub apă, ploaia nu mai înceta, parcă se lăsase cerul cu apă peste șatră și peste tot ce era pământ.

- Murim, murim, ce facem, *mo*?

- Nu mai e de stat!

- Ieșiți afară, să fugim, că vin apele peste noi! Bă, voi nu vedeți?

De sub căruțe au ieșit bărbații cu copii în brațe, au ieșit și babele. Câinii au fost luați de apă la vale, nu se mai știa de ei ...

- Fugiți, fugiți, că vine apa - strigau cu toții.

Kaj thaj karing te na ačhen? Orikaj sas paj thaj kalimos. Naxhläs po swàko jekh sar d-aštisardäs. Le phures, le Dilodas, lāsas les o paj karing i xar, sas jekhe tiknorreça anθ-e angali. Kerdäsas pes dës. Le rrom pherde ćikh thaj paj nùma' so d-aštinas te maj phiren, sas ačhawde. Le zuvlä rovenas, rovenas vi ël tërne, vi ël tiknorre, vi ël phure. Ći dikhlesas kë ma' n-as o Dilòda. Patānas kë sī savorre saste - veste. Le deś bare le caxrenqe dine muj:

- Mo, dikhen, san savorre?
- Kaj sī o Dilòda? - phendās i Länka.
- Kaj sī o Dilòda? - phende vi ël kol-avera.
- Dilòda, Dilòda, Dilòdaaaa!

Sā denas muj p-o Dilòda; astarde te roven, kana dikhle kë o Dilòda ma' n-as maškar lenθe. O brišind atārdilo thaj le paja ċirdenas pen. Le rrom rodenas le Dilodas thaj le tiknorres. Ći arakhle len, rodine len. O Dòdi lās la karing tele p-o paj thaj pala' jekh kilomètro araxhläs le Dilodas anθ-e nište bare ćarā ambrado anθ-i ćik le pajesqi. O phuro pašlolas, o tiknorro sa maj delas anθ-ël vastorre, anθ-e lesqe vasta o tiknorro ċi mulosas, anθa' kodja ke o Dilòda nikerelas les ka' pesqo kolin thaj o paj ċi thasawdäs les.

- Trais, mo, Dilòda, trais? phenelas o Dòdi našavindoj karing lesθe. N-ašti areslo ka-o phuro, kë ambraldilo vi vow anθ-e ćik.

- Aven, mo, aven, mo! - dās muj o Dòdi darano.

Pala' lesθe avenas sā. I Länka dās muj:

- Dòdi, trail or mulo?
- Trail, trail, n-ašti ankalavav les anθar i ćik!

Le kalorre manuša našenas karing ašunelas pes o muj darano le Dodesqo. I kišaj šutāsas les vi les vi ka-o maškar.

- Kaj san, Dòdi?
- Kathe sīm, kathe anθ-ël ćarā.

O Dilòda ažukerelas. Sa ažukerenas o skāpimos le Dilodasqo thaj le tiknorresqo.

Kana dikhle ël rroma le Dilodas, astarde te roven savorre. Sa rovenas; rovelas vi o Dilòda, rovelas vi o Dòdi. I Länka pelisas anθ-e jekh xiv pajesqi thaj n-ašti maj vazdelas pes othal; atùnć jekh zuvli vazdās la thaj nikerdās la vastesθar. Žalas vi voj karing le ćarā thaj o than falas laqe dur. Ži kana te aresel othe i Länka, le rrom ankalawdesas anθar i ćik le Dilodas thaj le tiknorres; ankalawdesas vi le Dodes. Akana khosenas le

Unde și încotro să fugă? Peste tot era apă și întuneric. A fugit fiecare cum a putut. Pe moș Diloda îl luase apa la vale, era cu un copil mic în brațe. Se făcuse ziua. Șătrarii plini de noroi și apă abia se mai mișcau; erau toți istoviți. Femeile plângeau, plângeau și tinerii, plângeau și copiii și bătrânii. Nu văzuseră lipsa lui moș Diloda. Credeau că șatra e întregă. Bulibașii strigară:

- Mo, uitați-vă, cine lipsește dintre voi?
- Diloda nu mai e - zise Leanca. Diloda și copilul.
- Unde este Diloda? - strigară ceilalți.
- Diloda, Diloda, Dilodaaaaa!!!!

Toată șatra îl striga pe Diloda. Au început să plângă, când au văzut că Diloda nu mai era.

Ploaia încetase și apele se retrăgeau. Șătrarii-i căutau pe moș Diloda și pe copil. Nu i-au găsit, au căutat mult și bine toată ziua, dar nu i-au găsit. Dodi a luat-o în josul șatrei și la un kilometru de ea, i-a găsit într-un tufiș împotmoliți în mълul apei. Bătrânul zăcea, copilul încă mai mișca în brațele lui. Micuțul șatrei nu murise, pentru că Diloda îl ținea la piept și apa nu-l înecase.

- Trăiești, mă, Diloda, trăiești? - zicea Dodi alergând spre el.
- Nu a putut să ajungă la bătrân, că s-a împotmolit în nămol.
- Veniți, mă, veniți! - strigă Dodi speriat.

În urma lui venea toată șatra, cu mic cu mare. Leanca strigă:

- Dodi, trăiește sau e mort?
- Trăiește, trăiește, nu pot să-l scot din nămol.

Oamenii negricioși fugiră cu toții spre locul de unde se auzea gălăgia pe care o făcea Dodi speriat. Nisipul îl îngropase și pe el până la brâu.

- Unde ești, Dodi?
- Aici, aici, în tufiș sunt.

Diloda aștepta. Șatra aștepta salvarea lui și a copilului. Când l-au văzut șătrarii, au început să plângă. Toți plângeau, plângea și Diloda, plângea și Dodi. Leanca nimerise într-o baltă și nu mai putea să se ridice; atunci o femeie o ridică și o ținu de mână. Mergea și ea spre tufiș, dar locul i se părea departe. Până să vină Leanca, oamenii șatrei îi scoaseră din mъл și pe Diloda și pe micuț; îl scoaseră și pe Dodi. Acum îl ștergeau

Dilodas cíkaθar thaj anθar o rat pa o muj kerdo le éarǎnθar.

- Trais, mo, Dilòda, trais? - phendǎs i Lǎnka, savi maj te perel tele kana dikhlǎs le li dujen kē train.

Line le phures thaj le tiknorres thaj gele lença anθ-él càxre. Le rrom sas bilošale tha' vi lošale kē arakhle le Dilodas thaj le tiknorres.

- Ći mukhlǎs amen o arman la maxrime éiriklǎqo! - phende él zuvlǎ rovindo.

O éhavo, o Dilòda thaj o Dòdi sas mišto savorre. Pale' ankliste mišto anθa' o baro pharimos. Le rrom phende savorre:

- Te thowas anav le tiknorresqe Dilòda, k-o Dilòda éi mukhlǎs les te merel.

La Lira falas laqe but šukar kadja butí, kē laqo éhav' bučhola sar o phuro, savo ankalawdǎs les anθar o merimos. Arakhle le xuluva save sas line le pajesθar. Ma' n-as len khanć xamasqo.

O paj lǎsas vi lenqe balen, vi lenqe khajnǎn thaj zukelen. Le phurǎ gele anθ-o gav thaj le gažǎ denas len swàko butǎ i zanesas k-o paj lǎsas sa lenqe butǎ, ašundesas kadǎ butí kaθar o baro le gavesqo. Le éhave ažukerenas te aven le phurǎ anθar o gav, dikhenas karing o gav, dikhenas karing o dromorro savo anelas len karing le càxre. Kerdǎsas pes cík.

pe Diloda de noroi și sângele ce-l avea pe față de la tufele ce-l zgâriaseră.

- Trăiești, Diloda, *mo*, trăiești? - zise Leanca care mai să leșine când îl văzu viu pe el și pe copil.

I-au luat pe bătrân și pe copil în brațe și s-au dus cu ei în șatră. Șatra era tristă, dar și bucuroasă că i-a găsit vii pe Diloda și pe micuț.

- N-am scăpat de blestemul acelei păsări spurcate! - au zis femeile plângând.

Copilul, Diloda și Dodi erau cu toții bine. Scăpaseră iar de necaz. Șătrarii ziseră cu toții:

- Să-i punem la copil numele Diloda, că el l-a salvat.

Lira era foarte bucuroasă de lucrul acesta că fiul ei o să poarte numele bătrânului, care i-a salvat viața. Au găsit prelatele ce fuseseră luate de apă. Nu mai aveau nimic de mâncare. Apa le luase și porcii și păsările și câinii. Babele au plecat prin sat și rumâncele le dădeau

de toate; știau că le luase apa totul; au ziseră lucrul acesta de la primar. Copiii așteptau să vină babele din sat, se uitau înspre sat, se uitau spre drumul care le aducea spre șatră. Se făcuse noroi. Caii nu mai aveau ce paște.

Le grasten ma' n-as len so te xan. I ćar sas telal-i ćik; orikaj sas pajorra thaj ćik, le tiknorren ma' n-asas len nić than khelimasqo. Sas śil thaj lenqe gada sas kinge. Le śeranda porenća sas kinge thaj ćikale. Le rrom sas xolǎriko anćar o baro briśind savo avilosas pa lenće. Avile-l phurǎ anćar o gav thaj andine but xamos thaj pimos anćar o phuro Dilòda thaj anć-ěl kol-aver rroma. Pile thaj xale thaj ćajlile. Kerde bare jaga thaj tatònas paśa' lenće. Ći maj avelas lenqe te khelen or te gilaben. Le kaśta sas kinge thaj phabonas phares, phares. Jekh phuri astardǎs te gilabel thaj rovelas:

*“Wurdona, cǎxre, wurdona
Xasajle amare butǎ
Hǎjda, Devla anć-e cǎxre”*

I gili falas kē dǎs zor le rromenqe.

- “Maj gilaban, mo, maj gilaban kē xamos xalǎn, pimos, rakia dem tume” - phenenas le phurǎ k-aśti te den zor le rromenqe.

Tha' kasqe maj avelas lesqe te gilabel thaj te khelel?

Maj xolǎriko sas o Dilòda, kē avel o sfinto dēs la Patradǎqo thaj i phuvni trēbulas pharawdi. Kerdilo dēs thaj khanikasqe ći maj avelas lesqe te anklel anć-ěl pèrini. Śukǎrdesas pesqe śeranda paśal i jag, śukilesas sa lenqe butǎ. O kham vazdǎsas pes opre sar jekh xarkutno lolo thaj baro biśari. Von xatǎrde kē avela jekh śukar dēs. Prinżanenas miśto i vrjǎma.

- Uśten, mo, kē avel i Patradǎ thaj arakhel tumen anć-e pèrini, bangea!len, khandinea!len, pelalea!len, mo! - phendǎs i phuri Rēka, jekh thuli zuvli savǎ sas la tikne bal thaj sane. Asajas thaj kerdǎs bari jag anć-o udar la cǎxraqo. Gelo-ćar laqe o asaimos kana andǎs pesqe anć-e godǎ pa o pharimos le bare briśindesqo. Uśtile savorre thaj kide pen paśal i jag. Akana kerdilesas maj but jaga; othe kidine pen maj but cǎxre. Le zuvlǎ kanglǎrenas pen thaj le murśa kerenas i jag. Le ćhave rovenas bokhaćar. Thaj le grast n-aśti maj azukerenas, phangle wurdonenćar, azukerenas te aven dine drom ka-i ćar. Anć-e kodova dēs, sa-l rrom kerde butǎ thaj line but love le gazenćar.

- Te zas, mo, te zas. Anć-o gav kinen pen bale thaj kali mol thaj zorali rakia, texǎra śi o baro dēs la Patradǎqo. Thaj ame ći sam gǎtime! - phendǎs o baro Mihǎj.

- Te zas, xav tire jakha, kē miśto phendǎn, te zas te kinas anćar o gav!

Iarba era acoperită de noroi; bălțile din jur erau mari și nu prea mai era nici loc de joacă pentru copii. Era frig și hainele lor erau ude. Pernele de fulgi erau ude și noroioase. Șatra era necăjită din pricina ploii.

Au sosit babele din sat și au adus mâncare multă, au adus și de băut pentru moș Diloda și pentru toată șatra. Au băut, au mâncat și s-au săturat. Nu le mai ardea de joc sau de cântat. Au făcut focuri mari și se încălzeau pe lângă acestea. Lemnele erau ude și ardeau greu, greu. O babă a început să cânte și plângea:

“*Wurdonā, cāxre, wurdonā,*

Xasajle amare bută

Hāda, Devla, anθ-e cāxre!

Cântecul parcă îi mai încuraja pe oamenii oacheși ai șatrei.

“- *Mai cântați, mo, mai cântați,*

Că de mâncat ați mâncat,

De băut țuică v-am dat!” - ziceau babele ca să-i mai încurajeze pe oameni. Dar cui îi mai ardea de jucat și de cântat?

Mai supărat era însă Diloda, că, uite, vine Sfânta zi de Paști și buba trebuia spartă.

Se făcu ziuă și nimeni nu mai îndrăzni să iasă din dunele de fulgi. Uscaseră dunele pe lângă foc, nu mai erau ude nici păturile, nici hainele de pe ei. Soarele se ridicase pe bolta cerului ca un ban rotund de aramă, mare, mare și roșu. Înțeleseră cu toții că va fi o zi frumoasă și călduroasă. Căci cunoșteau bine dacă-i vreme rea sau bună.

- Sculați, *mo*, că vine Paștele peste noi și vă găsește în pătură, puturoșilor, strâmbăturilor, mustăcioșilor, *pelalealen, mo!* - a zis baba Reca, o femeie grasă și buclată cu părul mic și rar în cap. A râs și a făcut foc mare în ușa cortului. Râsul i-a pierit când s-a gândit prin câte a trecut șatra toată. S-au sculat toți și se înghesuieră lângă foc. Se făcuseră acum mai multe focuri, erau mai multe cete de rromi. Femeile se pieptănuau și bărbații făceau focul. Copiii plângeau de foame și caii erau nerăbdători, legați de căruță, să fie dați la iarbă. În ziua aceea, toată șatra a lucrat și a câștigat mulți bani de la români.

- Să mergem, *mo*, să mergem în sat să cumpărăm porci, vin negru și țuică tare, fiindcă mâine e ziua de Paște și noi nu suntem gata! - zise bulibașa Mihai.

- Să mergem, mânca-ți-aș ochii, să mergem, bine ai zis, să mergem!

Kidine pen savorre thaj gele te kinen anθar i Patradí. Le murśa zanas angle, thaj le zuvlǎ avenas pala' lenθe; sas but, but, lença; sas vi tērne, vi tiknorre, vi phure. Ačhile khere nùma' le tērne prandizme thaj le bare čheja. Akana dikhle pen kòrkorre, astarde te gilaben thaj bari loś sas anθ-ël cǎxre. Khelenas le čheja thaj le tērne tha' vi ël tērne prandizme. I Mǎra nakhavelas savorren. Kana khelelas voj "sar anθ-o udar la caxraqo'", phadelas pes o ilo anθ-ël tērne thaj lelas jag o ilo anθ-e lenθe. Le čheja khelenas po duj thaj le tērne sa po duj, pala' kodoja khelenas savorre thaj marenas anθ-ël vast.

O Bakro sas jekh tǎrnǎxàri dǎ deśuśtar berś, tha' sas but śukar thaj khelelas tha' delas pes-i čar anθ-e jekh rig telal' lesqe punre. Vow beśelas maj but pašal i Mǎra. Kamlǎs te khelel laça, thaj i čhej lazajli thaj dǎs pes rigaθe; sas lesqe dar laqe dadesθar, o baro Mihàj. O tǎrno dikhlǎs p-e laθe; asajas lesqe čorǎl thaj dikhlǎs karing tele, thaj phendǎs lesqe:

- "Kana kames man, mang man mǎnre dadesθar, tu čí zanes sar sǎ amenθe, mudarel amen le rrom li dujen, tu čí zanes?"

- Žanav čhe žanav - phendǎs o tǎrno lośalo. Thaj loś geli lesqe siĝo. Tu, tu - tuuu... kames man - phendǎs o čhavo thasawdo lośaθar.

- Kana kamel murro dad vi me kamav - phendǎs i Mǎra.

O tǎrno gelo lośalo anθ-i cǎxra thaj thowdǎs pes p-o rovimos. Rujas but, žanelas kǎ lesqo dad na-i les soça te kinel lesqe la. O baro Mihàj mangel but ĝalbi pe laθe.

O Ilǎrie, lesqo vǎro, avilo lesθe thaj mirisajlo kana dikhlǎs les rovindoĝ.

- So kerdǎn, mo, so kerdǎn?

- Na, mo, čí rovav, tha' ĝindisarav man kǎ čí sim vi me bravallo, te avel ma' but love, te avel ma' vi man jekh nǎmo baro.

- Pilǎn vareso, Bakro? Lǎs tut o paj? Hǎjda, mukh i xoli! Hǎjda te khelas thaj te gilabas, kǎ akana aven amare khere thaj čí maj keras khanć!

Lǎs les vastesθar thaj anklisto leça avri, kaj sas sǎ ka-o khelimos.

- O Bakro, o Bakro te khelel la Maraça! - phende sǎ mardinoĝ anθar ël vasta thaj astarde te gilaban. O Bakro gilabajas thaj kheldǎs la Maraça ži kana čajlilo. Sas pherdo lesqo ilo anθ-e kodova dǎs, tha' vi i Mǎra sas lośali, maj lośali sar sǎ-l rroma.

S-au adunat cu toții și au plecat la cumpărături. Bărbații mergeau înaintea și femeile veneau în urma lor; erau mulți, mulți; erau cu ei și tineri și bătrâni și copiii mici. Au rămas la șatră doar tinerii căsătoriți, fetele mari necăsătorite și băieții neînșurați. De cum s-au văzut în largul lor și au început să cânte, au început să joace și mare veselie era în șatră! Jucau fetele și băieții și tinerele și tinerii căsătoriți. Mara le întrecea însă pe toate. Când juca ea ca la ușa cortului se tăvăleau tinerii de focul ei și se frământa inima-n ei. Fetele jucau două câte două și băieții doi câte doi, apoi jucau cu toții și băteau din palme.

Bakro era un flăcăiandru de patrușprezece ani, dar era tare frumos și juca de se legăna iarba sub picioarele lui. El sta mai mult pe lângă Mara. A vrut să joace cu ea, dar fata s-a rușinat retrăgându-se; îi era frică de tatăl ei, bulibașa Mihai. Băiatul s-a uitat la ea, a zâmbit și s-a uitat în jos, apoi iar s-a uitat la ea. Ea i-a zis:

- Dacă mă vrei, cere-mă de la tata! Tu nu știi legea noastră, că ne spânzură șatra pe amândoi, nu știi?

- Știu, fă, știu, zise băiatul vesel. Dar, veselia îndată i-a pierit. Tu, tu, tuuu... tu mă vrei pe mine? - zise băiatul înecat de bucurie.

- Dacă tata vrea și eu vreau, zise fata.

Mulțumit, băiatul plecă în cort și s-a pus pe plâns. A plâns mult; știa că tatăl lui nu are cu ce s-o cumpere pe Mara, fata bulibașei. Bulibașa cere mulți galbeni pe ea.

Ilarie, vărul lui, veni la el și se miră că-l văzu plângând.

- *So kerdăn, mo, so kerdăn?*

- Nu, mă, nu plâng; dar mă gândesc că nu sunt și eu bogat, să am mulți galbeni, să am și eu neam mare!

- Ai băut ceva, *Bacro*? Mă, ești cu sorcova plecat? Hai, lasă supărarea asta! Hai să jucăm și să cântăm, că acum vin ai noștri și nu mai facem nimica.

L-a luat de mână și a ieșit cu el afară, unde erau cu toții la joc.

- *Bacro*, *Bacro* să joace cu Mara! - au zis toți, bătând din palme, și au început să cânte.

Bacro a cântat și a jucat cu Mara de s-a săturat. Era tare fudul în ziua aceea, dar și Mara era bucuroasă, mai bucuroasă decât toată șatra.

- Si mürri, phenelas pesqe o Bakro, sī mürri! Khonik cí lel manqe la!

Dural, dikhõlas pes avilindoj le rrom save gelesas te kinen anθar o gav. Le tērne prastenas angla' lenθe, k-ašti te maj len lenqe anθ-ël zēja.

- So sī, mo, so maj sī anθ-ël càxre?

- Sī mišto, sī mišto!

- Andām bakren, kurkajen thaj khajnãn, andām xamosqo anθar o gav.

Sas i bari Paraštuj la Patradãqi. Čhinde balen, bakren, kurkajen. Čhordilo but rat anθ-o kodova dës. Gãtinas pen te peken o mas. Le zuvlã kerenas sarme vi mariklã ankhorença thaj aver guglimata. Le čheja barã lolãrenas lole anre sar o rat. Le čhavorre cí maj rovenas bokhaθar kē zanenas kē sas len swãko mōda xamosqi, sas len xamosqo Patradãθe. Sas jekh pharo dës butãqo anθ-e kodja Paraštuj. Sã prastenas anθ-e sa-l riga, asanas, denas dùma, tha' vi kerenas butĩ.

- Te zas le wurdonença te anas kašt - phenesas le tērne - kē trëbul te pekas o mas.

Le bale thaj le bakriče pekenas pen sar anθ-o veś, pašal i jag.

- Hãjda, k-i Patradĩ, te pharol o pēr xamasqo thaj i čhib te kindõl molãθar thaj rakiaθar! - phende ël phure asaindoj.

Le phurã thowdine le pirã pajeça p-i jag, k-ašti te tatãren paj anθar o mas. Či lelas pes jagaça tha' pajeça kirawdo; lenqi mortĩ voj pekela pes jekhvar le maseça.

O bal le balenqo thaj le bakričenqo sas dino tele, na khasença astarde thaj jagaça, tha' pajeça kirawdo, sas rangli lenqi mortĩ, palal kodja sas ankalawde lenqe pora, tholas pes anθ-i phuv jekh rovli, palal kodja o balo sas makhlo čikeneça bilawdo, tholas pes p-e lesθe xancĩ lon thaj sir, palal kodja tholas pes pašal i jag angar astarde. O balo or o bakričo sas thowdino pe-l duj kaštore save šaj te aven kaštutne or sastrutne thaj trujarelas pes lokhorres zi kana o mas pekela mišto. Kana o mas sas mišto kirawdo, kerelas pes čhindimata la čhurãça anθ-e lesθe, le phurã thowdindoj anθ-e lesθe mol thaj sir. Pala' so o balo or o bakričo pekela pes, lelas pes pa-l kile thaj tholas pes p-e jekh bari skafidi, palal kodja, tholas pes p-e lesθe jekh poxtan parno, užo, k-ašti te na šudrõl o mas peko.

O dujto dës, savatone, le rrom kerenas le maj palutne butã kaj trebunas te aven kerde maj anglal te avel o dës la Patradãqo.

- E a mea! - își zicea Bacro în sinea lui. E a mea, nimeni nu mi-o ia, nimeni! E a mea, e a mea...

Se vedeau venind din depărtare rromii care plecaseră după cumpărături. Tinerii alergară înaintea lor, să le mai ia din povara din spinare.

- Ce e, *mo*, ce mai e în șatră?

- E *mišto*, nu e nimic rău, e *mišto*!

- Noi am adus porci de băgat la tavă, am adus curcani, găște și miei. Am adus de-ale gurii din sat.

Era Vinerea Mare a Sfântului Paște. Au tăiat porcii, au tăiat mieii, găștele și curcanii. S-a vărsat mult sânge în ziua aceea. Se pregăteau de frigare. Femeile făceau sarmale și plăcintă cu nucă și zahăr, gogoși și multe altele. Fecioarele vopseau ouălele roșii ca sângele proaspăt. Copiii nu mai plângeau de foame, căci știau că aveau acum de toate, aveau de mâncat de Paște.

Era o zi grea de muncă în Vinerea aceea. Toată șatra era în picioare, alergând, vorbind, râzând, dar și treabă se făcea.

- Să mergem cu căruțele să aducem lemne, ziceau tinerii - că ne trebuie să frigem porcii și mieii.

Porcii și mieii se frigeau haiducește, pe lângă vatra focului.

- Haide, de Paște, o să dea burta în crăpat și limba în udat de vin și țuică! - au zis bătrânii râzând.

Babele au pus ceaunurile cu apă pe foc, ca să opărească porcii și mieii. Porcii nu se pârliau pentru că era nevoie de pielea lor crudă, ea frigându-se odată cu carnea. Porcii și mieii erau opăriți și curățați bine de păr și lână, apoi li se scoteau măruntaiele, se înfigea o prăjină din lemn, numită țăruș, apoi porcul era uns cu untură topită, dat cu puțină sare și usturoi, apoi se punea pe lângă jar. Porcul sau mielul era pus pe cele două crăcane care puteau să fie din lemn sau fier și se învărtea încet - încetișor până când carnea se frigea bine și se rumenea. Când carnea era bine fiartă se făceau creștături în ea, babele punând în aceste creștături vin și usturoi. După ce porcul sau mielul se frigea, se lua de pe crăcane și se așeza pe o masă mare, apoi se acoperea cu o pânză albă, curată, ca să nu se răcească friptura.

A doua zi, sâmbăta, se continua cu ultimele pregătiri de Paște.

I răt mukhlās pes pa-l caxre siġo, maj siġo sar orikana. Le jaga sas kerdine, le angar kerdile šukar, anθa' kodja kē-l kašta sas šuke. Swakone caxra sas la laqi jag thaj pesqe manuša thaj phure. Le zukela či maj bašenar, sar anθ-ël kol-aver rătă, maškar le caxre; akana bašenar vi von pašal i jag, paša' lenqe manuša. Von sas lošale thaj čajle kē xalesas but mas thaj swako mōda guglimatenqo, save maj perenas anθ-ël vast le zuvlānqo; le zukela xanas thaj denas anθar i pori.

I Patradī andās but loš, but mas peko thaj but pimos. Anθ-ël caxre dikhesas lole, ġalbeni thaj zèleno ranglă. Thonas pen bare skafidă xamaça thaj pimaça, but mas peko thaj but lole anre sar o rat pelistrosqo. Le murša sas anθ-e kălci buxle thaj čiptença. Le kălci kerenas pen anθar i loli velūra, kali or zèleno thaj sa kadja vi o lăjbëro; thaj i vëstja sas pherdi swako mōda kočakenqi.

- Te del o beng anθ-e tumenθe, mo, kerdām butī zi k-i Patradī, xalām, pilām, tha či ġilabadām! - phendās o Dilōda vazdindoj pes kaθar pesqi jag, khelindoj thaj mardindoj anθa' ël vasta. Asanas le phură anθar lesθe, tha' asanas vi ël tërne, tha' maj but asalas i Länka, lesqi rromni; sas lošali kē laqo phuro sas mulo thaj uštilo, sas xasardo thaj sas arakhlo.

- Te del o nasvalimos anθ-e tuθe, čhe, Länko, te na khelesa tire phureça, zi kana phadol pes i răt asaimaθar! - phendās i Lira asaindoy.

Xutili i phuri opre, xutile vi aver phură thaj phure thaj khelenas thaj ġilabanas thaj vazdelas pes i loš pa sã-l caxre. O kalimos bisterdāsas pesqe kalimasθar, anθa' kodja kē-l fiste pherde ranglă thaj le kočaka parne thaj i jag kerenas te na maj dikhōl pes o kalimos trujal lenθe. Astarde te khelen vi ël tërne, vi ël tiknorre, astarde te khelen savorre trujal i jag. I jag lolărelas lenqo muj savo sas pherdo loš. Le grasta thaj le xera durărdesas pes le caxrenθar, le zukela ankalavenas penqe danda angl-ël kol-aver mardindoj pen pe-l kōkala arakhle.

O Bakro thaj i Măra našle telal le xuluva le caxrenqe, našle dur anθ-o kalimos la rătăqo, dur sar sode čhudesar le bareça. I čhej izdralas daraθar, izdralas thaj či phenelas khanć, khanć. Dikhlās p-o Bakro thaj astardās te rovel.

- Mudaren ame-l romar, mudarel ame murro dad!

Întunericul s-a așternut îndată peste șatră, mai repede ca oricând. Focurile au fost făcute, jarul s-a lăsat repede, pentru că lemnele erau uscate. Fiecare cort avea focul lui și în jurul acestuia erau familia și bătrânii acelei familii. Câinii nu mai fugeau, ca în celelalte nopți, printre corturi; acum se odihneau lângă vatra focului, lângă stăpânii lor. Câinii familiei stăteau acum cumiți și mulțumiți de carnea și plăcintele care cădeau din mâinile femeilor; câinii mâncau și dădeau bucuroși din coadă.

Zilele de Sfintele Paște aduseseră în șatră multă voie bună, multă friptură, multă băutură și multă bucurie.

În șatră vedeai peste tot culori de roșu, albastru și verde. Se puneau mese bogate cu mâncare și băutură, multă friptură și multe ouă roșii ca sângele de porumbel. Bărbații erau în pantaloni largi cu multe crețuri pe șolduri și cu panglici multicolore. Pantalonii se făceau din velură roșie, neagră sau verde iar vestele la fel; și vesta era plină de panglici și nasturi de toate culorile.

- Să dea nădrăvoii în voi, *mo*, treabă am făcut până în Paște, am mâncat, am băut, dar de cântat n-am cântat; de jucat n-am jucat! - zise moș Diloda, ridicându-se de lângă vatra sa, jucând și bătând din palme. Râdeau babele de el, dar râdeau și tinerii, însă mai mult râdea Leanca - nevasta lui; era bucuroasă că moșul ei era mort și a înviat, fusese pierdut și a fost găsit.

- Să dea boala rea în tine, Leanco, dacă n-oi juca cu moșul tău până o crăpa noaptea de răs! - a zis Lira veselă.

Sări baba în sus, mai săriră și alte babe și alți moși și prinseră să joace. Și jucară și cântară de răsuna șatra. Întunericul uitase parcă de-ntunecimea lui, căci fustele colorate, nasturii albi și focul făceau să nu se mai vadă întunericul din jurul lor.

Au început și tinerii să joace, s-au prins și copiii mai mici, au început jocul cu toții pe lângă vatra focului. Focul le dogorea fețele vesele, pline de voie bună. Caii și măgarii se îndepărtaseră de șatră; câinii mârâiau unii la alții din cauza oaselor găsite. Bacro și Mara au fugit pe sub poalele cortului, departe, în largul întunericului, departe cât ai arunca o piatră. Fata tremura de frică, tremura și nu zicea nimic, nimic. Se uită la Bacro și începu să plângă.

- Ne omoară șatra, ne omoară bulibașa!

O Bakro lās la anθ-e angali; lās les anθ-e angali vi i Màra. Izdranas liduj jekh anθ-i angali le kol-averesqi. O Bakro kamlās te ćumidel la pe-l pororrā, thaj i ćhej dās les jekh pa o muj, palal kodja spidās les thaj našli anθ-e pesqi cāxra. O Bakro aćhilo kòrkorro. Rujas, khoslās pesqe jakha thaj amboldilo vi vow anθ-e pesqi cāxra. O maj baro Mihàj, matilosas, khelelas vi vow, tha' khanć ċi anklelas lesqe mišto, ambraldelas pes thaj perelas pašal i jag.

- Kaj sanas, mիրri ćhej, kaj sanas?

I ćhej ċi phendās khanć, pala' so phendās lesqe kovlorres:

- Kathe pašal i jag, ċi gelem khanikaj, kathe s'imas dad!e, kathe, te merav me!

O baro Mihàj lošajlo, anθ-e lesqe jakha dikhōlas pes i loš, patājasas so phendāsas lesqe i Màra.

- Khel, Mar!e, khel kē si baro dēs, te lošarel pes vi i jag anθar tuθe thaj vi me te lošarav man, khel, mիրri Mar!e.

I Màra dikhlās p-e pesqi dej thaj phendās laqe:

- Dej!e, te merav te na gilabasa mańça, te ašundōl pes šukar, te ašunel o kan thaj o ilo te khelel, ćhe'!

Laqi dej, i rromni le bare Mihajesqi, i Soròka, sas jekh zuvli thuli, bare tikurenća thaj kale balenća sar o por la kunrunqaqo, kalōrri, tikne jakhenća asajas thaj dikhlās pes Màra. O baro Mihàj xatārdāsas kē kamel te gilabel thaj te khelel. Paša' lenqi cāxra sas i cāxra le Dilodasqi. O Dilòda gilabalas jekh purani gili, ašundi kaθar lesqi dej, i Savèta; i Savèta mulisas dē but vrjāma, sas la jekh baro nasvalimos, savesqe ěl rroma phenen lesqe ćuja. I gili sas prinzandi le phurenθar, tha' maj sǎ zanensas la.

*“P-o kodo plaj, o zèleno
Šukar khelimo' rromano!
Athadilem thaj kheldem,
Maj baro lazav kerdem!”*

I Soròka kamelas te gilabel, tha' lāsas la i mol thaj i zuvli peli pašal i jag. O baro Mihàj pelosas vi vow paša' laθe. I jag mulisas thaj i ćhej aćhawdili suti vi voj paša' laqi dej.

Kerdōlas pes o dēs.

Bacro a luat-o în brațe; l-a îmbrățișat și fata. Tremurau amândoi în brațe. Bacro vroia s-o sărute pe codițe, dar fata-i dădu o palmă; apoi i-a dat un brânci și a fugit în șatră. Bacro a rămas singur. A plâns, și-a șters ochii și-sa revenit și el în șatră. Bulibașa se îmbătase, juca, nimic nu-i mai ieșea bine; se clătina și cădea pe lângă foc.

- Unde ai fost, fato, unde ai fost?

Fata tăcu, apoi cu vocea schimbată îi zise:

- Aici, lângă foc, o palmă de pământ n-am plecat de aici, tată, aici am fost, să mor eu tată, aici am fost!

Bulibașa se înveseli, se citea în ochii lui bucuria. Crezuse ce spusese Mara.

- Caută și joacă și tu, Maro, că-i mare sărbătoare, să se bucure focul de tine și să mă bucur și eu de tine. Caută și joacă, Mara mea!

Mara s-a uitat la mama ei și i-a zis:

- Mamă, mamă, să mor de n-oi cânta și tu cu mine, să se audă frumos, încât urechea să audă și să joace inima, fă, mamă!

Mama ei, Soroca, nevasta bulibașei Mihai, o femeie grasă, cu șoldurile mari și părul negru ca pana corbului, șatenă, cu ochii mici și fața rotundă, a râs și s-a uitat la Mara. Bulibașa înțeleșese că are chef de cântat și de jucat. Lângă cortul lor era cortul lui Diloda. Diloda îngâna un cântec bătrânesc, auzit de la mama lui, Saveta. Saveta murise demult, de o boală grea numită de șătrari ciumă. Cântecele era cunoscut de bătrânii șatrei, era, de fapt, știut de mai toată șatra.

*“P-o kodo plaj, o zèleno,
Śukar khelimo’ rromano!
Athadilem thaj kheldem
Maj baro lažav’ kerdem!”*

Soroca vroia să cânte, dar băutura o apucase și femeia căzuse jos, lângă foc. Bulibașa căzuse lângă ea, focul se stinsese și fata, obosită și ea, s-a culcat lângă mamă-sa.

Se crăpa de ziuă.

Le rrom maj denas duma phares thaj bešenas lindrale pašal i jag. I jag mulisas, le zukela sovenas vi von pašal i jag. Avri kerdilosas pes dës mišto. Le kalorre manuša ċi sutesas sa-i rät. Le bare ċheja uštelesas thaj gelesas ka-i xaning te anen paj, paj šudro, sar phenesas le phure. Andine o paj thaj thowde les pašal i jag, dine drom le grasten te zan ka-i ċar. Gele-θar le grasta, gele-θar vi ċl zukela, gele-θar vi ċl ċhave vi ċl ċheja. I ċar n-as dur le caxrenθar. Le ċhave khelenas “ċurka”, jekh khelimos but prinzando lenθar. O baro muj thaj le akušimata sa barθnas. Akušenas pen, spidenas pen thaj asanas.

Le ċheja prastenas pen jekh avera, kodoja savi sas astardi trëbulas te lel anθ-e zëja la kol-avera.

O kham vazdäsas pes opre thaj phabarelas zuralas; le ċheja aċhawdile anθar kajti khelimos, gele-θar ċoräl paša-l ċhave, gele-θar anθ-ċl bōzi. O paj savo avilosas pa-l ċaxre cirdäsas pes thaj othe anθ-ċl bōzi sas jekh kidimos baro pajesqo. I Mära la Muraça, la Sibăça thaj la Lulaça ċhute pen anθ-ċl bōzi.

- Te na dikhen amen-l ċhave! Beš Sibi - phendäs i Mära la Sibăqe.

- So keren? - puċhläs i Sibi asaindoj.

- Ame najoas, thaj maj palal ankhläs ame thaj najos vi tu, thaj arakhas tut ame, mišto? - phendäs laqe i Mära.

I Sibi asajas thaj šundäs pes muj anθ-e laqo asaimos, pala' kodova thowdäs o vast p-o muj thaj atärdili. ċhute pen anθ-o paj, najosarde pen anθ-e nangi mortċi, asanas thaj khelenas pen anθ-o paj, našelas jekh pala i kol-aver; kodoja savi sas astardi sas ċhutini le šereça anθ-o paj. I Sibi xutili vi voj anθ-o paj, bisterdäsas so thaj sar dinesas duma maj anglal.

O Bakro thaj o Ilärie dikhenas pala' lenθe, thowdine pen përana thaj dikhenas maškar le bōzi. Dikhenas liduj thaj asanas.

- Bezexa! - phendäs o Ilärie, dikhläm kadale nange kurungrän, te zanena-l rroma, mudarena amen!

- Bezexa, bezexa, nange ċheja! - phendäs o Ilärie asaindoj.

- Aċh bange!a, aċh, ašunen ame-l ċheja thaj mudaren amen barrença - phendäs o Bakro lošalo.

- Dikhläm kadala nange kunrungrän, mo, ċi maj zal amenqe mišto adës! - phendäs o Ilärie asaindoj.

Șatra mai sporovăia și mai moțăia lângă foc. Focul se stinsese, căinii dormeau și ei pe lângă vatră. Afară se luminase bine. Oacheșii șatrei nu dormiseră mai toată noaptea. Fetele mari se sculară și plecaseră la fântână să aducă apă, apă proaspătă și curată, cum ziceau bătrânii. Au adus apa și au lăsat-o lângă foc, au dat drumul cailor la iarbă. Au plecat caii, au plecat și căinii, au plecat și băieții, au plecat și fetele. Pășunea nu era departe de corturi. Băieții jucau țurca, un joc binecunoscut de ei; zarva și înjurăturile erau din ce în ce mai mari. Se înjurau, se împingeau și râdeau.

Fetele se alergau una pe alta, cea prinsă trebuia s-o ia în cârcă pe cealaltă.

Soarele se ridicase și razele lui dogoreau din ce în ce mai tare. Fetele obosite de joacă au plecat de lângă băieți, s-au dus în tufiș. Apa care inundase șatra se retrăsese și acolo, în tufiș, era o băltoacă mare de apă. Mara cu Mura, cu Sibi și cu Lula au intrat în tufiș.

- Să nu ne vadă băieții! Stai Sibi! - a zis Mara lui Sibi.

- Ce faceți? - a întrebat Sibi râzând.

- Noi ne scaldăm și pe urmă ieșim noi și intri și tu și te păzim noi - zise Mara.

Sibi râse zgomotos, apoi puse mâna la gură și tăcu.

Au intrat în apă și s-au scaldat în pielea goală. Râdeau și se jucau în apă, se alergau una pe cealaltă și apoi cea prinsă era băgată la fundul apei. Sibi sări și ea în apă. Uitase de ce și cum se înțeleaseră mai înainte.

Bacro și Ilarie le urmăriseră. Se așezaseră pe burtă și priveau printre tufișuri. Se uitau amândoi și râdeau.

- Păcate! - zise Ilarie. Am văzut fetele astea goale, dacă află șatra ne omoară!

- Păcate curate - fete dezbrăcate! A zis Ilarie râzând.

- Taci, strâmbule, taci, aud fetele și ne omoară cu pietre, zise Bacro bucuros.

- Am văzut ciorile astea goale, *mo*, n-o să ne mai meargă bine astăzi! - zise Ilarie râzând.

Le çheja šaj kë xatârde kë varekon dikhel len çorâl thaj çî maj avilâs lenqe te maj khelen penqe. I Mûra, jekh çhejorri dešupanze beršenthe, sas mišto barârdi thaj avelas laqe but te khelel pesqe. Sas jekh zumavimos anθar o Bakro thaj o Ilàrie.

Le çhave gele-θar thaj gele-θar vi le çheja; çî zanenas kë dikhlâs len varekon. Ankliste anθar o paj, xurådile thaj avile anθ-ël caxre le çhavorrença. Amboldile le

grastença thaj le xerença kaθar i çar. O kham vazdilosas but, opral le caxre. Sas šukar avri thaj vi le rrom sas lošale. Akana, Patradãthe, çî maj kidenas pen savorre, swãko jekh rrom bešelas pesqe manušença, ka pesqi skafidi, thaj kana sa sas gätime, le murša lenas po jekh valin molãça thaj zanas ka-l kol-aver caxre thaj bešenas ka lenqi skafidi, tha' çî xanas p-o cãjlimos lenas po jekh valin molãça thaj zanas ka-l kol-aver caxre thaj bešenas ka lenqi skafidi, tha' çî xanas p-o cãjlimos, lenas po jekh kotororro mas peko thaj denas muj:

- *Baxt, but baxt, love, çhava!len.*

Atùnć, i zuvli anθar kodoja caxra cipilas thaj khelelas trujal lenthe.

“- *Sode bal sî p-o šero, Kajti love anθ-o gono!*”

Le murš marenas anθ-ël vasta thaj phenasas:

“- *Gàlbeni but, grast zurale!*”

Fetele parcă simțiră că sunt urmărite și le pieri astfel pofta de joacă. Mura, o fetișcană de patrusprezece ani, era bine dezvoltată și avea multă poftă de joacă. Era o ispită și pentru Bacro și pentru Ilarie.

Băieții plecară și au plecat și fetele. Nu știau că au fost urmărite. Au ieșit din apă, s-au îmbrăcat și au venit în șatră împreună cu cârdul de băieți. S-au întors cu caii și măgarii de la păscut. Soarele se ridicase sus, sus, deasupra corturilor.

Afară era frumos, iar șatra era mulțumită. Acum, de Paște, nu se mai strângeau grămadă, fiecare stătea la masa lui și când toate erau pregătite, bărbații luau câte o sticlă de vin și se duceau la celelalte corturi și se așezau la masă, dar nu mâncau pe săturate; luau câte o bucățică de friptură și strigau:

- *Baxt, but baxt, love, çhavalen!*

Atunci femeia din cortul respectiv țipa și juca în jurul lor:

- *Sode bal si p-o sero, Kajti love anθ-o gono!*

Bărbații băteau din palme și ziceau:

- *Gâlbeni but, grast zurale!*

Kana denas muj le murša, i zuvli anθar kodoja caxra anelas thaj thowlas p-i skafidi o sumnakaj thaj le sâlbe sumnakutne kaθar i korr, le angrustă thaj sa so sas la sumnakaj anθ-e laçi caxra.

Çhorelas pes mol pa o sumnakaj savo sas p-i skafidi. Kingărelas pes molăça vi o vast la zuvlăço thaj o vast laqe rromesqo, k-ašti te aven len bari baxt.

Pala' kodoja, le murša zanas le drobojeça ka-aver caxre.

Anθ-ël caxre denas muj thaj gilabanas zi kana mukhelas pes i răt pa lenqe caxre.

O sumnakaj sas kingo molăça thaj sas kingo vi o wurdon vi ël grasta savorrenqe. Orikaj sas nûma' laçho kamimos, khonik çi maj xalăs pes khanikaça thaj niç le zukela çi maj mardesas pen p-o xamos anθa' kodja kë sas çajle. Çajle sas vi ël grasta. Sa-i lùmja sas loşali. Kerde jekh bari jag, buçhli i jag la Patradăqi. Kidine pen savorre. Le çhave sovenas pašal i jag thaj le zuvlă khelenas, khelenas vi ël murša, vi ël tërne, vi ël bare çeja. Gilabanas thaj marenas anθar vasta. I Dûda khelelas le Bërkulikaça, o maj baro anθar Gôrzo - jekh murş baro thaj thulo. Sas pharo ka-o khelimos, tha' lesqi vërba thaj lesqi loş pherenas le rrom loşaθar. Loşale sas vi ël kol-aver bare le rromenqe; vi ël zuvlă sas loşale anθar lesqi loş. O Dilòda sas o maj biloşalo thaj savo beşelas pesqe maj rigaθe; beşelas pašal i jag thaj phagelas kaştorre thaj tholas len p-i jag. Să-l roma açhawdile but, anθa' kodoja kë kheldesas but, pilăs pes but, gilabajas pes but. Gele-θar po jekh lokhes, lokhorres po swàko jekh ka pesqi caxra, swàko çhutindoj pes anθ-e pesqe porale pèrini thaj sutăs.

I bari jag çi mulisas; le valina molăqe thaj le rakiyaqe sas çuçe pašal i jag. Le zukela matilesas vi von, tha' na pimasθar, tha' anθar kajti mas peko thaj guglimata, şukre pipărçi thaj sarme. Anθ-ël caxre aşunelas pes nûmaj sar sovenas le phure, sar denas çikh le grasta palal le wurdona. I Măra sutăsas p-o jekh lolo, baro şerand. O Mihàj thaj lesqi rromni sovenas pašal i jag. O Bakro anθ-e kodoja răt çi phandadăs jekh jakh; gëndilas pes ka-i Măra; dikhlăsas la mišto ka-o naimos: “sas şukar i çeja”. Tha' soça te kinel la? O Bakro sas çorro - nango thaj n-as sar te prandel pes laça. I lëza le rromenqi sas lëza thaj n-as sar te nakhel pes pa laθe. O Bakro gëndilas pes:

“ - Te naşav laça! Tha' kaj te naşav?” O baro Mihàj sas kë arakhel les vi anθar i xiv le sapesqi. “Kaj thaj so te kerav?”

La strigățul bărbaților, femeia gazdă aducea în farfurie aurul care-l avea și salbele de la gât, inelele și tot aurul pe care-l avea.

Se turna vin peste aurul din farfurie. Se uda cu vin și mâna femeii și a bărbatului ei, semn de noroc.

Apoi, bărbații plecau la cortul următor. În corturi, sătrarii țipau și cântau toată ziua până se lăsa noaptea peste șatră.

Aurul era udat cu vin și a fost udată și căruța și caii și cortul fiecărui rrom din șatră.

Peste tot era numai voie bună, nimeni nu s-a mai certat și nici câinii nu se certaseră pe mâncare, fiindcă erau sături. Sături erau și caii. Toată lumea era mulțumită. Au făcut un foc mare, numit focul Paștelui. S-au adunat cu toții. Copiii se întindeau pe lângă foc și femeile jucau, jucau și bărbații, jucau și tinerii, jucau și fetele mari. Cântau și băteau din palme. Duda juca cu Bărculică, bulibașa din Gorj - un băiat mare și gras - era greoi la joc, dar vorba și veselia lui umpleau șatra de bucurie. Bucuroși erau și ceilalți bulibași. Și femeile șatrei erau bucuroase de bucuria lui. Diloda era mai trist și mai retras de șatră; sta lângă foc și rupea surcele și le pune pe foc. Șatra obosise pentru că a jucat mult; s-a băut mult, s-a cântat mult. Au plecat încet, încet fiecare la cortul lui, fiecare intrând în dunele de fulgi și a adormit.

Focul mare nu se stinsese, sticlele de vin și țuică goale erau pe lângă vatra focului. Câinii se îmbătaseră și ei dar nu de băutură, ci de atâta carne friptă și plăcinte, gogoși și sarmale. În șatră se mai auzea doar sforăitul bătrânilor și furnăitul cailor în spatele căruțelor. Mara adormise pe o perină mare, roșie. Mihai și nevasta lui erau adormiți pe lângă foc. Bacro în noaptea aceea nu a dormit o clipă; se gândea la Mara; o văzuse bine la scăldat, era frumoasă fata! Dar cu ce s-o cumpere? Bacro era sărac lipit și nu putea să se însoare cu ea. Legea șatrei era lege și nu putea fi încălcată. Bacro se gândea:

- Să fug cu ea! Dar unde să fug? Bulibașa Mihai îl găsea și-n gură de șarpe. "Unde și ce să fac?"

Anklisto anθar i caxra. Le jaga mulesas, le caxre mānas nange, sa-i lūmja sovelas, sovenas vi le grasta, vi ēl zukela. Nūma' o Bakro ċi sovelas, ċhutāsas pes anθ-e lesθe jekh zungalo dūxo thaj n-ašti sovelas. Dās anθre, anθ-i caxra thaj ċhutās pes anθ-ēl porale pèrini.

- "Khonik ċi ažutil ma!" - phendās vow. Nūma' le gālbi d-aştin te ažutil man, tha' kaθar te lav len? Te ćorav? Mudarel man-l caxre! Tha' kana? Akana or ċijekhvar? Ći zanav so kerava kē bi la Maraço n-ašti traisarav. "

Dikhelas la paša' lesθe, patālas kē si lesqi thaj n-ašti mukhelas la te avel avresqi. Lās les i līndri, dikhłās anθ-o suno kē i Māra sas borōrri thaj n-as ċhej bari thaj varekon biprinzando marelas la; i Māra rovelas thaj sā sas len vareso laça. O Bakro rovelas tha' n-ašti skāpilas la anθar o vast kodolesqo savo marelas la, pala' kodoja dās muj zuales anθar i līndri:

- Na, na, na, naaaaa ...! Mudarav tumen savorren, mukhen la, na maj maren la, kē mudarav tumen!"

Sā ašundine sar vow dās muj. Lesqe dada uštile darane thaj thowdine o vast pe lesθe, phendidoj:

- So kerdān, xav tiro... So kerdān, kon darawdās tut-pučłās les lesqi dej, i Lūla.

I Lūla sas jekh zuvli ući, le bal sar le angrustā thaj buzandī anθ-e sa-l butā. Le Bakros lāsas les le paja daraθar.

- Mukhen ma' - phendās o ċhavo xolāriko.

- Sosθar, mo, Bakro, sosθar? - phendās vi o dad lesqo, o Ūrda.

Kadova sas jekh thulorro manuś thaj n-as ućo; sas les but zor anθ-e pesθe, sa zanenas les daraθar.

- Na, mo, dad!e, dikhlem jekh suno

- So dikhłān anθ-o suno? - phendās i Lūla kamindoj te zanel vi voj.

- Kerdōlas pes ke marelas tumen, vi tut vi le dades, o baro Mihāj thaj me ankalawdem tumen anθar lesqo vast."

- Sune, muro ċhav sune, na dikh pe lenθe! - phendās i zuvli; o Mihāj ċi marel amen, ame ċi keras nasul khanikasqe thaj o Mihāj kamel amen but.

- Mo, bengalé!a, mo, soves kē thovav i xaravli p-e tiri bul, sov kē kerdān man lazavesθar, zanen sā-l rroma tuθar!

A ieșit afară din cort. Focurile se stinseseră, șatra părea pustie, lumea toată dormea, dormeau și câinii, dormeau și caii. Numai Bacro nu dormea, intrase un duh rău în el și nu putea dormi. Intră în cort, apoi se băgă în duna de fulgi.

- Nimeni nu mă ajută! - zise el. Galbenii sunt ajutorul meu, dar de unde să-i iau? Să fur? Mă omoară șatra. Dar când? Acum ori mai târziu? Nu știu ce-oi face, că fără Mara nu pot să trăiesc!

O vedea lângă el, credea că-i a lui și nu putea să se lipsească de ea. L-a furat somnul și a visat că Mara era mireasă și nu era fată mare și o bătea cineva necunoscut de șatră. Mara plângea și toată șatra era împotriva ei. Bacro plângea și el, dar nu putea s-o scape din mâna celui care o bătea. Apoi a țipat tare în somn:

- "Nu, nu, nu, nuuu!" "Vă omor pe toți, lăsați-o, n-o mai bateți, că vă omor!"

Toată șatra a auzit țipătul lui. Mama și tatăl său s-au sculat și au pus mâna pe el, speriați, zicând:

- Ce făcuși, mânca-ți-aș..., ce făcuși, cine te-a speriat? - l-a întrebat mama lui, Lula.

Lula era o femeie înaltă, cu părul creț, uscățivă, dar pricepută în toate. Bacro era transpirat de sperietură.

- Lăsați-mă! - a zis băiatul supărat.

- De ce mă, Bacro, de ce? - zise și tatăl lui, Urda. Acesta era un om grăsuț și scund; avea multă putere în el, toți îi știau de frică.

- Nu, *mo*, tată, am visat un vis

- Ce vis? - a zis Lula curioasă.

- Vă bătea, și pe tine și pe tata, bulibașa Mihai și eu v-am scăpat de el.

- Vise maică, vise! Nu le băga în seamă! - zise femeia. Mihai nu ne bate pe noi, că, slavă Domnului, noi nu facem rău la nimeni și Mihai ne iubește.

- *Mo, bengalea*, dormi, că pun cureaua pe curul tău, dormi că mă făcuși de rușine! Știe toată șatra de tine. Băiatul tăcu și nu mai scoase o vorbă.

O óhavo íi maj phendás khanć.

Nakhli sìgo i răt, maj sìgo sar nijekhvar. Le phură gele-θar anθar o gav, le murśa aćhile ka-l caxre, kė maj sas len te maj pien thaj te maj xan; le grasta íi maj gelesas ka-i ćar, le phure pilesas but, maj but sar pilesas anθ-ěl kol-aver rătă. Dukhalas len o śero thaj íi maj avelas lenqe te xan or te pien. Le těrne ćheja vatinas pen jekh avrăθe kė íi maj d-aśtin punrenθar anθar kajti beślimos anθ-e punrenθe thaj kajti khelimos. O Dilòda zanelas kė sĭ les baro pharimos le rromenća, le barenća save avilesas pesqe caxrenća. Sas phares te putarel i phumni, maj pharo sar nakhlesas le jekh śel berśa save sas len. Le rrom zanenas kė pala' jekh śel berś o Dilòda d-aśtilas te paruvel i lėza lenqi. Kon areselas ka jekh śel berś, kodova d-aśtilas te paruvel lenqi lėza. Azukerde but vrjăma kadova butĭ, tha' khonik n-aśti areselas kė jekh śel berś.

Le bare le rromenqe avile lesθe thaj pućhle les:

- So, phenes, mo, anes vareso nevo anθ-i amari lėza?

O Dilòda cirdăs phares pesqo gi, dikhlăs p-e lenθe, tha' íi phendăs lenqe khanć sar kana íi aśundăs khanć anθar lenqe dume. Kidine pen but trujal o phuro, but kamenas te dikhen so phenela lenqe, thaj so anela lenqe nevo anθ-ěl caxre.

- Ći zanav so kerasa, tha' maj beśen xancĭ, kė akana sĭ amen le śere pherde mol thaj íi gĭndisaras miśto - phendăs o Dilòda xolăriko.

A trecut repede noaptea, mai repede ca niciodată. Babele au plecat prin sate, bărbații au rămas la corturi, că mai aveau de băut și de mâncat; caii nu mai plecaseră la iarbă, bătrânii băuseră mult, mai mult decât băuseră în celelalte nopți. Îi dorea capul și nu le mai ardea de mâncat sau băut. Tinerele fete se văitau una alteia că nu mai pot de picioare de atâta stat și jucat de sărbători. Diloda știa că are mare necaz cu șatra, cu bulibașii șatrei; era greu să deschidă rana, mai greu decât trecuseră cei o

sută de ani pe care îi avea.

Șatra știa că după o sută de ani, Diloda putea să schimbe legea lor. Cine ajunge la o sută de ani, putea să modifice legea șatrei. Au așteptat mult timpul acesta, dar nimeni nu putuse să ajungă la vârsta aceasta de o sută de ani.

Bulibașii au venit la el și l-au întrebat:

- Ce zici, *mo*, schimbi ceva în legea noastră, ai ceva pentru noi?

Diloda oftă. Se uită la ei, dar nu le zise nimic, nimic ca și când nu l-ar fi interesat nimic din spusele lor. Se adunaseră mulți în jurul bătrânului; erau curioși să vadă ce le va

spune și ce va aduce nou în șatră.

- Nu știu ce vom face, dar mai stați, că acum avem capetele pline de băutură și nu gândim bine - zise Diloda necăjit.

- Te aven vi ël phurǎ, te aven sǎ anθar o gav thaj dasa duma maj p-i rǎt, maj pe-l éxaraja thaj p-o éhonuto - phendǎs o phuro Šošoj le kol-avere barenqe.

O Dilòda dǎs anθar o séro thaj dikhlǎs trujal. Maj trëbunas te aven kodola save sas telǎrde anθ-o gav.

Le phurǎ avile maj siĝo sar avervar, maj siĝo, anθa' kodja kë-l gazǎ, Patradǎθe, sas maj laéhe thaj pherde lenqe gone lole anreça, sarmença thaj molǎnça thaj rakiyaçã.

Le romen sas len xamasqo thaj pimasqo, slǎva le Devlesqe! Le éhave prastenas angla' lenθe thaj le phurǎ thonas le gone tele; thonas le gone tele vi ël tërne zuvlǎ. I Lùla, i Lìra thaj i Lùba thaj le éhave save n-ašti maj azukerenas rodenas anθ-ël bare gone: guglo manro, guĝlimata, lole anre; lenas le anre thaj pharavenas lenqe sére asaindoj. Kadja kerenas vi ël tërne zuvlǎ, vi ël phurǎ. Palal kodja, thonas penqe gone anθ-e zëja thaj zanas karing le càxre.

O Dilòda avilo angla' i phuri, asajas thaj falas kë sas lošalo anθar lesqi Lǎnka. Maj sa o dës dikhlǎs karing o drom savo anelas la ka-l càxre. Bi laqo o Dilòda na-i murś, te na avilino lesqi phuri, vow dë but vrjǎma sas kë gelino anθ-i kol-aver lùmja, tha' lesqi phuri delas les mišto te xal thaj sovlǎrelas les anθ-ël porenqe pèrini thaj ivenθe tatǎrelas lesqe gugli rakia. O Dilòda pelas thaj sovelas, sovelas vi i Lǎnka paša' lesθe. But kamelas la, tha' éi sikavelas pesqo kamimos angla' laθe; kadja kerdǎs pes i Lǎnka xarani thaj butekerni thaj laéhi ka-o ilo.

Kana o Dilòda kerelas but thaj marelas le éokanoça, i Lǎnka avelas thaj anelas lesqe xamasqo thaj pimasqo thaj o Dilòda sas lošalo laθar; kadja barǎrdǎs voj pesqe éhaven thaj pesqe jekh sel thaj panzvardeše unukuren thaj pale' unukuren.

Sǎ but azukerenas. Nakhllisas i Patradǐ thaj akana le rrom azukerenas te dikhen so phenelas o phuro Dilòda. Nesave phure tradine le Dilodasθar akhardesas sa-l rromen ka-o sfǎto. O kidimos kadowa sas o sfǎto le phurenqo thaj le maj barenqo. Le éhave, le murśa thaj le zuvlǎ kidinisajle trujal i jag; thonas kašt p-i jag thaj i jag kerdili bari. O Dilòda kidǎs pes pašal i jag, rodindoj te tatǎrel pesqe sane punre thaj balale. Phobolas anθ-e pesθe thaj ĝindilas pes sar te kerel te na anklel zan. Le rrom pianas duvǎno. Pianas duvǎno vi ël murśa, vi le phurǎ vi le terne. Khonik éi zanelas so phobolas anθ-o Dilòda. Kerenas jag thaj éijekh éi maj phenelas khané.

- Să vină și babele, să vină toți din sat și vom vorbi mai pe noapte, mai pe stele și pe lună, a zis moș Șoșoi celorlalți bulibași.

Diloda dădu din cap și privi în jur. Mai trebuiau să vină cei plecați prin sate.

Babele au venit mai repede din sat decât altădată, mai repede, deoarece femeile din sat, de Sfintele Paște, au fost mai bune, mai miloase și le-au umplut desagiile cu ouă roșii, cozonac și sarmale, sticle cu vin și țuică.

Șatra avea de mâncat și de băut, slavă Domnului! Copiii alergau înaintea lor și babele puneau desagiile jos. Puneau desagiile și cele tinere. Lula, Lira și Luba și copiii, nerăbdători, căutau în desagiile mari: cozonac, ouă roșii și plăcinte; luau ouălele și ciocneau între ei și râdeau, ciocneau și babele, ciocneau și tinerele între ele. Apoi își puneau desagiile în spinare și mergeau spre șatră.

Diloda a venit înaintea bătrânei; zâmbi și păru mulțumit de Leanca lui. Mai toată ziua se uitase în drumul ei; fără ea Diloda nu e bărbat, dacă n-ar fi fost bătrâna lui el era dus demult, dar baba lui îl hrănea bine și îl culca în perini de fulgi și iarna îi fierbea țuică cu zahăr. Diloda bea și se culca, se culca și Leanca lui lângă el. O iubea, dar nu-și arăta dragostea în fața ei. Așa s-a făcut Leanca cuminte și harnică și bună la suflet.

Când Diloda lucra și bătea cu ciocanul, venea Leanca și îi aducea de mâncat și de băut, iar Diloda era mulțumit de ea. Așa și-a crescut ea copiii și pe cei o sută cincizeci de nepoți și strănepoți.

Toți erau nerăbdători. Trecuseră Sfintele Paște, acum șătrarii așteptau să vadă ce zice moș Diloda. Câțiva bătrâni, trimiși de Diloda, chemaseră toată șatra la divan; divanul înseamna adunarea bătrânilor și a bulibașilor. Copiii, bărbații și femeile au făcut roată în jurul focului. Puseră lemne pe foc și focul se făcu mare. Diloda se ghemui lângă foc, încălzindu-și picioarele subțiri și păroase. Se frământa și se gândea cum să facă să nu iasă de belea. Șatra fuma. Fumau bărbații, fumau și babele și tinerii cei mai mari. Nimeni nu știa ce gând îl frământa pe moș Diloda. Făceau foc și tăceau cu toții.

- Dilòda, mo, sǐ tut te phenes amenqe vareso, so paruvimata anes amenqe? - phendās o baro Mihàj.

- Tha, phure!a Dilòda, ame n-ašti maj traisaras kadja sar traisardām zi akana, amare bare mangen amenqe love thaj čhave but thaj butivar sam marde ivǎ! - phendās o Koro rovindo. Le rom phenenas lesqe o Koro, anθa' kodja kē sas les le jakha tikne thaj le phova but thule thaj lùnzi. O Dilòda cí lās sàma ka lesqe dùme thaj vi òl kol-aver bare le rromenqe kerde vi von sa kadja. O Dilòda kamlās te del dùma thaj ambraldili lesqi čhib anθ-o muj thaj cí phendās khančí.

- Phen Dilòda, phen, so kames amenθar - phendās o Mihàj thaj o Fàrdi thaj o Bèrkulika thaj o Vicèlo thaj o Bàndi.

- Na maj niker ame kajti!

- Šaj avela maj mišto te maj gǐndiw ma' anθ-o mirro pèr thaj palal kodja phenava tumenqe, kana azukerdǎn zi akana, so maj si? Sosθar te sigǎrav ma' me akana?

- Tha' phen tha' jekhvar, kē zas-θar thaj cí maj aśunas tut!

- Tume zan-θar, me cí zav-θar, kē krisinisarel man i šel berśa savi pherdem la! - phendās o phuro cirdindo phares pesqo dǐ. Kana ačhen, thaj aśunen, dikh so sǐ man te phenav:

- Phen, mo, Dilòda, phen!

- N-ašti maj xas dukh, mo, pherdilo o gono, mo, phen! - phen kē pherdilo o gono, mo! - dine muj savorre-l bare.

- Phenen tume, baréa!len, so kerdǎn tume anθar tumare rroma, anθar amenθe, te aśunen sǎ, te aśunel o čhonuto thaj le céxraja so kerdǎn anθ-òl rroma?

- Phen, Mihaj!a, mo, so kerdǎn anθar tire rroma? - phendās o Dilòda.

- Rroma!len san kathe? - dās muj o Mihàj.

- Kathe sam, xas tiri bul! - dine muj le rom le Mihajesqe. O baro Mihàj astardās te phenel:

- Akana štar berś samas le caxrenča anθ-o gav Gostovác. Le manuśa le gavesqe sas zungale amenča, čhudenas barrenča anθ-e amenθe thaj denas amenqe jag ka-l càxre. Thaj vi o baro le gavesqe sas zungalo amenča, sas maj zungalo sar o kalo drab. Kana nakhlām anθar o gav, athǎrdās amare wurdona thaj rodelas te lel amaro sumnakaj thaj te del amenqe jag kaj sa so sas amen. Thowdām o vast pe-l kile thaj mardām amen lenča, kolin ka-o kolin. Me sǐmas angla' mirre rroma, vow zanel kē cí cǐrde man rigaθe.

- Diloda, *mo*, ai ceva de spus, cum e cu șatra, ce schimbări ne aduci în ea? - a zis bulibașa Mihai.

- Apoi, *mo* Diloda, noi nu mai putem trăi așa cum trăim acum! Bulibașii cer bani și copii mulți, iar de multe ori suntem bătuți degeaba! - a zis Chioru plângând.

Șatra îi spunea Chioru pentru că avea ochii mici și acoperiți de sprâncene groase și lungi.

Diloda nu l-a băgat în seamă, nu-l băgară în seamă nici bulibașii.

Diloda vru să vorbească, se bâlbâi și nu zise nimic.

- Zi, Diloda, zi, ce ai de gând cu noi? - ziseră Mihai și Fardi, și Bărculică, și Vițelo, și Bandi.

- Nu ne mai coace, zi și gata!

- Poate e bine să mai gândesc în mintea mea și pe urmă să vă spun ce gândesc. Nu vă grăbiți! Dacă ați avut răbdare până acum, mai așteptați! De ce să mă grăbesc eu acum?

- Dar spune, *mo*, că plecăm și nu te mai ascultăm!

- Voi plecați, eu nu plec, că mă judecă suta de ani ce-o am! - zise bătrânul oftând. Dacă tăceți și ascultați, iaca, ce am de spus:

- Spune, *mo*, Diloda, spune!

- Nu mai putem, s-a umplut sacul, *mo*, spune! Spune că s-a umplut sacul! - strigară toți bulibașii.

- Spuneți voi, bulibașii mei, ce ați făcut pentru noi, pentru șatră, să audă toți, să audă și luna și stelele ce ați făcut pentru șatră!

- Zi, Mihai, ce ai făcut pentru șatra ta? - zise Diloda.

- Șatră, ești aici? - strigă Mihai.

- Aici suntem, mânca-ți-aș c..., strigă șatra lui Mihai. Bulibașa Mihai începu să spună:

- Acum patru ani, am fost cu șatra în comuna Gostovăț. Oamenii satului erau răi cu noi, aruncau cu pietre în noi și ne dădeau foc la șatră. Și primarul era și el rău cu noi, era mai rău decât șarpele, decât otrava.

Când am trecut prin sat, ne-a oprit și căuta să ne ia aurul și să ne dea foc. Am pus mâna pe prăjini și ne-am bătut cu ei, piept la piept. Eu eram în fruntea șatrei, șatra știe că nu am dat un deget înapoi.

- Kadja si, mo, si čaces so me phenav?
 - Čaces si, amaro baro, čaces si!

Mardəm lenthe sar ka-o fäsuj. Sas le gaze sar le kiră, thaj ame samas numa' kadă so dikhen kathe; amare rroma ankliste anthar o gav, anthar amare ci mulăs ci jekh manuś, tha' nić anθ-ël gaze ci mule.

- Phen, mo Bërkulika vi tu, tu so kerdăn anthar tire rroma?
 - Me phirden lença thaj nikerdem len kaj sas miśto thaj našlem le nasulesthar!

- Kadja si, mo, so phenel o Bërkulika? - pućhlăs o Dilòda le manuśen le Bërkulikasqe.
 - Kadja si, mo, Dilòda, kadja si! - dine muj savorre.
 - Bandi, tu so kerdăn?
 - Man sas man le rrom ël maj xanci thaj ćoravas le raklorren thaj barărdem len thaj kadja barile minre rroma.
 - Kadja si, mirre rroma?
 - Kada si, mo, Dilòda kadja si! - dine muj le manuśa le Bandiaqe.
 - Tu so kerdăn, Fàrdi? Phen vi tu vareso!...
 - Me kerdem so n-aśti kerel pes! Me ćordem love manthar thaj dem len lenqe.

Să porawde le jakha...
 - Sar kerdăn?
 - Me ci lem lenthar ci jekh lovorro anthar mirri slůzba thaj kamen man thaj vi me kamav len - phendăs o Fàrdi rovindoje anthar lenqi mila.
 - Kadja si, mo, so phenel o Fàrdi?
 - Kadja si, mo, Dilòda, kadja si! - dine muj savorre. O Fàrdi si anthar amenthe sar amare gəlbi.

O Dilòda lośajlo, thaj lośajle să anthar so phende lenqe bare manuśa.
 Tha-l kol-aver bare ci lośajle.
 - Tu, Vicèlo, so kerdăn?
 - Me - phendăs vow - ci sim lośalo, kerav buti but thaj lav xanci.

Kamav te den man mirre rroma love po duvar anthar mirri slůzba anθ-e gəlbi, te maj kamena ma', te na, aresena bi manqo. Ći kamav te kerav buti pe khanć.

- Lesqe rroma merena, phenenas le kol-aver.
 - Ći maj kamas le Vicelos! - dine muj xolăriko le kol-avera.
 O Vicèlo thowdăs o vast p-o harăpniko thaj thowdăs pes leça pe lenthe, maladăs le Duras vi le Gojas...

- Așa-i șatră, e adevărat ce zic?

- Adevărat, bulibașă, adevărat!

Am bătut la ei ca la snopii de coceni. Erau gageii ca iarba, iar noi eram ăștia pe care-i vedeți aici; șatra a ieșit din sat, din șatră n-a murit un suflet, dar nici dintre rumâni, n-a murit.

- Zi mă, Bărculică, și tu, ce-ai făcut pentru șatra ta?

- Eu am umblat cu ei și i-am dus unde era mai bine și am fugit de rău!

- Așa-i, *mo*, ce zice Bărculică? - zise Diloda către șatra lui Bărculică.

- Așa-i, *mo*, Diloda, așa-i! - strigară ei cu toții.

- Bandi, tu ce ai făcut?

- Eu aveam ceata cea mai mică și furam copiii de rumâni și i-am crescut și a crescut și șatra mea.

- Așa-i, șatră?

- Așa-i, *mo*, Diloda, așa-i! - strigară oamenii lui Bandi.

- Tu ce-ai făcut Fardi? - zii și tu ceva ...

- Eu am făcut ce nu se putea face! Eu am furat bani de la mine și le-am dat lor.

Toți fură curioși. Diloda îl întrebă cum a făcut.

- Eu nu le-am luat nici un ban pentru bulibășie și ei mă iubesc și eu îi iubesc, zise Fardi, plângând de mila lor.

- Așa-i, *mo*, ce zice Fardi?

- Așa-i, *mo*, Diloda, așa-i! - strigară ei cu toții. Fardi e pentru noi ca galbenii șatrei.

Diloda s-a bucurat, s-a bucurat și întreaga șatră pentru cele spuse de bulibași.

Dar ceilalți bulibași nu s-au bucurat.

- Tu, Vițelo, ce făcuși?

- Eu, zise el, sunt nemulțumit; muncesc mult și primesc puțin. Vreau să-mi dea șatra bulibășie dublă, în galbeni, dacă mă mai vor, dacă nu vor rămâne fără bulibașă. Nu vreau să muncesc degeaba.

- Șatra lui o să moară - spuneau ceilalți.

- Nu-l mai vrem pe Vițelo! - strigară ceilalți supărați.

Vițelo a pus mâna pe bici și se năpusti asupra lor; l-a lovit pe Dura, l-a lovit pe Goia ...

Pala kodja-l kol-aver thowdine o vast pe lesθe thaj kovlārde lesqi xoli, thowdās pesqo haràpniko anθ-o karfin thaj avilo pale' pašal i jag. Ma' n-as ačhipen anθ-ël rroma.

O Dilòda phendās:

- Ačhen, kë kamav te phenav tumenqe so nikerdem kajti anθ-e manθe, kadja phendās manqe murro dad, o Burkoś, saves sas les sa jekh śel berśa sar manθe. Vow phendās manqe kë te aresasa te phevav jekh śel berśa te paruvav i lèza le romenqi, te kerav te kiden pen sa-l càxre, te na maj aven deś bare anθ-e deś càxre, tha' te avel nùma' jekh baro pa sa-l rroma, tha' kodova te avel o maj zuralo thaj bravoalo anθ-ël sa-l kol-avera.

Kana aśunde-l deś bare so phendās o phuro Dilòda, nakhle anθ-e penqe càxre, line-l haràpnikuřa anθ-ël wurdona thaj avile ka-i jag; marde le phures lença thaj o mas le Dilodasqo porajlo śigo, kë o phuro sas slàbo thaj lesqe kòkala anklenas anθar i mortĩ. O Dilòda pelo pašal i jag thaj le rrom line la anθ-ël sa e riga naśavindoj daraθar anθar o bulibàša. O Dilòda ačhilo mardo thaj bilośalo. Xolāriko sas vi i Lànka anθar so sas le phureça.

- Mudaras tut thaj xas tire buke, Dilòda, sar gĩndisajlàn kadja, sar?

- Mudaras tut, mudaras tut anθ-e kadja răt, thowas tut p-i jag thaj pekas tut thaj thowas lon pe tiri mortĩ!

O Dilòda gelo khere mardo thaj xolāriko, i jag ačhili kòrkorri. Le rrom čhutine pen anθ-e pesqe śeranda thaj lās len i lindri.

Apoi, ceilalți au pus mâna pe el și l-au potolit ... Și-a pus biciul în cui și a venit din nou lângă foc. Șatra se tulbură.

Diloda zise:

- Tăceți, că am de gând să vă spun ce am copt atât în mine. Asta mi-a spus-o tatăl meu, Burcoș, care avea tot o sută de ani ca mine. El mi-a spus că dacă o să apuc să împlinesc o sută de ani, atunci să schimb legea șatrei. Să fac șatrele unite, să nu mai fie zece bulibași, ci să rămână unul din zece, dar acela să fie cel mai tare și cel mai bogat dintre toți.

Când au auzit bulibașii ce a zis Diloda, au fugit și au luat biciurile din căruțe și au venit la foc; au dat cu ele în Diloda și pielea i-a crăpat repede, că moșu era slab și oasele-i ieșeau din piele. Diloda a căzut lângă vatră și șatra s-a împrăștiat de frica bulibașilor. Diloda rămase biciuit și supărat. Supărată era și Leanca de cele întâmplate.

- Te omorâm și-ți mâncăm plămâni, Diloda, cum de te-ai gândit așa?

- Te omorâm, te omorâm în noaptea asta, te punem pe foc, te pârlim, te facem saramură de piele de om!

Diloda plecă acasă bătut și supărat; focul a rămas singur. Șătrarii au intrat în dune și s-au culcat.

Sovenas, tha' maj but sas xolǎriko sar lindrale. Azukerenas o dës, azukerenas te dikhen so te keren le Dilòdaça, le deşe barença thaj la lèzaça le rromenqi.

O Dilòda çi sovelas, çi la Lǎnka çi lǎs la i lindri; cirdelas le phures çikëneça pa-l dukha kerde le harapnikurenθar. Ɛalas o rat anθ-ë lesqe dukha, tha o phuro çi maj gëndilas pes pesθe, gëndilas pes ka-l deş bare thaj ka-i lèza le rromenqi.

“- Sï mišto - phendǎs pesqe o Dilòda lokhorres, k-ašti te na ašunel i Lǎnka, me merav, tha-l rroma ačena kidine telal nùma' jekh baro manuś, kadja buti sï lači anθa' amenθe thaj anθ-ël čhave amare; anθar sǎ thaj anθar amari lèza”. Asajas tha' lesqo asaimos gelo-θar sigo, kana i Lǎnka dikhlǎs p-e lesθe.

- So kerdǎn Dilòda, mo, san dilo, mo? Či dikhlem tut çijekhvar te asas mardo! Adës o mardimos dilǎrdas tut...

I Lǎnka maj thowdǎs kaštõrre p-i jag thaj palal kodja thowdǎs pes paša-o Dilòda. Manglǎs lesqe jekh thuvalin, thowdǎs anθ-e laθe duvǎno thaj astardǎs la. Pelas duvǎno thaj čungarelas. Čungarelas maj but sar pielas duvǎno.

- Sosθar asas, mo, sosθar? Avilo o merimos, kames te mukhes amen, ha? Nić momelǎ na-i ma'...

O phuro çi phendǎs khanć... pala' so phendǎs xolǎriko:

- Kaj des thaj kaj phadõl!

Avri kerdǎs pes dës, sas šudro, tha' sas mišto, khanikasqe ma' n-as šil. Anθ-ël cǎxre sas bari xoli. Le deş bare avile pale' ka-i cǎxra le Dilodasqi thaj phende lesqe:

- Dilòda, mudaras tut, phandas tut amare harapnikurenθar thaj cirdas tut anθ-ël cǎxre.

- Te meres, te meres, te meres!!!’ - dine muj le deş bare.

Kadova baro muj ašundo kerdǎs te kidel pes sigo le rrom. O Dilòda çi phenelas khanć, çi lesqi Lǎnka çi phenelas khanć, çi maj phenenas khanć nić le k-olaver phure, nić le kol-aver rroma. Le bare line penqe harǎpnikurǎ thaj thowdine pen lença pe-l rroma.

- So phenen, mo, çi maj d-aştin akana, pelaléa!len. Phenen vareso, kë pharrol amaro šero xolǎθar!

- Te merel o Dilòda, so maj xren tume pe tumenθe, kadja sï, thaj ame ačas bare - phendǎs o Vicèlo thowdindoj pes pesqe thule harapnikoça p-o Dilòda.

Dormeau, dar mai mult erau supărați decât somnoroși. Așteptau ziua, așteptau să vadă ce vor mai face cu Diloda, cu bulibașii și cu legea șatrei.

Diloda însă nu dormea, nu a dormit nici Leanca; îl trăgea pe bătrân cu untură peste rănila făcută de bici. Rănila sângerau. Moș Diloda nu se mai gândea la durere; se gândea la bulibași, cum se vor potoli mâine și ce vor face cu șatra lor.

- E bine - își zise Diloda încet - să nu audă Leanca. Eu mor, dar șatra rămâne una și asta e bine pentru noi și copiii șatrei, pentru toți și pentru legea noastră. Râse, dar râsul îi pieri repede, când Leanca se uită la el.

- Ce-ai făcut, Diloda, *mo*, ești *dilo, mo*? Nu te-am văzut niciodată să râzi bătut! Azi, bătaia te-a prost...

Leanca mai puse surcele pe foc și apoi se așeză lângă Diloda. Îi ceru o lulea, puse în ea tutun și o aprinse. Fuma și scuipa, scuipa mai mult decât fuma.

- De ce râzi, *mo*, de ce? - a venit moartea, vrei să scapi de șatră? - zicea Leanca. Nici lumânări să-ți aprind n-am.

Moșul tăcu... apoi îi zise supărat:

- Unde dai și unde crapă!

Afară se făcu lumină, era rece, dar era bine, nimeni nu mai era friguros. În șatră era mare supărare. Bulibașii au venit iar la cortul lui Diloda și i-au zis:

- Diloda, te omorâm, te legăm de bicele noastre și te târâm prin șatră.

- Să mori, să mori, să mori!!! - strigară cei zece bulibași.

Gălăgia acestora i-au adunat repede pe șătrari.

Diloda tăcea, tăcea și Leanca lui, tăcea și șatra. Bulibașii și-au luat bicele și s-au repezit cu ele-n șatră.

- Ce ziceți, *mo*, ce ziceți; nu mai puteți acum, *pelalealen*? Ziceți ceva, că ne crapă capul de supărare!

- Să moară Diloda, ce vă mai căcați pe voi atâta, asta e, și noi rămânem bulibași - zise Vițelo năpustindu-se cu biciul lui noduros asupra lui Diloda.

Le rrom thowdine o vast pe-l rovlă, phendidoj:

- Or tume, or ame, te meren să-l rroma, te meren vi ël çhave, te meras savorre kana tume nakhen pa i lëza le rromenqi! - dine muj savorre.

- Te meras, te meras! - phende vi ël zuvlă, vazdindoj opre le fiste. Sosøar te mudaren tume le phures?

Kana mukhenas pen nange, atùnć i xoli sas bi agoresqi. Le murša dine muj:

- Te na maj den anø-o Dilòda, kë akana ći maj san amare bare; i lëza ačhel lëza, tha' ame pala' laøe las ame!

- Sar phendās o Dilòda, kadja ačhela, avela amen jekh, na deś!

- Kadja sī, kadja sī!

- Te trail amenqe kon avela amaro baro! - dās muj jekh phuro.

O Dilòda rovelas, rovelas vi i Länka lesqi, rovelas vi i Lira, akana rovenas savorre. Rovenas vi ël deś bare...

Xatårdes ke o phuro Dilòda kamenas lenqo mištimos, na lenqo nasulimos. Le bare dikhenas jekh pe avresøe thaj phenenas:

- Kon te avel maj baro sar manøe?

- Me sīm, me sīm, na tu! - phendās xolăça, mukhlindoj o haràpniko anøar o vast.

- Baro pa-l rroma ačhela kon sī maj pelalo thaj maj bengajlo! - phendās o Vicëlo, ankalavindoj i çhuri anøa' pesqo pāzinàri thaj çhudindoj les anø-o maškar le kol-avere barenqo.

- Te meras, te meras thaj baro ačhela nùma' jekh! - phende ël deś bare.

Șătrarii au pus mâna pe bâte zicând:

- Ori voi, ori noi, să moară toată șatra, să moară și copiii, să murim cu toții, dacă voi călcați legea șatrei! - ziseră toți în cor.

- Să murim, să murim! - au zis și femeile, săltându-și fustele în sus.

- De ce să omorâți voi pe bătrân?

Când femeile se lăsau goale, însemna că nervii nu mai puteau fi stăpâniți.

Bărbații au strigat:

- Să nu mai dați în Diloda, că acum nu mai sunteți bulibași; legea rămâne lege și noi de ea ascultăm!

- Cum a spus Diloda așa va rămâne; vom avea un singur bulibașă peste toată șatra!

- Așa e, așa e, așa e!

- Să ne trăiască bulibașa *baro*! - strigă un bătrân.

- Să trăiască, să trăiască! - strigă apoi toată șatra.

Diloda plângea, plângea și Leanca lui, plângea și Lira, plângeau acum cu toții. Au plâns și bulibașii.

Înțeleseseră că moș Diloda le vroia binele și nu răul. Bulibașii se uitau unul la altul și spuneau:

- Cine să fie altul decât eu!

- Ba eu, ba eu, ba tu, ba el, ba tu! - ziceau nervoși aruncând biciul din mână.

- Bulibașă rămâne cine e mai *pelalo* și mai *bengalo*! - zise Vițelo scoțând cuțitul din buzunar și aruncându-l în mijlocul celor zece bulibași.

- Să murim, să murim și bulibașă va fi doar unul! - ziseră bulibașii.

Ankalawde-l ćhurǎ, ćhudine lenća anθ-i phuv.

Rovenas le zuvlǎ le deše barenqe, rovenas lenqe ćhave, rovenas sa-l rroma. Anθ-e sa e riga sas nůma' jasva thaj dukh anθ-e jakha.

Marde pen-l deś bare anθ-e kodova dės thaj i rǎt mukhlǎs pes pa-l cǎxre. Mulasas vi o Vicėlo, vi o Bėrkulika, Fǎrdi, vi o Gogulic. Swǎko cǎxra lǎs pesqe bares telal, pherdo rat. Kana te phadol pes i rǎt muline vi ěl kol-aver bare; sas pusawde anθ-e but thana. Le Drilas sas les i ġirbica lini tele, le Gogojes sas les le pora ankalawde avri; vi o Pirkǎlǎbo thaj vi o Rista mulasas thaj akana le rrom aćhile nůma' jekhe bareća; kadova sas o Mihǎj, sas laćho, but laćho ka-o mardimos. Sas les vi les but pusavimata ćhurǎqe, tha' trailas. Le zuvlǎ rovenas paśa' lenqe murś mule thaj denas arman kodova dės thaj le phure Dilodas thaj kodola ćiriklǎ maxrime, savi andǎs lenqe kajti nasul anθ-e lenqe cǎxre.

Maj beśle nesave dėsa thaj ĩngroposarde penqe mulen, kerde lenqe pomǎna thaj gele-θar le caxrenća anθ-e aver thana prinzande lenθar.

O baro Mihǎj sas akana lenqo baro; athǎrdile paśa-o veś Kotośmǎno, paśe le Bǎlćeśtienθar.

O Dilòda phendǎs pesqe zuvlǎqe, la Lǎnkaqe:

- Xurǎv ma' thaj xalav ma' ke avili mirri vrjǎma. Akharel man o Del lesθe, khere... Me merav, ćhe', Lǎnko, tha' tu te aves sa kajti dē xarani, sar sanas mańća!

I Lǎnka najosardǎs les thaj xurǎwdǎs les anθ-e pesqe gada le neve, save kerdǎsas pesqe le Patradǎqo.

- Merav, ćhe', Lǎnko, merav, aćh Devleća! Me zava ka murro than - phendǎs o phuro Dilòda, lośalo kē nikerdǎs zi ka-o agor i lēza le rromenqi.

Avilo vi o baro Mihǎj, avili i Lira paśa' lesθe. Sas savorre astardine le momelǎ... O Dilòda nikerelas vi vow jekh momeli anθ-e pesqo vast. Dikhlǎs trujal thaj dǎs pesqo dűxo. I Lǎnka rujas tha' phendǎs pesqe kovles:

- Gelǎn-θar, Dilòda, gelǎn-θar Dilòda thaj vi me avav akana paśa' tuθe! - phendǎs i Lǎnka pelindoј muli paśa-o Dilòda.

Akana le rromen śi len xamos thaj pimos: i pomǎna le Dilodasqi thaj la Lǎnkaqi.

Au scos cuțitele, le-au aruncat și cuțitele s-au înfipt în pământ.

Plângeau femeile bulibașilor, plângeau copiii lor, plângea și șatra toată. Peste tot erau numai lacrimi și durere în ochii lor.

S-au bătut bulibașii în ziua aceea și noaptea s-a lăsat peste șatră. Muriseră și Vițelo, și Bărculică, și Fardi, și Goguliț. Fiecare șatră și-a luat bulibașa de jos plin de sânge. Spre zorii zilei muriseră și ceilalți bulibași; erau înțepați de cuțite în multe locuri. Drilă avea beregata înțepată. Gogoi avea mațele scoase afară. Și Părcălău și Rista muriseră și șatra rămăsese doar cu un bulibașă. Acesta era Mihai, era bun la bătaie. Avea și el mai multe înțepături, dar trăia. Femeile plângeau lângă corpurile neânsuflețite ale bărbaților lor și blestemau ziua și blestemau pe moș Diloda și pasărea aceea blestemată care le-a adus atâta rău.

A mai stat șatra câteva zile, și-au îngropat bulibașii, le-au făcut pomeni și au plecat cu corturile lor în alte sate cunoscute de ei.

Bulibașa Mihai a rămas marele stăpân al șatrei. Diloda și cu șatra lui Mihai, bulibașă, au poposit lângă pădurea Cotoșmanului, aproape de Bălcești.

Diloda i-a zis nevastei sale, Leanca:

- Îmbracă-mă și spală-mă că a venit timpul; mă cheamă Cel de sus la el, la el acasă Eu mor, fă, Leanco, și tu să fii tot așa de cuminte cum ai fost cât ai stat cu mine!

Leanca i-a făcut baie și l-a îmbrăcat în hainele lui, cele noi, pe care și le făcuse de Paște.

- Mor, fă, Leanco, mor; rămâi cu bine! Eu o să mă duc la locul meu, zise moș Diloda, bucuros că a dus până la capăt legile șatrei.

Veni și bulibașa, veni și Lira lângă el. Erau toți. Au aprins lumânările...; lumânările erau ținute de mâna lui. S-a uitat în jur și și-a dat duhul. Leanca a plâns și-a zis liniștită:

- Te-ai dus, Diloda, Te-ai dus și eu vin lângă tine acum! - zise Leanca dându-și duhul și căzând lângă Diloda.

Acum șatra are de mâncat și de băut: pomana lui Diloda și pomana femeii lui.

Le rrom xasarde jekh baro phuro - phendäs o Mihàj, khoslindoj pesqe jakha jasvanθar. I Lìra rujas but thaj paša' laθe rovelas vi o Dilòda, laqo čhav o tiknorro, saves í mukhläs les te thasol. Rujas pes but, rujas pes anθa' kodja kë ma' n-as o Dilòda, ruje vi la Länka, thaj vi le enä baren save mulesas. O baro Mihàj gelo te kinel trònurä šúkar anθa' o Dilòda thaj Länka sä so trëbulas len anθar o gropomos.

Kadja maj trëbulas amen, kë í cirdäm dòsta pharimata, cirdäs pesqo dï phares o baro Mihàj. O Mihàj rujas le Dilodas, sä xalawde les lenqe jasvança. Akana le rromen ma' n-as len phuro tha' nić baxt. Geloθar o Dilòda thaj vi i Länka thaj vi but xoli. Sas maj mišto te na mulino akana o phuro Dilòda thaj lesqi Länka, tha' kon d-aštil te thol pes angla-o merimos, kon?

İngroposarde le phuren thaj bešle dòsta paša' o veš. Sas len butäqo thaj vi le grasten sas len but čar. Däs pes drom o brišind; avilo baro brišind, kajti dë but kë mukhline sas pes-l càxre karing tele anθar kajti paj. O brišind í maj athërdòlas pes. Dë duj kurke í maj anklistosas o kham thaj le rrom phenenas kë phadilo o çëri, anθa' kodja k-o brišind í maj athërdòlas pes. Le càxre sas maj pherde paj, le rromen sas len butäqo, kamenas te zan anθ-o gav, tha' kaj te zan? Le càxre sas phare tha' maj phare sas le šeranda anθar kajti paj. Kerenas jag ivä, anθa' kodja kë anθ-i càxra sas kingo; paj sas vi anθ-ël wurdona thaj anθ-ël kíkävä kaj nikerenas i xävic. Le rrom izdranas šilesθar; izdranas šilesθar vi ël grasta vi ël xera. Anθ-o veš sas kalimos, í maj dikhòlas pes manuś manušeça or kašt paša' kašt. Le zukela le rromenqe bašenas karing o 'gor le vešesqo, bašenas thaj daranas vi von pesqe bašimasθar. O zukel le Mihajesqo o maj baro anθar sä-l zukel le rromenqe vow bučholas Kàrtja, avilindoj jekh zukel bakrànqo baro thaj zuralo. Le rrom kamenas te zanθar, šaj o phuro Dilòda thaj i Länka í mukhenas len meste. Kidine pen savorre trujal i jag thaj astardesas te den dùma pa-l mule save keren pen čoxane thaj xan o ilo pesqe nàmurenqo. I Lìra pašajlisas but paša' pesqo murś thaj nikerelas but kidino anθ-e angali le Dilodas. Poravelas bares le jakha thaj sas e dikhimaça ka-l phurä save phenenas pa but pharimata pa-l mule ašunde avere rromenθar.

- Manqe dar phendäs i Lìra darani.

- Na dara, xav ti bul, kë sï amen gonorre tämijaça thaj í len pen ël čoxane amenθar!

Șatra a pierdut un bătrân mare, a zis Mihai, ștergându-și ochii plini de lacrimi. Lira a plâns mult și plângea și Diloda, fiul ei cel mic, cel pe care-l salvase de la înec bătrânul.

S-a plâns mult în șatră, s-a plâns mult pentru că s-a prăpădit moș Diloda. Au plâns-o și pe Leanca, au plâns și pe bulibașii care muriseră și care nu mai erau acum printre ei.

Bulibașa Mihai s-a dus să cumpere pentru cei doi coșciuge de stejar și să le facă tot ce trebuia făcut pentru îngropăciune.

- Asta ne mai trebuia, că n-am tras destule necazuri - oftă bulibașa. Bulibașa l-a plâns pe moș Diloda și l-au spălat cu lacrimi cu toții. Acum șatra nu mai avea bătrân și nici nu mai avea așa mult noroc. S-a dus Diloda, s-a dus și Leanca și s-a dus și multă supărare. Era mai bine să nu fi murit acum moș Diloda și Leanca lui, dar cine poate să se pună-n fața morții?

I-au îngropat pe bătrâni și au stat destul de mult pe lângă pădure. Aveau de lucru și caii aveau și ei destulă iarbă. A început să plouă mult, mult și se îngreunaseră pânzele corturilor. Ploaia nu se mai oprea. Două săptămâni nu se mai văzuse soare și cer senin. Șătrarii ziceau că s-au rupt băierile cerului, fiindcă ploaia nu se mai oprea. Corturile erau mai pline de apă, șatra avea de lucru, vroia să plece, dar unde să plece? Corturile erau grele și mai grele erau perinile care se îngreunaseră de apă. Focul se făcea în zadar, că-n cort erau pe jos numai bălți de apă; apă era și-n căruțe și-n căldările de mămăligă. Șatra tremura de frig, tremurau de frig și caii și măgarii șatrei. În pădure era întuneric, nu se mai vedea om cu om sau copac lângă copac.

Câinii șatrei lătrau spre marginea pădurii; lătrau și se speriau și ei de lătratul lor. Câinele lui bulibașa Mihai era cel mai mare dintre câinii șatrei. Bulibașa îi spunea *Kărtja*, Kărtja fiind un câine ciobănesc mare și puternic. Șatra se hotărâse să plece, poate moș Diloda și Leanca nu îi lăsa în pace. S-au strâns cu toții roată pe lângă foc și se apucară să vorbească despre morții care se fac strigoi și mănâncă inima rudelor lui.

Lira se lipi lângă bărbatul ei și-l ținea strâns în brațe pe micul Diloda; făcea ochii mari și era atentă la babele care povesteau multe necazuri auzite despre morți, de la alții care au umblat cu șatra lor.

- Mi-e frică, zise Lira speriată.

- N-ai frică, mânca-ți-aș curu', că avem desagi cu tămâie și nu se lipesc strigoi de noi.

Jekh zukel bašelas maj zurales, palal kodja lās karing sas le grasta. Šā darajle:

- Huo! Huo, huo, beng!a, si amen tāmija thaj čhagrimos bengesqo, na paše amenθar kē das jag tire xivāqe!

O zukel atērdilo thaj bešelas vi vow pašal i jag: akana le rrom dine pesqi godī kē-l čoxane mukhline len meste. Le phure thodine penqe duvāno anθ-e thualā thaj thodine vi duvāno anθ-e lenθe, k-ašti te na ačhel o beng lenθar.

I phuri Šopirila sas maj ilali; uštili opre thaj geli karing bašenas le zukela, pala' laθe maj avile vi aver phurā.

- Le les, Kārtja, le les, te thol pes o nasulimos, thaj e rroma te ačhen šuže, maj šuže sar o paj thaj o guglo thud! - phende ēl phurā pherde dar. Čugarde anθ-o bērk thaj amboldine parpale' anθ-ēl cāxre.

- So si čhe', Šopirlo? - phendās laqo rrom, o Urzikā.

Le Urzikāsqe gelosas lesqe mišto o bal pa o šero thaj sas les nesave bal parne čhoresqe mukhline p-o kolin, sas but bužando anθ-e sa; le rrom phenenas lesqe o manuś savesqe d-aštinas te gines lesqe sa le bala pa lesqo muj, phares sas te arakhes lesqe duj - trin bala. Kerelas i maj lači but anθ-ēl rroma, tha' maj sa-i vrjāma phirelas mato, kamelas but i rakia thaj i zumi šaxesqi. Xalas o xamos but piparkaça, pipēreça thaj sirāça. I phuri Šopirila drabarelas mišto. Avenas le zuvlā laθe sar kaj xaning anθ-ēl paramičā. Le zuvlā avenas anrença, areça thaj šukre šaxeça - anθar o Urzikā; lesqi phuri kerdās butī dē kana žanel pes. Kana avilo o dēs, atardilo vi o brišind, sikavimos k-o Del sas les mīla lenθar. Le rrom kidine penqe butā anθ-o wurdon thaj telārde anθ-e aver gava. Le čhave, le zukela, le khaxnā, le papina andine anθar o gav sas akana anθ-ēl wurdona; le phurā thaj le phure thowdine le grasta ka-o wurdon thaj telārde. Le grasta cirdenas phares le wurdona, anθar kodja kē-l cāxre sas but kinge.

- Diii, mo, diii - ašunelas pes lenqo muj thaj denas anθ-ēl grasta pesqe harapnikurença save sas kerde anθar i mortī. Arakhle jekh gav lačo, lače manušeça thaj sas len but butāqo. Cırde ka-o agor le gavesqo. O gav bučholas Krāpätüri. Kodova gav sas paša-l Bälčēšti - Oltēnia. Kaj atardile sas jekh paj baro, pe lesqe umala sas kašta save sas mukhline karing o paj. Le čhaven sas len akana kaj te khelen pesqe thaj te najon pen. Le rrom geline anθ-ēl gava thaj denas muj:

Un câine lătră mai tare, apoi mârâi și se repezi unde erau caii. Toți se speriară:

- Huo, huo, huo diavole, avem tămâie și vărsat de drac, nu te apropia de șatră, că-ți punem foc la groapă! Câinele se liniști și stătea și el pe lângă foc, se liniști și șatra, pesemne că strigoii îi lăsaseră în pace. Babele și-au umplut lulelele cu tutun și-au pus și tămâie în ele, ca să fugă ucigă-l toaca de la ei. Baba Șopârla fu mai curajoasă, se ridică în picioare și merse unde lătrau câinii; după ea au mai venit și alte babe.

- *Le les, le les Kartja*, să dea răul peste rău și necazul în necaz, dar șatra să fie curată, mai curată decât roua și decât laptele proaspăt! - ziseră babele speriate.

Scuipară în sân și s-au întors înapoi în șatră.

- Ce e, fă, Șopârlo? - zise bărbatul ei, Urzică.

Urzică avea chelie mare-n cap și câteva fire de barbă albă, lăsată pe piept în jos; era tare dibaci în toate; oamenii din sat îi ziceau Spânul. Lucra cel mai bine din șatră, dar umbla tot timpul beat, îi plăcea țuica de prună și zeama de varză; astea-i plăceau la nebunie. Mânca mâncarea ardeiată, piperată și cu mult usturoi cu șuncă afumată. Baba Șopârla era bună ghicitoare în cărți și în palmă. Veneau femeile la ea ca la fântâna cu leac; femeile veneau cu ouă, cu mălai și varză acră pentru moșu Urzică. Baba lui a muncit toată viața. Când se crăpă de ziuă, se opri și ploaia, semn că Dumnezeu s-a îndurat de șătrari. Și-au strâns toate lucrurile în căruță și au plecat în alte sate. Copiii, câinii, păsările aduse din sat erau acum în căruțe, și babele și moșii au dat bice cailor și au plecat. Caii trăgeau greu din cauza apei care era îmbibată în prelatele corturilor.

- Di, mă, di! - se auzea glasul lor și loveau puternic caii cu bicele lor din piele. Au găsit un sat bun, cu oameni buni și aveau mult de lucru. Au tras la marginea satului. Satul se numea Crăpături, era lângă Bălcești - Oltenia. Unde au poposit era o gărlă mare, cu sălcii pletoase pe margine; copiii aveau unde să se scalde și să se joace toată ziua. Au plecat prin sate și strigau:

- Kikàvǎ, kikàvǎ, lačo kikàvǎri, xanovas kikàvǎ aríceça, keras kikàvǎ thaj xanovas len! - delas muj o baro Mihàj. Le phurǎ denas muj vi von:

- Drabaras, putėras o nasulimos! - delas muj i Rėka. Te phenel tuqe-l phurǎ pa tiri baxt, i phuri drabarel p-e anre thaj arro. Anklenas le gazǎ anθ-ėl khera thaj avenas avri ka-l rromnǎ swǎko śukar butǎnça k-aśti te drabaren lenqe thaj te phenel lenqe pa lenqi baxt. Kana sas paše te mukhel pes i rǎt, von amboldenas pen le gonença pherde thaj le rrom but lošarenas pen. O Bakro sas bilošalo thaj orikana kana dikhelas la Mara kė zal ka-o paj ori le grastença ka-i ćar, ćirdelas phares pesqo đı. I Lũa ći maj zanelas so te kerel anθar pesqo ćhavo, o Bakro, thaj phendǎs lesqe:

- Mo, Bakro, mo, so si tut, mo, pe tiro ilo, mo? Dė jekh vrjǎma sa xolǎriko dikhav tut, so si tuça, mo?

O ćhavo astardǎs te rovel thaj mukhlǎs pes rovindoј pe-l dũme pesqe deјаqe, phendidoj:

- But kamav la, dej!e, thaj n-aśti bešav bi laqo!

- Kas kames but, tu, Bakro, kas, mo? - pućhlǎs i Lũa darani.

- La Mara, ćhe, kamav but la Mara le bare Mihajesqi.

- Te thol pes o beng anθ-e tiro pėr, la Mara kames? Tu ći zanes kė si i ćheј le bare Mihajesqi? Ѐi zanes kė o Mihàј mangel p-e laθe but gǎlbi, thaj kė ame sam ćorre nange, soça las la, mo, soça, ha?

Lǎs jekh ambral pa i jag thaj ćirdǎs lesqe duј - trin pe-l zėja.

- Mudarel tut o baro Mihàј, xer!a, dile!a, phiravne!a.

O Ūrda xutilo vi vow te lel pes laθar:

- So si tut, ćhe, leça, sosθar mares les?

- Mo Ūrda, mo, mudarel amen o baro Mihàј! Ѐi aśunes, mo, ći aśunes, mo?

- So te aśunav, ćhe, so te aśunav?

- Amaro ćhav kamel la Mara!

- So phenes, ćhe, phabaras les dė zuvindo! Vow na zanel sar si amenθe, ka-l rroma? Mudarav les minre vasteça, sar te phenel kadja, sar?

O Bakro naślo le grastença ka-i ćar, daraθar pesqe dadesθar. I zuvli thaj o murś aćhile rovindoј anθ-e cǎxra.

- Kaθar te keras gǎlbi, sar te kinas lesqe la Mara, sar? Za thaj phen le phure Urzikasqe te phenel le Mihajesqe palal i Mǎra thaj o Bakro, śaj dela ame' pesqe ćheja!

- Căldări, maistor bun, maistor bun, căldări spoim, reparăm! - striga bulibașa prin sat. Babele strigau și ele:

- Ghicim și descântăm de deochi și desfacem relele! - striga Reca. Să-ți dea baba cu ghiocul, să-ți spună norocul! Baba ghicește pe mălai și ouă!

Ieșeau femeile din case și veneau la ele cu de toate, să le ghicească norocul. Spre seară, se întorceau cu desagii plini și șatra se bucura. Bacro era însă trist și ofta mereu când o vedea pe Mara când mergea cu caii la păscut ori la adăpat. Luba era neliniștită de băiatul ei, Bacro, și îi zise:

- *Mo*, Bacro, *mo*, ce ai tu în sufletul tău de o vreme bună numai supărat te văd, fiul meu? Ce ai tu pe suflet, *mo*?

Băiatul începu să plângă și se rezemă cu brațele pe umerii mamei sale, zicând:

- Mi-e drag de ea și nu pot trăi fără ea!

- De cine, Bacro, de cine ți-e drag? - zise Luba speriată.

- De Mara, fă, de Mara, fata bulibașei Mihai!

- Să dea dracii-n burta ta, pe Mara o vrei?! Tu nu știi că-i fata bulibașei? Tu nu știi că bulibașa cere pe ea galbeni mulți și noi suntem săraci lipiți, cu ce s-o luăm pe fată, cu ce?

Luă un tăciune de pe foc și îi păli câteva pe spinare cu el.

- Te omoară bulibașa, măgarule, prostule, curvarule!

Urda sări și el să o certe pe Luba:

- Ce-ai, fă, ce ai, de ce bați băiatul?

- *Mo*, Urda, *mo*, ne omoară bulibașa! Nu auzi, mă, nu auzi, mă?

- Ce să aud, fă, ce să aud?

- Fiul nostru o vrea pe Mara de nevastă!

- Ce zici, fă, îl ardem de viu? El nu știe legea șatrei? Îl omor cu mâna mea, cum să spună așa ceva?!

Bacro o ușchi cu caii la iarbă, de frica tatălui său. Femeia și bărbatul au rămas în cort plângând.

- De unde să facem aur, să-i cumpărăm fata bulibașei? Du-te și zi-i lui moș Urzică să-i spună bulibașei despre Bacro și Mara, poate ne-o da fata și gata!

- Urzika, Urzika, mo, av orde, mo!
O Urzikä avilo sìgo karing lesøe.
- So sì, mo, akhardän ma?
- 3a ka-o Mihàj thaj phen lesqe kë sì man éhavo prandzimasqo thaj les sì les éhej prandzimasqi, kana kamel te keras fòro.

O Urzika gelo thaj phendäs le Mihajesqe, tha' o Mihàj kerdäs pes kë íi asundäs les. 3anelas kë le Urdas n-as les gälbi thaj kë lesqi éhej íi kerelas lenqe nakhesøar. Däs les o haràpniko thaj phendäs:

- Phen le Urdasqe kë lel les o beng! Haràpniko dav les tha' éhej íi, kë mudarav les vi les vi lesqe éhaves vi la Luba. Asundän, mo, Urzika?

- Asundem, xav tiro muj, asundem - phendäs o Urzikä. Çhutäs pes anø-i càxra kaj sas o Ûrda thaj i Lùba thaj sikawdäs lenqe o haràpniko, palal kodja gelo-øar phenindoj:

- Mudarel tumen, mo, o baro Mihàj, thol o beng anø-e tumenøe. Phanden tumaro muj thaj zan-øar; kë mudarel tumen!

- 3as-øar, mo! phendäs i zuvli.

- 3as-øar - phendäs o Ûrda xoläriko.

O Bakro amboldilo le grastença kaøar i éar, thaj gelo ka lesqi dej thaj phendäs laqe xoläriko:

- Dän dùma, dej!e, le Mihajeça?

- Aéh kë phandel tut o Mihàj wurdonesøar thaj marel tut tha' xuten le por pa tuøe! Phendäs te zas-øar anøar lesqe rroma, kë mudarel amen li trinen, asunes?

- Mišto, dej!e, te avel sar kamen tume, aóhen tumare lezaça thaj tumare caxrença, kë me zanav so sì man kerimasqo.

- Te na les tut la éhejaøar, kë vi grast vi wurdona bikinasa tha' sa na-i soça te pokinas o lajav le rromenqo - phendäs lesqe i Lùba bi te maj zanel so te kerel.

O éhavo íi maj phenelas khané; vow zanelas so sì les kerimasqo. Akana uštילו maj anglal sar íi kerdäsas íijekhvar. Le rrom vi von sutesas maj sìgo sar nijekhvar. Le rrom sas aóhawde, kerdesas but butí thaj phirdesas but anøar o gav pala' xamos thaj pimos.

Kam karing le dešuduj la rätáqo bašle le bašne, pala' so o Bakro uštילו óoräl, nakhlo telal xuluva, gelo pala' wurdon, éumidäs pesqe grasten p-o šero, läs le dorä savença phandelas le grasten thaj duräjlo le caxrenøar. Íi dikhläs les khonik thaj nié le zukle íi bašle lesøe. Anklisto anø-e jekh kašt pajesqo thaj umblavdäs pes la doränça.

- *Urzika, mo, Urzika, av orde mo!*

Urzică veni repede spre Urda:

- Ce-i, mo, Urda, de ce m-ai chemat?

- Du-te la bulibaşa Mihai şi spune-i că am un băiat de însurat, iar el are fată de măritat. Întreabă dacă vrea să facem târgul.

Urzică s-a dus şi i-a spus bulibaşei, dar acesta nu l-a băgat în seamă. Ştia că Urda n-are aur şi fata nu era de nasul lor. I-a dat biciul şi i-a zis:

- Spune-i lui Urda că dă dracul peste el! Bice îi dau, dar fată nu-i dau! Arată-i biciul. Să tacă din gură! Să plece din şatra mea, că-l bat, îl omor, şi pe el şi pe fiul lui, şi pe mă-sa! Auzi, *mo*, Urzică?

- Aud, aud, bulibaşo, mânca-ţi-aş gura ta, aud - zise Urzică.

Intră în cort unde erau Urda şi Luba şi le arată biciul bulibaşei, apoi plecă zicând:

- Vă omoară, bă, bulibaşa! Bagă *benga*-n voi. Tăceţi şi plecaţi, că vă omoară bulibaşa!

- *Mo*, Urda, - zise femeia - să plecăm din şatra bulibaşei, auzi, *mo*?

- Plecăm, fă, plecăm, zise Urda supărat.

Bacro se întorsese cu caii de la iarbă şi s-a dus la mama lui şi i-a zis supărat:

- I-ai zis, mamă, bulibaşei?

- Taci din gură, că te leagă bulibaşa de căruţă şi te bate de-ţi sar capacele de la cap! A zis să plecăm din şatra lui, că ne omoară pe toţi trei, auzi?

- Bine mamă, bine, fie ca tine şi ca bulibaşa şi voi rămâneţi cu şatra şi legea voastră, că eu ştiu ce-am de făcut.

- Să nu te atingi de fată, *mo*, că şi cai şi căruţe o să vindem şi tot n-o să avem cu ce plăti ruşinea şatrei şi a bulibaşei, auzi, *mo*, auzi? - îi zise Luba tulburată.

Băiatul tăcea şi nu mai spunea nimic. Tăcea, pentru că ştia el acum ce are de făcut. Se culcă mai devreme acum, cum nu făcuse niciodată. Şi şatra se culcase mai devreme. Era obosită, căci se lucraser mult şi se umblaser mult în sat după ale gurii şi după băutură.

Târziu, pe la miezul nopţii, au cântat cocoşii, apoi Bacro s-a sculat pe furiş, a trecut pe sub poalele cortului, s-a dus în spatele căruţei, şi-a mângâiat caii, i-a sărutat pe frunte, a luat lanţul de priponit caii şi s-a îndepărtat de şatră. Nu l-a văzut nimeni şi nici câinii nu l-au lătrat. S-a suit într-o salcie şi s-a spânzurat cu lanţul de gât.

I răt nakhli sìgo, kerdilo dës. O zukel, o Kàrtja, sa bašelas tela-o kašt dikhindoj karing opre kaj sas umblavdo o Bakro. I Lùba, i dej le Bakrosqi, falas kē phenelas laqe vareso laqo ilo; geli te dikhel le Bakros. Dikhlās anθ-e pèrini, tha' o Bakro n-as. I zuvli dikhlās k-o than kaj sovelas o Bakro sas šudro, šaj kē o Bakro anklistosas dē but vrjāma anθar o than. Uštili, geli pala-o wurdon te dikhel le grasten; patālas kē o čhavo gelosas le grastença ka-i čar. O Bakro n-as othe. O Bakro...khanikaj. I Lùba čhutās pes darani anθ-i cāxra thaj phendās le Urdasqe:

- So avela, mo, Ûrda, kaj si o Bakro, mo?

O Ûrda xutilo opre thaj khoslās pes ka-l jakha.

- Či zanav, kaθar te zanav me kaj phirel kadova beng čhavesqo?

O zukel sa bašelas telal jekh kašt pajesqo. Avilo ka-o Mihāj thaj bašlās dinindoj anθar i pori anglal lesθe.

- So dikhlān, Kàrtja, so dikhlān, mo, thaj kon daravdās tut?

O zukel pale' našlo telal kodova kašt thaj bašelas; šaj kē kamelas te phenel sa pa o Bakro thaj pa lesqo merimos. O Mihāj gelo kaj bašelas o zukel, dikhlās opre thaj dikhlās le Bakros umblavdo. Kamelas te del muj ka-l rroma, ka-o cèri, ka-o Ûrda thaj ka-i Lùba, tha' falas pes kē vareso kidelas les koraθar. Sas xolāriko anθar o merimos le Dilodasqo thaj la Lānkaqo, tha' dikh kē akana pale' avilo aver nasulimos pe-l rroma. Lās pes le vastença šeresθar thaj rujas.

- So si, mo? - phenenas le rrom - avilindoj karing lesθe.

- O Bakro umblavdās pes!

- O beng anθar o Dilòda thaj i Lānka čí mukhel amen thaj, dikh, so kerdās!

O Bakro sas dino tele anθar o kašt thaj nigerdo anθ-i cāxra le Urdasqi. Le rrom rovenas trujal lesθe.

- Mulān, Bakro, mulān!!! - phendās i Lùba pelindoj tele.

Thowdine p-e laθe šut, k-ašti te uštāven la. Sa-i răt rovelas, tha' maj but rovelas i Māra, rovelas thaj izdralas xalindoj pesqe ušta. O Ûrda thaj i Lùba dikhle kē vi i Māra kamelas le Bakros. Pučhenas pen anθ-e lenqi godī: “Haj, te sutino o Bakro la Maraça?! Te avilino kadja o baro Mihāj sas kē čhindino lenqe šere. I vèstja geli anθ-e sa-l gava save sas trujal: jekh čhavo umblavdās pes.

Avenas le gazā luludānça thaj momelānça thaj thowdine len paša-o šudro trùpo le Bakrosqo.

Noaptea a trecut repede, s-a făcut ziuă. Câinele, Cartea, lătra mereu sub salcie uitându-se mereu în sus unde Bacro era spânzurat. Luba, mama lui Bacro parcă avea o presimțire; s-a uitat în perină să vadă dacă Bacro este în așternut, dar Bacro nu era...

Femeia văzu culcușul rece, pesemne că băiatul îl părăsise demult. S-a sculat și s-a dus în spatele căruței, să vadă caii; credea că băiatul plecase cu ei la iarbă. Bacro nu era însă acolo. Bacro nu era nicăieri. Luba intră speriată-n cort și îi zise lui Urda:

- Ce-o fi, *mo*, Urda, unde-i Bacro?

Urda sări în picioare și se șterse la ochi.

- Nu știu, de unde șă știu eu unde umblă diavolul ăsta de băiat?

Câinele lătra mereu sub o salcie. Veni la bulibașa și lătră rar și tare, dădu din coadă și lătră din nou spre bulibașa.

- Ce-ai văzut, Cartea, ce-ai văzut și cine te-a speriat? - zise bulibașa.

Câinele fugi iar sub salcie și lătră, parcă vroia să spună totul despre Bacro și despre moartea lui.

Bulibașa s-a dus unde lătra câinele, s-a uitat în sus și-l văzu pe Bacro spânzurat. Vroia să strige la șatră, să strige la cer, să strige la Urda și la Luba, dar parcă un nod i s-a pus în gât. Era el supărat de moartea lui Diloda și a Lencii lui și acum, iată, altă nenorocire căzu peste șatra lui. Se luă cu mâinile de cap și înce să plângă.

- Ce-i, *mo*, ce-i? - ziceau șătrarii ce veneau înspre el.

- Bacro s-a spânzurat!

- Diavolii din Diloda și Leanca ne-au urmărit și, iaca, ce au făcut!

Bacro fu coborât din salcie și dus în cortul lui Urda. Șatra plângea în jurul lui.

- Ai murit, Bacro, ai murit!!! - striga Luba leșinând.

Au pus deîndată pe ea oțet s-o readucă în simțiri. Toată noaptea plângea, dar mai mult plângea Mara, suspina și tremura mușcându-și buzele. Urda și Luba și-au dat seama că și fata-l iubea pe fiul lor și se gândeau în sinea lor: "Dacă Bacro s-o fi culcat cu fata bulibașei? Atunci, de-ar fi fost așa, bulibașa le-ar fi tăiat capetele."

Vestea s-a dus mai prin toate satele din jur: un băiat din șatră s-a spânzurat. Veneau femeile cu flori și lumânări și le așezau pe lângă corpul rece al lui Bacro.

- I ćirikli armandini! - phendās o Urzìkà. I ćirikli arman nikerel p-e amenθar!

- I poś te alosarel pes laqe śeresθar, te àchel biporenqe thaj te na maj xurāl, te xal la i bari jag!

Pala' so agorisardās o arman, i Śopìrla astardās te rovel. Akana rovelas vi o baro Mihàj, rovenas vi le phurā thaj le ćhave. Le mule le rromenqe andine dukh thaj pharimos! Le rrom andine but tàmìja thaj tàmìisarde laça le ćhaves. Le murśa, le phurā, i ćar thaj sa so sas le rromen sas tàmìisarde sar trèbul. Akana von phenenas kē skāpisarde le armajenθar la kukumāvage thaj pharimatenθar. Ruje le Bakros thaj le Dilodas thaj la Lānka thaj le enā baren mule; ñngroposarde le Bakros. Pala' trin dēs gele-θar anθ-e aver gava.

Pala' but phirimos pale' amboldile anθ-o Kotośmàno, ka-o 'gor le veśesqo. Akana sas milaj thaj tato. Sìgo sas vazdine le càxre thaj le ćhave muje bareça khelenas penqe trujal le càxre. Le murśa astarde te keren butì le ćokanoça kerelas pes but miśto. Le manuśa avenas le kìkavença te drabaren len ori te xanosaren len. Thaj žanas lośale khere. I rāt mukhelas pes pa-l càxre, kerde pen òl jaga thaj swàko jekh kerelas pesqe po vareso xamasqo. O žukel Kàrtja, baśelas karing o veś thaj karing othe maj baśena vi aver žukela. Pale' ćhutās pes i dar anθ-òl rroma. O baro Mihàj dikhlās k-o phuro Śośoj thaj phendās xolāriko:

- Te marel les o truśul, te nikerel pes o arman amenθar!

- Kadja sī, mo, te maren les o truśul thaj i tàmìja!

- Othe sī o beng, le žukel xatären les! - phendās o phuro Śośoj ćungarindoj anθ-o bėrk. Te marel les o truśul!

- Te marel les!

- Te maren les o truśul thaj i tàmìja! - dine muj savorre kodola save sas paśal i jag.

- O mulo avel pala' amenθe - phendās vi i phuri Grupìna, ćungarindoj karing baśenas le žukela.

- Le les, Kàrtja, le les!

Gele karing o veś. O žukel baśelas karing i ućhalin kali le veśesqi. O baro Mihàj žalas anglal karing sas o žukel, žalas falas kē sas les anθ-e punre moliv, sa kadja žanas vi òl kol-aver save pala' lesθe. O žukel xutilo anθ-e xiv, pala' lesθe xutile vi òl kol-aver žukela. Baśenas thaj ćirdenas varesosθar, xutile savorre pe jekh manuś, savo pelosas othe daraθar lenθar.

- Pasărea blestemată! - spuse Urzică. Pasărea blestemată! Se ține de noi blestemul!

- Praful și pulberea să-i fie de cap și să nu mai aibă pene și să nu mai zboare! Glasul ei să piară, să piară în fundul iadului!

După ce a terminat Șopârla blestemul, a început să plângă. Acum plângea și bulibașa, plângeau și babele și copiii. Morții șatrei au adus durere și necaz!

Șătrarii aduseră multă tămâie și afumară cu ea copiii. Bărbații, babele, cortul și tot ce era-n șatră a fost tămâiat cum se cuvine. În felul ăsta, ziceau ei acum, au scăpat de blestemul cucuvelei și șatra n-o să mai aibă necazuri. L-au jelit pe Bacro, i-au jelit și pe Diloda și pe Leanca, la fel și pe cei nouă bulibași morți de curând. Îl îngropară pe Bacro. După trei zile plecară în alte sate.

După mult colindat, se întoarseră în Cotoșmanu, la marginea pădurii. Era de-acum vară și cald. Corturile au fost ridicate îndată și copiii, gălăgioși, se jucau în jurul șatrei. Bărbații au început să bată arama cu ciocanul; se lucra de zor. Oamenii veneau cu căldările la reparat ori la spoit în șatră și plecau acasă mulțumiți de lucrul făcut de rromii șătrari. Noaptea se lăsă peste șatră. S-au făcut focurile și fiecare își pregătea câte ceva de mâncare. Câinele Cartea lătra înspre pădure și tot într-acolo mai lătrau și alți câini ai șatrei. Lătrau fără încetare. Iarăși intră groază mare în șatră. Bulibașa se uită la moș Șoșoi și zise supărat:

- Ucigă-l toaca, se ține după noi blestemul!

- Așa-i, *mo*, bată-l crucea și tămâia!

Acolo-i diavolul, câinii îl simt! - zise moș Șoșoi scuipându-și în sân. Ucigă-l toaca!

- Ucigă-l!

- Ucigă-l toaca și tămâia! - a strigat mulțimea de pe lângă foc.

- Mortul ne urmărește, zise și baba Grupina, scuipând spre locul de unde se auzea lătratul câinilor.

- *Le les, Kârtja, le les!*

Merseră înspre pădure. Câinele lătra spre umbra-ntunecoasă a pădurii. Bulibașa mergea înspre câine cu pași de plumb; același lucru făcea și șatra în urma lui. Câinele sări în groapă. Săriră și ceilalți câini. Lătrau și trăgeau de ceva, îngrămădindu-se pe un om ce căzuse acolo de frica câinilor.

Mo, le zukela sas sa pe lesøe thaj cirdenas lesøar sar d-aštinas.

- Ažutin man, ažutin-ma', merav, merav! - ašundās pes jekh muj but darano.

O baro Mihàj thaj le kol-aver rroma dine muj: "Mukh les, mukh les, Kàrtja!"

O zukel cirdelas le punresøar la katanaqo, o rat tato thaj guglo kerdindoj le Kartjas vi maj bengajlo thaj cirdelas les bengajles sar jekh dirza čhindi. O Mihàj areslo othe o anglutno.

- Amaro Mihàj, so si othe, manuś or óoxano? - denas muj darane-l kolaveer rroma.

- Mukh les Kàrtja! - dās muj zurales o Mihàj.

O zukel mukhlās la katana thaj mālas kē kamel te phenel vareso le Mihajesqe: kē kerdās mišto pesqi buti thaj delas anøar i pori angla' pesqo manuś. O Mihàj mordās les lošalo pe-l zēja.

- Mo, Kàrtja, mo, mukh les!

Aresle-l kol-aver pašal i xiv. O Mihàj lās la katana telal, thowdās les p-o dumo thaj andās les p-o mào. I kātana phurdelas lokhorres, ma' n-as les či jekh zor...

- Mo, gaze!a, mo, xav tiro muj, tu san katana, kaøar san, kaj zas?

O gazo či maj phenelas khanć, sas xalo zungales le zukelesøar, o rat zalas sar o paj.

- Si xalo - phendās o phuro Šošoj, kerdindoj pesqe mīla le gazesøar.

- Len les thaj nigeren les anø-e càxra, kē si xalo le zuklesøar, akana n-aštisaras te ankalavas jekh vòrba anøar lesqo muj.

Line la katana thaj nigerde la anø-i càxra. Sas rāt, marelas lokhorres i braval, bašelas anø-o Del, tha' o brišind či dāsas pes drom. I phuri Šopīrla, xalawdās i dukh la katanaqi pajeça, čhordās duvano anø-e laøe thaj phanglās les le dikhleça ka-o šero. I Lāna, i bori le Urzikasqi, avili jekha perinaça anø-e angali thowdās lesqe la telal o šerand thaj phendās:

- Bari pomàna, bari pomàna kadale manušeça, avela vi vow bokhalo thaj trušalo.

I Šopīrla andās lesqe jekh piri pajeça, thaj phendās lesqe:

- Le, pi thaj te les vareso te xas, mo raklé!a, ke-i bokh či jertil khanikas!

Câinii tăbărâseră pe el și trăgeau care mai de care de el.

- Ajutor, ajutor, ajutor, mor, ajutor! - se auziră țipete de groază.

Bulibașa și șătrarii strigară: *Mukh les, mukh les, Kàrtja!*

Câinele trăgea din pulpa ostașului, sângele cald și dulce făcându-l pe Kàrtja și mai fioros, tăvălindu-l pe ostaș ca pe o cârpă ruptă. Bulibașa ajunsese primul în groapă.

- Bulibașă, ce-i acolo, om sau strigoi? - striga mulțimea speriată.

- *Mukh les, Kàrtja!* - se răsti bulibașa la câine.

Câinele îl lăsă pe ostaș și parcă vru să-i spună ceva stăpânului său: că-și făcuse datoria și mârâia la ostaș, dând din coadă. Bulibașa-l bătu încet cu palma pe spate și se liniști.

- *Mo, Kàrtja, mo*, lasă-l în pace!

Ajunse și șatra lângă groapă. Bulibașa luă ostașul din groapă, punându-l pe umerii săi, și-l aduse pe mal. Ostașul răsuflea încet și părea sleit de putere.

- Bă, rumâne, bă, mânca-ți-aș, tu ești militar, mă, unde te duci, de unde ești?

Ostașul nu mai mișca și nu mai vorbea. Era rănit rău, rana-i sângera.

- E rănit și istovit, *mo*, bulibașă! - zise moș Șoșoi, făcându-i-se milă de el.

- Luați-l și duceți-l în șatră, că e mușcat de câine; acum nu putem scoate o vorbă din gura lui.

Îl luară pe ostaș și-l duseră în șatră. Era întuneric, adia un vânt rece, tuna, dar ploaia nu sosise încă în șatră. Baba Șopârla spălă rana ostașului cu apă, turnă în rană tutun și legă rana cu baticul de cap.

Leana, nora lui Urzică, veni cu o pernă de fulgi în brațe, i-o puse sub cap și zise:

- Pomană mare, pomană mare cu omu' ăsta, o fi și el flămând și însetat.

Șopârla îi aduse o cană cu apă și-i zise:

- Ia, potolește-ți setea și să iei ceva de-ale gurii, mă băiete, că foamea nu iartă pe nimeni!

I kätàna pilàs anθar jekhvar sa o paj, xalàs nesave kotora xävicaqe, xalas thaj çirdelas phares anθa' o dī. Astartàs te rovel. Ruje vi ël rroma anθar lesθe, tha' çì zanenas sosθar rovelas.

I kätàna sutàs anθ-jekh càxra lenqi, tha' kana uštìlo le rrom puçhle les:

- Manuśé!a, so rodes kathal? - phendàs lesqe o baro Mihàj, tha' o manuś çì dàs lesqe anglal.

- San xolàriko, raklé!a? Hàjda, de dùma amença, kë o Del azùtila tut; nùma' vow zanel sar... - phendàs o Śośoj.

- Sīm laçho manuś, na daran, našlem anθar i armàta thaj sīm krisinizado ka-o merimos.

- So tu kerdån?

- Mule mìnre dada anθar o drab, dine ma' telegràma kaθar o baro kher le gavesqo; çì dine ma' drom te zav manqe khere, me našlem, thaj von dine ma' sar kë našlem lenθar.

- So keres, mo, xav tiro muj, kë rodel tut o merimos - phendàs lesqe o baro Mihàj.

- Çì zanav, sī nasul manθar, bešlem vi anθ-o veś tha' vi anθ-o veś sī manuśa... Ašundem varekas savo phenelas:

“- Arakhlån kodoles kaj našlàs?”

“- Çì arakhlàm les, raj!a kolonel!o, çì arakhas les niç anθ-e xiv le sapesqi!”

Tha' me sīmas anθ-ël bōzi, paśa' lenθe, tha' von çì dikhle man.

- Te das les te xal thaj te zal-θar! - phendàs i Śopirla darani. Aven le xarkumarã thaj arakhen les amenθe...

- Tu, amaro Mihàj, so phenes? Phen vi tu vareso, kë anθar tiro vareso thaj anθar amaro vareso kerel pes vareso laçho - phendàs o Śośoj.

- Tume so phenen, mo, sosθar çì maj phenen khanć?

- Baré!a, te keras anθar lesθe jekh rrom amaresθar, jekh rrom thaj jekh amal amaresθar - phendàs o Śośoj asaindoj.

- Aven sã, aven sã, saven sī tumen lùnzi bala thaj kale çhora.

- Te keras les sar sam ame, balença lùnzi thaj kale çhorença, thaj te roden les le gaze sode kamena kë sa çì arakhena les - phendàs o Mihàj.

Asajas o Mihàj, asajle sã, asajas vi o gažo.

Avile but kale balença thaj kale çhoreça thaj kerde les kë solaxasas kë sī rrom. Phabarde lesqe gada thaj xurãwde les gadença rromane, kerde lesqe càxra. Dine les wurdon thaj grast thaj telårde leça gavenθe.

Ostașul bău cu lăcomie apa și luă câteva bucăți de mămăligă. Mânca și ofta. Începu să plângă. A plâns și șatra de mila lui, dar nu știau de ce el plânge.

Îl culcară pe ostaș într-unul din corturile lor și de dimineață, când s-au sculat șătrarii, l-au întrebat:

- Omule, ce vânt și ce gând te-au adus pe aici? - zise bulibașa -, dar ostașul nu zise o vorbă.

- Ești necăjit, băiete? Hai, stai de vorbă cu noi, că Dumnezeu te va ajuta, cum și-n ce fel numai el știe... zise blând Șoșoi.

- Sunt un om bun, nu vă faceți griji, sunt dat dezertor și sunt condamnat la moarte de tribunalul militar.

- O!! Ce-ai făcut, băiete, câți ai omorât?

- De omorât nu am omorât, de furat n-am furat. Am fugit din armată. Mi-au murit părinții otrăviți. Am primit telegramă de la primărie și cei de la armată nu mi-au dat drumul ca să vin acasă și eu am fugit, apoi ei m-au dat dezertor.

- Cum faci, mă, mânca-ți-aș, cum te descurci, că moartea e pe urma ta! - zise bulibașa.

- Nu știu, e greu; am stat în pădure, dar și-n pădure e lume... Am auzit un glas care zicea:

- "L-ați găsit pe dezertor?"

- "Nu domnule colonel, nu dăm de el nici în gaură de șarpe!" Eu eram însă în tufiș, la câțiva pași de ei, dar nu m-au văzut.

- Să-i dăm de-ale gurii și să plece! - zise Șopârla speriată. Vin oamenii legii și-l vor găsi la noi!

- Bulibașă, ce zici, *mo*, ce zici? Zi și tu ceva, că din ceva al tău și din ceva al meu treabă bună se va face - zise Șoșoi.

- Voi ce ziceți, *mo*, voi ce ziceți, nu mai ziceți nimic?

- Bulibașă, să facem din el un pui de-al nostru, un rrom și un prieten al șatrei - a zis Șoșoi râzând.

- Veniți toți, veniți toți, cei care aveți păr lung și barbă neagră!

- Să-l facem cum suntem noi, cu păr și barbă neagră, să fie un rrom adevărat și atunci să tot îl caute rumânii, că tot nu-l vor găsi! - a zis bulibașa.

Râse bulibașa, râse și șatra, râse și ostașul.

Veniră mulți cu păr negru și cu barbă neagră și-l făcură de jurai că-i de-al lor. Îi arseră hainele militare și-l îmbrăcară cu haine de șatră. I-au făcut cort, i-au dat și căruță și cai și au plecat cu el prin sate.

- Sar buchos, mo, gazé!a?

- Väkàru Kostikà - phendàs i kätàna.

- Akana çi maj buchos kadja, d'akanara san o Tomìca o Vilčàno.

Kadja phendàs lesqe o baro Mihàj.

- Baré!a, baré!a, des ame' te pias, kè akana barile tire rroma jekhe zeneça.

- Čačes sî, xasardàm le Bakros, tha' avilàs amençe o Tomìca o Vilčàno - phendàs lošaça, o Mihàj. Anen xamos thaj pimos, kè me pokinav - maj phendàs o Mihàj.

- Te trail o baro Mihàj, te trail vow thaj lesqe rroma!

Xale, pile thaj čajlile. O Tomìca matilo thaj gilabalas jekh gili anθa' pesqo gav:

*“O kalo por kurungaço,
le jakha šukar le tērnesqe
ašun sar bašel o koko,
patrin zèleno vešesqi!”*

O baro Mihàj ašundàs thaj anθ-e lesqe jakha dikhòlas pes i loš anθar o Tomìca.

*“Gaze!a, so sanas arakhlo
kotorra masesqe čhinde,
murro zukel arakhlàs tut,
murro zukel arakhlàs tut.”*

O Mihàj lošajlo, tha' maj but lošajli i Lăna, i čhej le Urzikasqi; voj sas phivli, n-as la rrom, mulosas laqe anθar jekh zungalo nasvalimos, anθar i čuja. La Lăna sas la duj čhave, patàlas kè o Tomìčà sî lačo anθar laθe. Andàs lesqe xamos thaj paj šudro. O Tomìca xalawdàs pes p-o muj, pe-l vast, ži ka-o maškar, pala' so thowdàs pes te xal. Voj andàsas lesqe mas thulo balesqo, purum thaj lon, jekh kotor xàvic thaj jekh piri molàça.

- Le, le thaj xa, Tomìčà, xa te sikaves tut amença, akana ame sam tire nàmurà!

O Tomìca dikhelas p-e laθe asaindoj thaj, pala' so xalàs, phendàs laqe:

- Čumidav tiro vast kè dãn ma' te xav, tha-i Lăna phendàs lesqe:

- Amenθe ka-l rroma çi čumidel pes o vast, amenθe del pes patív, Tomìčà - phendàs i Lăna lošali.

- So sî tumenθe patív?

- Patív sî lošalo thaj šukar traisardo.

- Cum te numești, mă rumâne, care ți-e numele?

- Văcaru Costică - zise ostașul.

- Acum nu te mai numești așa, de-acum te vei numi Tomiță Vâlceanu! Așa și-l boteză bulibașa Mihai.

- Bulibașă, dai de băut! Dai de băut c-ai câștigat un om în șatră!

- Adevărat, l-am pierdut pe Bacro, dar l-am câștigat pe Tomiță Vâlceanu - zise bulibașa vesel. Aduceți de băut și de mâncat, pentru că eu, bulibașa, plătesc!

- Auzirăm, bulibașă! Auzim. Să trăiască Tomiță!

- Să trăiască! - ziseră alții.

- Să trăiască bulibașa împreună cu șatra lui!

Au mâncat și au băut și s-au săturat. Tomiță se îmbătă și cânta un cântec din satul lui.

*“Pana, pana corbului,
Ochi frumoși ai badelui,
Auzi glasul cucului,
Frunză verde-a codrului!”*

Bulibașa ascultă și ochii lui erau plini de bucurie pentru Tomiță:

*“Rumâne, ce-ai fost găsit
Bucăți de carne rupt,
Câinele meu te-a găsit,
Câinele meu te-a găsit.”*

Bulibașa s-a bucurat, dar mai tare decât bulibașa s-a bucurat Leana, fata lui Urzică. Ea era văduvă, nu avea bărbat, îi murise de-o boală rea, holeră. Leana avea doi copii, credea că Tomiță ar fi bun pentru ea. I-a adus mâncare și apă proaspătă. Tomiță s-a spălat pe față, s-a spălat pe mâini, s-a spălat până în brâu, apoi a trecut la masă. Ea îi aduse șuncă grasă de porc, ceapă și sare, o bucată de mămăligă și o cană cu vin.

- Ia, ia și mănâncă, Tomiță, ia și mănâncă să te-n-veți cu noi, că acum noi suntem neamurile tale!

Tomiță se uită la ea, îi zâmbi și, după ce mănâcă, îi zise:

- Sărut mâna pentru masă! Leana însă îi zise:

- La noi în șatră nu se sărută mâna! La noi se dă respect, Tomiță - zise Leana veselă.

- Ce înseamnă la voi respect?

- Respect este mulțumit și trăit.

- Amenθe, phenel pes ćumidav vast, sĭm lośalo thaj dav tut patĭv.
- Sĭ miśto vi tumenθe, tha' sĭ miśto vi amenθe - phendās i zuvli lośali.

Maj palal, ći maj phende khanć thaj dine penqe o vast - phendidoj pesqe: baxt te del o Del! Palal kodja, i zuvli geli ka pesqi ćaxra, ka-laqe duj ćhave, ka-laqi sasuj, thaj o Tomića aćhilo kòrkorrro. Ğindilas pes ka-lesqo gav, ka-lesqo khelimos thaj ka-i loś lesqe gavesqi; Ğindilas pes ka-lesqi amalin, jekh tĕrni dĕ deśuśove berśenθe, balenća ĝalbi, jakhenća kale thaj lungone balenća. Sas jekh rakhli savi sas la anθ-e laθe but loś thaj sas but devlikani. Ğalas ka-i khangeri pentikostalikani anθar o gav Dābulĕni - Oltĕnia. Ćhudās pes pe-i zĕleno ćar thaj astardās jekh thuvali kerdi lesθar anθar jekh ĝazĕta.

- I Mariā, phenelas pesqe vow, sas murro trājō, akana xasardem la, vi la, xasardem vi murro gav, tha' sĭ miśto kĕ traisarav! O baro Mihāj sĭ laćho, sĭ maj laćho sar jekh amal; vow skāpisardās man merimasθar, sode traisarava phenava lesqe: "Tu san mĭrri baxt, murro tĕrnimos". Traisarav thaj kadja sĭ butĭ laćhi, sĭm zuvindo, ći sĭm phanglo, sĭm le bare Mihajeća thaj le phure Urzikaća.

I Māra xaladās pes p-o śero thaj xurāwdāsas pes jekha neve rotĭaća luludānća lole thaj galbenone. Orikana kamelas te avel maj śukar sar le kol-aver ćheja. O baro Mihāj dās muj pe laθe thaj i ćhej avili sĭgo.

- So sĭ, mo, dad!e, so sĭ?

- Ğa ka-o bĭrto thaj kin jekh bari rakĭa, te piav le Tomićaća kathe p-i ćar. O baro Mihāj dikhlās bilośalo le Tomicas anθ-e kodova dĕś. Le zuvlā gelesas anθ-ĕl gava te mangen ori te drabaren. I ćhej avili sĭgo thaj dās i rakĭa pesqe dadesqe; kamelas te ĝal-θar, tha' laqo dad phendās laqe:

- Akhar le ćhejan ka-o khelimos, ka-i loś, te aven kathe! Te aven kathe paśa' manθe thaj paśa-o Tomića; te aven sa-l tĕrnorre kathe - phendās o baro Mihāj, dinindoj le vasteća anθ-i phuv. Te aven kathe!

- Aven orde, mo, aven kathe!

Vi ĕl ćhave vi ĕl tiknorre, vi ĕl ćheja avile trujal o Mihāj: sas lośale thaj pherde trājō. Ğilabanas, marenas anθ-ĕl vast thaj khelenas. O baro Mihāj delas pes baro lenća. Kana thaj kana maj delas len po jekh muj rakĭa. Pile, khelde thaj o Mihāj matilo, matilo vi o Tomića. Thaj vi o phuro Śośoj.

- La noi se zice “sărut mâna“, adică sunt mulțumit și te respect.
- E bine și la voi, dar e bine și la noi, - zise femeia bucuroasă.

Au bătut mâna și au zis: *baxt te del o Del!* Apoi, femeia a plecat la cortul ei, la cei doi copii, la soacra ei, iar Tomiță a rămas singur. Se gândea la satul lui, la horele și la bucuria satului lui. Se gândea la prietena lui, Maria, o fetiță de șaisprezece ani, blondă, cu ochii negri și părul lung. Era o fată veselă și credincioasă. Mergea la adunarea creștinilor din satul Dăbuleni - Oltenia. Se trânti pe iarba verde și-și aprinse o țigară făcută de el, din ziar.

- “Maria - își zicea el - era viața mea; acum am pierdut și satul meu natal, în schimb mi-am câștigat viața! Bulibașa e bun, e mai bun decât un prieten; el m-a scăpat de moarte și de primejdie. Cât timp voi trăi îi voi spune că el a fost norocul meu, tinerețea mea!“ Trăiesc și asta e bine, sunt viu, sunt liber! Sunt aici cu șatra, sunt cu bulibașa Mihai, cu moș Urzică...cu toți.“

Mara se spălase pe cap și se îmbrăcase cu o rochie albă imprimată cu floricele roșii și galbene. Întotdeauna îi plăcea să fie cât mai frumos îmbrăcată decât celelalte fete din șatră. Bulibașa Mihai o strigă și fata veni îndată.

- *So sii mo, dadea, so si?*

- Du-te la birt și cumpără o țuică tare, să beau cu Tomiță aici pe iarba verde.

Bulibașa-l văzuse trist pe Tomiță în ziua aceea. Femeile plecaseră prin sate la cerșit și la ghicit. Fata se întoarse repede și-i dădu țuica tatălui său. Vru să plece, dar bulibașa îi zise:

- Cheamă fetele la jucat, la veselie, să vină aici! Să vină aici, lângă mine și lângă Tomiță! Să vină toată copilăria aici, - zise bulibașa, dând cu pumnul în pământ. Să vină aici!

- *Aven orde, mo, aven kathe!*

Și copiii - și băieții și fetele - veniră în jurul lui Mihai; erau veseli și plini de viață. Băteau din palme, când cântau și jucau. Bulibașa se bucura de ei, căci erau mândria șatrei. Din când în când, le mai dădea câte o gură de rachiu. Au bătut, au jucat, iar bulibașa s-a îmbătat. S-a îmbătat și Tomiță, s-a îmbătat și moș Șoșoi.

I răt mukhlās pes lokhorres pa-l càxre. Le gaze avenas kaθar o kīmpo le guruvnānça thaj le lunoça p-o dumo. Le phurā avile vi von khere anθar o gav thaj arakhle le bare Mihajes mato; mate sas vi o Tomica thaj o Šošoј. Să trin sas mate. Mule thaj denas dūma kòrkorre. Le phurā lošajle anθar lenqi loš thaj akharde le muršen te xan:

- Xamos, mo, pimos, mo! Aven kathe, sī pimasqo thaj xamasqo, zi kana pharola tumaro pēr! - phendās i Soròka, i zuvli le Mihajesqi.

O baro Mihàј avilo sar d-aštisardās, maj gelindoj pe duј riga, ba ambraldindoj pes thaj thowdās pes ka-i skafidi. I Soròka asajas, asajas vi i Màra, tha' maj but asajas o Mihàј; asalas tha' cí zanelas sosθar.

- Tomicā, mo, av orde, xa, mo, kathe!

O Tomica avilo, tha' nūma' vov zanglās sar avilo, palal kodja thowdās pes te xal. Avilo vi o phuro Šošoј, avili vi i Lira, vi i Lāna thaj xale, thaj ćajlile.

- Lir!o, phen, ćhe, jekh gili thaj ame te lošaras amen! - phendās lošalo o Mihàј. I Lira lās jekh muj rakia anθar i valin thaj o Mihàј gilabalas thaj marelas anθ-ěl vasta.

- *Hàјda, dikh, haj dikh-θar, dikh!*

- *Haj dikh, haj dikh, dikh*

Ži kana uštāva xanci

O baro Mihàј khelel!

O khelimos le Mihajesqo lošardās savorren thaj astarde te khelen savorença; khelelas vi o Tomica, vi i Sorika, i rromni le Mihajesqi. Anθ-ěl càxre ašundesas pen muja lošaqe.

“- *Haj dikh, dikh, haj dikh-θar, dikh...*

Le rrom khelen xanci!

Akana khelen le kíkavără,

Khelen akana vi ěl magàră!

Khelde, gilabaje, lošajle, pala' so gele te soven anθ-ěl càxre. Le rrom sovenas, nūma' o Tomica cí sovelas, gīndilas pes ka-i Màra thaj baròlas lesqo ilo anθ-e pesθe kana phenelas.

- Lava la dē rromni, so maj trēbul ma'? Te thovava o vast pe laθe thaj kherav la zuvli, o baro Mihàј del manqe la bilovenqo, bigalbenenqo thaj i Màra avela mīrri! Thowdās pesqe anθ-e godī: kana o Mihàј zala anθ-o gav, te kerel la Mara zuvli.

Amurgul serii se lăsa încetișor peste șatră. Oamenii se întorceau de la câmp cu vitele și cu coasele pe umăr. Babele au venit și ele la șatră și l-au găsit pe bulibașa beat, la fel pe Tomiță și pe moș Șoșoi. Toți trei erau beți criță și bombăneau singuri. Babele se bucurară de veselia lor și-și chemară bărbații la masă.

- *Xamos, mo, pimos, mo!* Veniți aici, că e de băut și de mâncat, până v-o crăpa burta-n voi! - zise Soroca, femeia bulibașei Mihai.

Bulibașa veni cum a putut veni, mai clătînându-se, mai împleticindu-se, și se așeză la masă. Soroca râse, râse și Mara, dar mai mult râse bulibașa; râdea dar nu știa nici el de ce râdea.

- *Tomică, av, si amen xamos kathe!*

Tomiță veni și el dar numai el știa cum veni, apoi se așeză la masă. Veni și moș Șoșoi, veni și Lira și Leana și mâncară pe săturate.

- Liro, zi, fă, o sârbă, să joace și lingurile pe masă și noi să ne veselim! - zise Mihai vesel.

Lira bău o gură de țuică din sticlă și bulibașa cânta și bătea din palme.

- *Haj dikh, dikh, haj dikh-θar, dikh,*

Haj, dikh, haj dikh, dikh!

(- *Până m-oi trezi un pic*

Bulibașa joacă-un pic).

Jocul bulibașei înveseli toată șatra și, astfel, începură cu toții să joace. Juca și Tomiță și Soroca, nevasta bulibașei. În șatră se auzeau strigătele de bucurie ale șătrarilor.

- *Haj dikh, dikh, haj, dikh-θa', dikh!*

În șatră se joac-un pic!

Acum joacă căldărarii,

Joacă-n șatră și măgarii!

Au jucat, au cântat, s-au bucurat, apoi s-au dus la culcare în dunele de fulgi.

Șatra dormea toată, numai Tomiță nu dormea; se gândea la Mara și se bucura zicând:

- Am s-o iau de nevastă, ce-mi mai trebuie? Dacă pun mâna pe ea și o fac femeie, bulibașa mi-o dă fără galbeni, fără bani și Mara va fi a mea! Și-și puse în gând că atunci când bulibașa va pleca în sat, o s-o facă pe Mara femeie.

I lëndri lās les sigo. Sutās šukar thaj kerdās pes dēs. O kham vazdāsas pes opre, tha' vow ċi uštilosas anθar o than. I Mārta avili lesθe thaj phendās lesqe:

- Tu ċi gelān anθ-o gav mīrri dej thaj murro dad dā but vrjāma gele-θar... O Tomičā but lošajlo thaj phendās la ċhejaqe:

- 3a, Mar!e, ka-i ċar thaj kide manqe jekh angali ċar thaj de la ka-mīrre grasta, kē dukhal ma' o šero dē kajti pimos, sīm nasvalo...

I ċhej kandās lesqe dūme thaj geli te kidel ċar anθar o kurūzo. Le kurūzurā sas maj dur le caxrenθar, i ċhej ċhutās pes anθ-e kurūzurā thaj ċi maj dikhlās pes. O tērno uštilo, dikhlās trujal, dikhlās kē na-i khonik trujal, lās la karing geli i ċhej thaj ċhutās pes anθ-kurūzurā. Sas lesqe phares te arakhel la Mara, sas lesqe phares, tha' arakhlās la. Xutilo pala' laqe zēja, perawdās la ka-i phuv thaj thowdās laqe o vast ka-o muj. I Māra ċirdelas pe telal, marelas pes leça anθar sa laqi zor thaj ċhutās pesqe ūnzi anθ-e lesqo muj, dās muj sode d-aštisardās, tha' ċi ašundās pes dur, anθa' kodja k-o tērno thowdās laqe o vast p-o muj mukhlās pesqe kālci tele thaj ačhawdo mukhlās pes kovles p-o trūpo la ċhejaqo. I ċhej n-ašti maj dās dūma dukhaθar thaj ċi maj zanglās pesθar; pe-l punre la Maraqe dikhlās pes kotororra ratesqe.

- San mīrri, Māra, san mīrri!

- Gažo maxrime, so kerdān manqe? Mudaren tut le rrom, mudarel tut murro dad, mudarel tut mīrri dej!

- San mīrri rromni, ċi maj mukhav tut! - phendās o Tomiča xasavindoj.

- Des bule tirre deja thaj tirre dades, so kerdān manqe? - phendās i ċhej dikhindoj pe pesqe punre. Mudarel tut o baro Mihāj! - phendās lesqe i ċhej našavindoj anθar lesqi angali.

Gelās xancī, pala' so phendās lesqe:

- Te na phenes khanikasqe kē phabaren tut le rrom sar le hīrcos!

- Ći phenav, ċi phenav - phendās laqe o tērno, phanglindoj pesqe kālci.

I ċhej geli karing le cāxre thaj pala' laθe avelas o Tomiča la ċarāça anθ-e angali, ċar so sas kidini la Marāθar anθar o kurūzo. I ċhej lās jekh bradī pajesqi thaj geli ka-i xaing. Pherdās i bradī pajeça, xalawdās pes pe-l punre thaj p-o muj thaj avili la bradāça anθ-e cāxra. Sa kodova dēs sas jekh dēs kerko anθar laθe.

Somnul îl luă repede. Adormi liniștit și se făcu de ziuă. Soarele se înălțase sus, dar el nu se ridicase din pat încă. Mara veni pe la el și-i zise:

- Tu n-ai plecat în sat? Că mama și tata au plecat de mult.

Tomiță s-a bucurat mult și-i zise fetei:

- Du-te, Mara, la iarbă și strânge-mi un braț de iarbă și aruncă-l și la caii mei, că mă doare capul de la băutură, sunt bolnav rău.

Fata îl ascultă și plecă să strângă iarbă din porumbiște, ce era ceva mai departe de corturi; fata intră în porumbiște și nu se mai văzu. Băiatul se sculă, se uită împrejur, văzu că nu e nimeni prin preajmă și o luă pe urma fetei. Intră, așadar, și el în porumbiște. Îi fuse greu s-o găsească pe Mara, i-a fost greu ...dar o găsi. Sări prin spatele ei, o trânti la pământ și îi puse mâna la gură. Mara se tăvăli pe jos, se luptă din răspuțeri și-l zgârâi pe față. Tipă cât putu, dar ecoul nu s-a dus departe, pentru că băiatul îi puse mâna la gură. Își trase pantalonii jos și se lăsa moale pe corpul fetei. Fata n-a mai putut vorbi, căzuse în leșin; pe picioarele Marei se iviră niște picături de sânge.

- Ești a mea Mara, ești a mea!

- Rumânule spurcat, ce mi-ai făcut? Te omoară șatra, te omoară tata, te omoară mama!

- Ești nevasta mea, nu te mai las! - zise Tomiță cu glas înecăcios.

- Faci la mă-ta și la tatăl tău, ce mi-ai făcut? - zise fata uitându-se pe picioarele ei. Te omoară bulibașa! - i-a mai zis fata fugind din brațele lui.

Făcu vreo câțiva pași, apoi îi zise:

- Să nu spui nimănui, că te arde șatra de viu ca pe șobolan!

- Nu spun, nu spun, zise băiatul, legându-și pantalonii.

Fata plecă spre corturi și în urma ei venea Tomiță cu iarba-n brațe, iarbă ce fusese strânsă din porumbiște. Fata luă cofa de apă și plecă la fântână. Umplu cofa cu apă, se spală pe picioare și pe față și veni cu cofa-n cort. Toată ziua aceea fu o amărăciune pentru ea.

Avilo o baro Mihàj anθar o gav. O baro gazo le gavesqo phendàs lesqe te zal-θar anθar lesqo gav, anθar kodja kè-l grasta xale sà-l çarà le gazenqe. Kidine sa so sas len anθ-ël wurdona thaj gele-θar. Maladile aver caxrença anθ-o le Sarosqo veś. Vazdine-l càxre thaj gele savorre ka-o bìrto. O bìrto sas paša-l càxre. Le tërne, le tërnà, le çhave khelenas, nùma' i Màra sas xolàriko. Vi o Tomica sas xolàriko. Dàs pesqi godí kè kerdàs jekh butí zungali thaj lazaí anθar le rrom. Le rrom matile, gilabaje ka-o bìrto thaj khelden, çí marde pen, çí akuśle pen. Vi ël zuvlã matilesas, tha' beśenas ka pesqo than. Amboldile savorre kaθar o bìrto, nesave khelenas, aver gilabanas. Trëbunas te kiden pen sa-l caxrença p-o kìmpo baro la Krajovaqo, anθar o dës e prandizmasqo. Kana kerdilo dës, le rrom gele karing i Krajòva. O Tomica gëndilas pes vi vow ka-i Màra:

- Šaj kerela ma' o baro Mihàj lesqo zamutro, tha' kaθar gàlbi, kaθar love? Soça te kinav manqe love? Aresle anθ-o baro kìmpo la Krajovaqo. Vazdine le càxre thaj dine drom le grasten' ka-i çar. Rãtãthe, pale' kerde bare jaga thaj aśunelas pes zurales lenqo muj; von beśenas paśal i jag. Anθ-o maśkar le caxrenqo sas jekh jag bari; othe avenas nùma' kodola saven sas len te prandizaren penqe çhaven. O baro Mihàj azukerelas te aven lesqe zene save te mangel sar bori lesqe çheja, la Mara, tha' kon d-aśtilas te puterel pesqo muj, kon d-aśtilas te mangel la? Anθar ël but uśtilo telal jekh murś tikno thaj thulo, kadova sas o Zdrãlã.

- Baré!a Mihàj, te avel tiri çej šuži, si man çhavo prandizmasqo thaj tu çej prandizmasqi!

İntinzosardàs o vast anθ-o savo sas les jekh valin molãça thaj phendàs lesqe:

- Keras o fòro, sode kames, mo?

- Deś kile sumnakaj, kotora bare! - phendàs o Mihàj, lośalo kè avilàs lesqe jekh manuś ka-pesqi çej, jekh manuś laçho thaj bravo.

- Dav ehta, mo, ehta kile sumnakaj, bare kotora!

- Na, na, si xanci anθar mիրri çej, mիրri çej si šukar sar o sumnakaj!

- Dav me oxto oka gàlbi - phendàs o Joniśòro, jekh rrom bravo anθar o Tիրgu Žiu.

O Zdrãlã uśtilo anθ-e punrenθe thaj dàs muj:

- Mo, Joniśòro, sosθar pharaves murro fòro le bare Mihajeça? Pala' kadja dàs pes la bulãça anθ-e phuv thaj phendàs:

A venit bulibașa din sat. Primarul i-a zis să plece din satul lui, fiindcă, zicea el, caii au distrus recolta oamenilor. Au strâns toate în căruțe și au plecat. S-au întâlnit cu alte șatre în pădurea Sarului. Au ridicat corturile și au mers cu toții la birt. Birtul era aproape de corturi. Fetele, băieții jucau, numai Mara era tristă. Tomiță era și el trist. Își dăduse seama că a făcut un lucru rău și rușinos pentru șatră. Șătrarii s-au îmbătat, au cântat la birt și au jucat, dar de bătut nu s-au bătut, nu s-au ocărât. Și femeile erau bete, dar erau liniștite. S-au întors cu toții de la birt, unii cântând, alții jucând. Trebuiau să se adune cu toate șatrele pe câmpia cea mare a Craiovei, pentru ziua de împerechere. În zorii zilei șatrele au plecat spre Craiova. Tomiță se gândea și el la Mara:

- Poate mă face bulibașa ginere, dar de unde galbeni, de unde bani? Cu ce să-mi cumpăr fata?

Ajunseră în câmpia mare a Craiovei. Au ridicat corturile și au dat drumul cailor să pască iarbă. Seara, ca de obicei, focuri multe și gălăgie mare pe lângă foc.

În mijlocul corturilor era un foc mare la care veneau numai cei ce aveau de însurat și de măritat. Bulibașa aștepta și el pețitori pentru Mara, dar cine avea curajul să deschidă o vorbă, cine putea să vină la ea?

Din mulțime se ridică în picioare un bărbat scund și gras. Era Zdrălea.

- Bulibașă Mihai, să-ți fie fata curată, am băiat de însurat și tu fată de măritat!

Întinse mâna în care avea o sticlă de vin și îi zise:

- Batem palma, zi, *mo*, batem palma, cât vrei *mo*?

- Zece kilograme de aur, ducați mari ! - zise bulibașa vesel pentru că i-a venit un pețitor bun și bogat.

- Dau șapte, *mo*, șapte kilograme de aur, ducați mari!

- Nu, nu, e puțin pentru fata mea, e fată frumoasă ca aurul!

- Dau eu opt kilograme de aur - zise Ionișor, un rrom bogat din Târgu Jiu.

Zdrălea se ridică-n picioare și zise:

- *Mo*, Ionișor, de ce-mi spargi târgul cu bulibașa Mihai? Apoi, se trânti cu fundul de pământ și zise:

- Dav enă oka gâlbi, thaj te train le tërne!
- Dav deş oka gâlbi! - dăs muj o Jonişdro xolăriko, rodindoj te pharavel o fõro le Zdrelăsqo le Mihajeça. Le rrom kaştunisajle, çi maj phenenas khanć.

- Dav deş oka gâlbi thaj kerav abăw baro! Dav pimasqo thaj xamasqo, te merel mırri dej! - phendăs o Parojlă, o maj bravallo anθar sa-l rroma save kidinesas pen p-o kımpo la Krajovaqo; vow sas nămosqo baro thaj khonik çi phenelas jekh vërba angla' lesθe.

- Kon maj kamel te lel la Mara? - phendăs o baro Mihàj loşalo anθar o dinimos savo avilo anθ-e lesqe vast.

Açhilo mosqo o Zdrălă, çi maj phendăs khanć nici o Jonişdro, çi maj phende khanć, anθa' kodja kë sas but gâlbi thaj o abăw xalas but love.

- Tiri te avel, Parojlă! - phendăs o baro Mihàj, paruvdindoq pesqi stadı la stadăça le Parojlesqi. Le rrom astarde te gilaban thaj te khelen tha' başelas o baro kımpo la Krajovaqo.

- Si amen xamasqo thaj pimasqo te phutõl o pēr.

Geli i vëstja anθ-e sa-l rroma. Le Parojlăs sas les gâlbi maj but desar le Mihajes, tha' lesqo çhavo sas zungalo thaj i Măra rovelas anθ-i căxra. Rovelas kë mudarela la-l rroma anθar so kerdăs le Tomicaça thaj kë o çhavo le Parojlăsqo sas koro jekhe jakhaθar; kadja butı kerelas la vi maj but te rovel. Thowdine-l grast ka-o wurdon thaj telărde te kinen so trëbular anθar o abăw: bale, bakră, mol thaj rakıa. I rakıa thaj i mol sas i loş le romenqi.

- Dau nouă kilograme de aur, să-ți trăiască fata și mie băiatul!

- Dau zece kilograme de aur! - zise Ionișor supărat, vrând să-i strice târgul lui Zdrălea cu Mihai.

Șatra înlemnise, nimeni nu mai scotea o vorbă.

- Dau zece și fac nuntă mare, dau de mâncat și de băut, să moară mama! - zise Paroilea, cel mai bogat din toată șatra. El era de neam mare și nimeni nu scotea o vorbă.

- Cine mai vrea s-o ia pe Mara? - zise bulibașa Mihai mulțumit de darul picat.

Tăcu Zdrălea, tăcu și Ionișor. Tăcură pentru că prețul era mare și nunta costa foarte mult, asta însemna mulți bani.

- A ta să fie, Paroilea! - zise bulibașa Mihai, schimbându-și pălăria cu a lui Paroilea. Și Soroca-și schimbă baticul cu cel al nevestei lui Paroilea. Șatra începu să cânte și să joace de răsuna câmpia mare a Craiovei.

- De băut și de mâncat avem, *mo*, să dea burta-n draci! - strigau șătrarii.

S-a dus vestea în toată șatra. Paroilea avea galbeni mai mulți decât bulibașa Mihai, dar băiatul era urât și Mara plângea în cort. Plângea că șatra o va omorî și pentru că băiatul lui Paroilea era chior de-un ochi; asta o făcea și mai mult să plângă. Au pus caii la căruță și au plecat să cumpere ce trebuia de cumpărat pentru nuntă: porci, oi, vin și țuică. Țuica și vinul erau bucuria șatrei.

Ći lās lenqe but vřjāma te kinen kadala butǎ, anθa’ kodja k-o fōro sas paše. Le wurdona amboldile pherde bale, bakrǎ, mol, rakia thaj manre.

Sas jekh abǎv baro sar nijekhvar. Sa-l rroma zanenas la Mara tha’ le Parojlǎs khonik ċi prinzanelas les. Xale, pile, khelde trin dēs thaj trin rǎtǎ. I Mǎra rovelas, ġindilas pes kē o Tomića sas anθar laθe jekh arman thaj delas armaja o dēs kana kerdili phenelas pesqe:

“- So kerava ma’ me kana-l rroma dikhena kē ċi sīm ċhej - luludī; so avela atūnc maŋça, sar d-aštiva te xav i dukh thaj o lažav, so kerava? Te phabarel les i jag le maxrime gažes, xalās mīrri loš! “So dēs zungalo sas kodova?” “Sas o dēs le lažavesqo thaj mīrre merimasqo.”

Le ċheja avenas laθe, ċumidenas la thaj phenenas:

- San tērni bori, san lošali tu zas-θar amenθar thaj avesa baxtali, avesa rromni!

- 3a Devleça, te avel tut baxt bari! - phenenas le ċheja ċumidindoj la. Tha’ voj ċi phenelas khanç.

O Tomića avilo vi vow laθe. Dikhłās la rovindoj, rujas vi vow, tha’ ċi ankalawdǎs jekh vōrba anθar pesqo muj. Ažukerelas vi vow o agor, kana dikhela pes kē i Mǎra sī rromni. Khonik ċi zanelas anθar kadova baro dilimos. Phenelas pesqe:

- So kerava kana phenela ma’ - i ċhej, kon ankalavela ma’ anθar o baro pharimos, kon?

Kerde pen xamata pala’ xamata: mas peko, zumǎ thaj sarme. Le rrom xale thaj pile pe ċajlimasθe. Sas rǎt, o ċhonuto dudǎrelas p-o ċeri; o muj le rromenqo ašunelas pes anθ-e sa-l riga. Xalas pes, pelas pes thaj o khelimos sas lesθe khere. I Mǎra nakhli telal-l xuluva la caxraqe thaj geli ka-o Tomića. O Tomića sovelas anθ-ël bare pērini. Uštǎwdǎs les lokhorres thaj nakhli leça vastesθar maj dur le caxrenθar. Laqo dad sas mato, mati sas vi laqi dej, i Soròka, sovenas jekh paša-o kol-aver thaj phurdenas phares anθ-e līndri. Sas but phage thaj o matimos pharǎrdǎs lenqo šero. O Tomića thaj i Mǎra durǎjle but le caxrenθar thaj ċhute pen anθ-e jekh vešorro. I ċhej lās les anθ-e angali thaj phendǎs lesqe rovindoj:

- So keras, mo, Tomićä, mo? Mudaren amen-l rrom, phabaren amen p-i gomila kaštenqi!

N-a durat mult asta, pentru că orașul era aproape. Căruțele s-au întors încărcate de porci, oi, vin, țuică și pâine.

A fost nuntă mare ca niciodată. Toată lumea o știa pe Mara, dar pe băiatul lui Paroilea mai nimeni nu-l cunoștea. Au mâncat, au băut, au jucat trei zile și trei nopți. Mara în schimb plângea, se gândea că Tomiță a fost pentru ea un blestem și-și blestema ziua când s-a născut. Își spunea:

“- Ce-oi face eu când șatra va afla că nu sunt fată curată? Ce va fi atunci cu mine, cum o să pot răbda bătaia și rușinea, arde-l-ar focul de rumân spurcat, arde-l-ar focul de om stricat, cum de mi-a stricat bucuria mea? “Ce zi a fost ziua aceea?” “A fost ziua rușinii și a morții mele.”

Fetele veneau la ea, o pupau și îi ziceau:

- Ești mireasă, ești fericită, tu pleci dintre noi și vei fi muiere!

- Du-te cu Dumnezeu, să ai mare noroc! - ziceau fetele sărutând-o.

Dar ea nu scotea o vorbă.

Tomiță veni și el la ea. O văzu plângând, a plâns și el, dar nu a scos o vorbă. Aștepta și el rezultatul când fata nu va fi fată mare. Nimeni nu știa de marea lor prostie. Își zicea:

- Ce-oi face dacă fata mă va spune, cine mă va scăpa de beleaua asta mare?

S-au făcut fripturi, ciorbe și sarmale. Șatra a băut și a mâncat. Era noapte, luna lumina pe cer; în șatră era multă gălăgie. Se bea, se cânta și se juca. Mara fugi pe sub poalele cortului și se duse în cortul lui Tomiță. El era culcat în duna de fulgi. L-a sculat încet și fugi cu el de mână mai departe de șatră. Bulibașa era beat, beată era și mama ei, Soroca; dormeau unul lângă celălalt și sforăiau. Erau prea oboșiți și băutura le îngreunase capul. Tomiță și Mara s-au îndepărtat mult de șatră și au intrat într-un lăstăriș de salcâmi. Fata l-a luat în brațe și i-a spus plângând:

- Ce facem, *mo*, Tomiță, *mo*?! Ne omoară șatra pe amândoi, ne arde de vii pe grămezi de lemne!

- Na dara, Mar!e, kë cí meras dujvar; jekhvar meras, jekhvar, khonik cí trail sode sî i phuv p-i lùmja!

- Mo, Tomïcä, mo, kodova sî koro thaj zungalo thaj sa zanen les kë sî zungalo, desar jekh zungalo thaj koro maj mišto xamos ka-l kerme!

- phendäs i čej rovindoj.

- Te na phenes khanć, te phandes tiro muj sar i phuv, ašunes man?

- Ašunav tut, ašunav tut, o Del te ažutil tut!

- Mar!e, dikh sode ćexraja sî p-o ćeri kajti kamimos te avel ame amen anθ-o tràjo!

I čej astardäs te asal lesθar, zanelas kë texàra merela thaj na-i sar te maj trail.

- Dikh, mo, gazé!a, sode baro čhonuto sî p-o ćeri!

- Dikhav, Mara, dikhav - phendäs vi vow ažukerindoj te dikhel so phenel i čej.

- Kadja ačhesa tu, mo, bi manqo, me texàra cí maj avava, mudaren man-l rroma!

I čej phendäs lesqe kë ka-l rroma na-i sar ka-l gaze. Le čejja cí den duma le čhavença anglal o prandimos. Thaj kana-l rroma astaren len, liduj sî mudarde.

- Hãjda te zas-θar, kë šaj kë roden man minre dada! O Tomica lãs la čejja anθ-e angali, ćumidäs la thaj phendäs laqe:

- Te na phenes man', Mar!o, te na phenes man'!

- Na, cí phenav tut, mo, gazé!a, tha' tu san dilivano, kerdän man rromni, so kerava me texàra? Kidine penqe vasta thaj gele-θar karing le càxre. I čej lãs la anglal thaj o čhavo avelas maj lokhorres pala' laθe. I rät nakhli sigo thaj le rrom gele maj dur le abãveça. Le čejja gilabenas:

“Le, bori!e, so sî tiro,

Kë avilo o ćaso baro kaθar o Del.

Le akana tire rromes,

Ša te soves leça,

Na fal tut nasul!”

I čej bešelas anθ-o muj la càxraço thaj trujal laθe sas le bare čejja. Trëbunas te zan-θar laça ka-o tërno khere. Gilabalas pes bare mujeça:

- Eeee, dikh la čej!a, čhavé!a.

Kë sî čej sar sî o thud!

Čej bari sar rrajnõrri!

- Nu te speria, Mara, că nu murim de două ori! Murim o dată și gata, nimeni nu trăiește cât pământul!

- *Mo*, Tomiță, *mo*, ăla e chior și urât și toată șatra îl știe că e urât; decât un urât și-un chior mai bine mâncare la viermi și gata! - zise fata plângând.

- Să nu spui nimic, nimic, să taci ca pământul și să fii tare ca fierul, auzi tu, Mară, auzi?

- Aud, aud, Dumnezeu să mă ajute!

- Mara, uite câte stele sunt pe cer, atâta dragoste să avem noi în viață!

Fata începu să râdă de el; știa că mâine va muri și nu va mai trăi.

- Uite, *mo*, rumâne cât de mare este luna pe cer!

- Văd, Mara, văd, spuse și el, așteptând să vadă ce-o să zică fata.

- Așa vei rămâne tu singur fără mine, *mo*, eu mâine nu mai sunt, mă omoară șatra.

Fata îi spuse că la șatră nu-i ca la români. Fetele nu umblă cu băieții înainte de căsătorie, iar dacă sunt prinși de șatră cei doi sunt omorâți. Zise:

- Hai să plecăm, că poate mă caută tata și mama!

Tomiță o luă pe fată în brațe, o sărută și îi zise:

- Să nu mă spui tu, Mara, să nu mă spui!

- Nu, măi, rumâne, nu te spun, dar tu ești prostănac, m-ai făcut femeie, ce-oi face eu mâine seară?

Și-au strâns mâna și au plecat spre corturi. Fata a luat-o înainte și băiatul venea mai încetișor pe urma ei. Noaptea trecu repede, iar șatra își continuă petrecerea. Fetele cântau:

“Ia-ți mireasă ce e al tău,

C-a venit și ceasul tău,

Ce e de la Dumnezeu,

Ia-ți acuma omul tău,

Mergi la pat, nu-ți pare rău!”

Fata sta în ușa cortului și era înconjurată de fetele cele mari. Trebuiau să plece cu ea la băiat. Se cânta chiuind:

- *Ehe-he, iată fata, mă, băiete!*

Căci e fată precum spuma!

Fată mare-i, precum zâna!

Astardäs te gilaben thaj te khelen savorre.

I čhej trëbulars te kheel le mujeça karing i caxra laqi thaj zalas le zëjança karing i caxra le tërnesqi, buti so kamel te phenel kë voj ci maj amboldol pes ka-pesqe dada thaj ci maj mukhel pesqe rromes. Kana i tërni bori areselas ka-i caxra le tërnesqi, voj trëbulars te kerel jekh solaxaimos, te solaxal p-o dõpo, p-o cõkano thaj p-i kat.

Pekelas pes jekh manro londo p-i jag, anenas pen duj tiarã anθ-e save thonas pen purum, lon, mas thulo thaj mol. Jekh tiari sas thowdino pe-l canga le tërnesqe thaj o kol-aver tiari pe-l canga la tërnãqe.

Liduj xanas: i čhej lelas manro, mas thulo thaj sa so sas anθ-o tiari le tërnesqo thaj o tërno lelas anθar o tiari la čhejaqo. Pala' so xanas, avelas lenqo prandizmaqo solaxaimos. I čhej sas rodini la dejaar le tërnesqi thaj o tërno sas rodino la dejaar la čhejaqi, k-ašti te na aven rangle ori i čhej te avel ka-o čhon, ka pesqe podi. Trëbulars te avel dikhli i luludi la tërnãqi. O tërno sas sikawdo, sar te sovel la tërnãça, le tërnenθar prandizme. Trëbunas te kamen pen angl-ël rroma. Kana o čhavo ori i čhej ci kamenas te kerel so trëbulars sas marde thaj thowdine te ankalaven paj kaθar i xaing sa-o dës thaj sa-l rroma asanas kodolaθar ori kodolesθar.

I Mära sas xurãwdi anθ-i parni bori, thaj o tërno anθ-e parne sostã. Thowdäs pes telar' lenθe jekh poxtan parno. O tërno kerdäs sigo pesqi buti thaj i rotia n-as makhli.

Le tërne prandizme thowdine o vast p-o čhavo thaj marde les, pučhindo les kaj si i pativ la čhejaqi. O tërno rovelas:

- Kerdem, mo, kerdem!

- Kerdãn, bre, so kerdãn? Kaj si i pativ la čhejaqi?

- Te maj kerel pale' la čhejaça! - phende ël phure pherde xoli.

Pale' kerdäs thaj dikhle kë i Mära sas zuvli, na sas čhej bari.

Laqo dad sas but xolariko, tha' but maj xolariko sas laqi dej, i Sorõka.

- So kerdãn, Mar!e, so kerdãn? - phendäs laqe laqi dej, cirdindo pesqe bala anθar o sero.

I Mära merelas daraθar anθar ël rroma, izdralas thaj rovelas. O Parojlã lãs jekh cõkano baro thaj xutilo leça karing o baro Mihãj; däs les jekh le cõkanoça thaj pelo tele. Tele čhordäs pes but rat. Le zuvlã xutile pe Soroka thaj astarde te cirden la balenθar.

A început să cânte și să joace toată șatra.

Fata trebuia să joace cu fața spre cortul ei, mergând cu spatele spre cortul băiatului, ca semn că ea nu se mai întoarce la părinții ei și nu se mai desparte de bărbatul ei. Când mireasa ajungea la cortul mirelui, ea trebuia să facă un jurământ, să jure pe nicovală, pe ciocan și foarfecă.

Se făcea o pâine sărată pe vatră, se aduceau două farfurii în care se puneau ceapă, sare, șuncă de porc și vin. O farfurie era pusă pe genunchiul fetei, iar alta pe cel al băiatului.

Amândoi mâncau: fata lua pâine, șuncă și toate cele din farfuria băiatului și băiatul din farfuria fetei. După ce mâncau, urma jurământul lor de căsătorie. Fata era controlată de mama băiatului, iar băiatul era controlat de mama fetei, ca nu cumva să fie zgâriați ori fata să fie la sorocul ei. Trebuia să se vadă cinstea miresei. Băiatul era învățat ce să facă, de tinerii căsătoriți ai șatrei lor, iar fata de femeile tinere căsătorite. Trebuiau să se culce sub observarea șatrei. Dacă fata sau băiatul nu făcea ce trebuia să facă erau bătuți și erau puși să scoată apa de la fântână toată ziua și toată șatra râdea de tânărul sau de tânăra aceea.

Mara era îmbrăcată în rochiță albă de mireasă și băiatul în izmene albe. S-a pus sub ei un cearceaf alb. Mirele a făcut repede treaba și rochia nu era pătată.

Tinerii căsătoriți au pus mâna pe băiat și l-au bătut, întrebându-l unde este cinstea fetei. Băiatul plângea și zicea:

- Am făcut, mă, am făcut!

- Ce-ai făcut mă, ce-ai făcut? Unde-i cinstea fetei?

- Să mai facă încă odată! - ziseră bătrânii revoltați.

Au făcut din nou și au văzut că Mara era femeie, nu fată mare.

Bulibașa era tare supărat, dar mai supărată era mama ei, Soroca.

- Ce-ai făcut, Mara, ce-ai făcut? - zise mama ei, smulgându-și părul din cap.

Mara era pierdută, era moartă de frica șatrei, tremura și plângea. Paroilele luă un ciocan mare și se repezi cu el înspre bulibașa; îi trase una cu ciocanul și bulibașa căzu la pământ. Jos se făcu o băltoacă de sânge. Femeile tăbărâra pe Soroca și-ncepură s-o tragă de păr.

- Sosθar, éhe, sosθar éi dikhlăn tire éhejaθar? Dikh so marimos andăn amenqe! Maxrisardăn amen!

Le murša thowdine o vast pe-l rovlă thaj dine drom ka-o mardimos. O Tomičă delas jekhe kileça anθ-e lenθe sar anθ-o šax. Vow delas anθ-e să, éi zanelas anθ-e kasθe delas, kë vow kamelas te mudaren savorren te skăpil la Mara. Sas vi vow malawdo palal jekhe lungone sastreça, thaj lesqo baro trùpo pelo ka-i phuv sar jekh kašt éhindo. But rat éhordilo, kerdăsas pes dës thaj le zuvlă thaj le murša pašlônas tele sar le barra. Le Tomicas sas les o šero porawdo thaj o vast phago. Le bare Mihajes sas les but pusavimata éhurăqe anθ-e zēja. La Soroka sas la o šero phago anθ-e trin riga. Le phură avenas thaj phandenas len đirzaça; o duvano sas lenqo drab. O kham vazdăsas pes opre thaj von sa maj pašlônas telal.

- Éi maj san tu, mo, amaro baro, éi maj san baro anθar amenθe. Tiri éhej maxrisardăs amen! - phendăs o Urzikă.

- Kadja sî - phendăs vi o phuro Šoşoj. Pala' kadja, maj phende sa kadja vi o Jonišòro, vi o Parojlă thaj... maj să-l rroma.

O Mihàj uštילו kaθar i jag thaj gelo palal o wurdon. Ćumidăs pesqe grastorren thaj phendăs lenqe jasvinănça anθ-e jakhă.

- Te phiraven d-akanara mînre éhaven thaj mînre rromnă maj angle, kë me éi maj avava tumença...

Thowdăs o vast p-e pesqo kolin o baro thaj balalo te dikhel kaj marel o ilo maj zurales, ankalawdăs i éhuri i bari savăça éhinelas le balen thaj phendăs:

- Kathe marel, tha' éi maj marela anθar ël rroma!

Dăs la dukhumaça anθ-o vastàri thaj i éhuri chtăs pes anθ-e lesqo ilo thaj pelo maşkar pesqe grast. Mulosas le jakhança puterde.

I Soròka uštילו te dikhel kaj sî o Mihàj, thaj kana dikhlăs les palal o wurdon dăs muj zurales:

- Ušten, mo, kë mulo tumaro baro!

Laqo muj pherdăs sa-l càxre.

- Mulo o Mihàj o baro, ma na-i amen baro! - phendăs i Soròka cirdindoj o baro thaj o zuralo trùpo le Mihajesqo. Akana le rromen ma' n-as len lèza, mulisas lenqi lèza. Le phure, o Šoşoj, o Urzikă thaj o Jonišòro, phende:

- Mo, kana mulo o Mihàj, atùnc sam mule savorre!

- De ce, fă? De ce nu ai avut grijă de fata ta? Iată ce spurcăciune ai adus în șatră! Ne-ai spurcat șatra!

Bărbații au pus mâna pe ciomege și au început bătaia. Tomiță lovea cu un par de salcâm în ei ca-n varză. El lovea-n toți, nu știa în cine dădea, că el dorea să omoare toată șatra s-o scape pe Mara. A fost și el lovit pe la spate cu o rangă de fier și trupul lui mare căzu la pământ ca un copac tăiat. Mult sânge s-a vărsat în șatră.

Se făcuse ziuă: și femeile și bărbații zăceau pe pământ ca bolovani. Tomiță avea capul spart și mâna stângă ruptă. Bulibașa avea multe înțepături de cuțit în spate. Soroca avea capul spart în trei locuri. Babele veneau și le legau rănilor. Tutunul era medicamentul lor. Soarele se ridicase sus și ei încă mai zăceau pe jos.

- Nu mai ești bulibașă, mă, nu mai ești tu bulibașă pentru noi! Fata ta a spurcat șatra noastră! - zise Urzică.

- Așa-i, zise și moș Șoșoi. Apoi ziseră și Ionișor și Paroilea și... mai toată șatra.

Mihai se sculă de la foc și se duse-n spatele căruței. Își sărută catârrii și le zise cu lacrimi în ochi:

- Să-mi purtați copiii și nevasta mai departe, că eu n-o să mai fiu cu voi ...

Puse mâna pe pieptul său mare și păros să vadă unde bate inima mai tare, scoase *șuriul* lui de tăiat porcii și zise:

- Aici bate, dar n-o să mai bată pentru șatră!

Dădu cu pumnul în mâner, cuțitul intră în inima lui și căzu între catârrii săi. Muri cu ochii deschiși.

Soroca se sculă să vadă unde este Mihai și când îl văzu căzut în spatele căruței strigă tare:

- Sculați, că nu mai aveți bulibașă!

Țipătul ei cuprinse toată șatra.

- A murit bulibașa, nu mai avem bulibașă! - zise Soroca trăgând de trupul mare și înțepenit al bulibașei Mihai. Șătrarii au venit și au văzut ce făcuse Mihai. Acum șatra nu mai avea lege, murise legea lor. Bătrânii Șoșoi, Urzică și Ionișor au zis:

- Mo, dacă muri Mihai, atunci suntem cu toții morți!

- Te dikhas so kerasa la chejaça lesqi savi andăs amenqe marimos anθ-e amare caxre! Voj andăs o maxrimos!

- Te merel anθar amaro mașkar! - dine muj le zuvlă pherde xoli.

- Te thovas la te ankalavel paj jekhe kantaça pharawdi, kë cí nikerdăs súzi pesqi piri! - phendăs o phuro Șoșoj.

- Te phabol laqi piri maxrime!

- Te phabol dē zuvindi kë anθar laθe mulo o Mihāj!

- Huo, huo, huooo, te phabol laqi mortī maxrime! Tikni maj sanas, tha' kon athawdăs tut, kon pharawdăs tut, che?

- I poș pala' tuθe, che! - phenenas le zuvlă cirdindoj la balenθar zi ka-i xaing.

Le kol-aver cheja marenas la le rovlănça thaj ćungarenas la. Xurăwde la jekhe parne gadeça jekhe xıvaça bari anθ-e zēja thaj thowdine la te phenel:

- Kon maj kerel sar manθe, sar manθe te aresel!

Le tērne thaj le ternă ćungarenas la thaj denas la armaja thaj zanas-θar. Pala' so ankalavelas paj kana perelas o kham, le rrom trēbunas te maren la le harapnikoça. Akharde le Tomicas te marel la, te marel la k-aști te phenel kaça traisardăs thaj te zanel pes kon trēbul te pokinel sa kadova lažav. O Tomica sas o azutòro le Mihajesqo; vow marelas kodolen save xolărenas le bare Mihajes.

- Să vedem ce-om face cu spurcata de Mara! Ea este paguba noastră!

- Să piară dintre noi, să piară din șatră!

- Să piară, să piară! - strigară femeile supărate.

- S-o punem să scoată apă într-o găleată fără fund, că nu și-a păstrat ulcica curată! - zise moș Șoșoi.

- Să ardă ulcica ei blestemată fraților!

- Să ardă de vie, că Mihai a murit din cauza ei!

- Huo, huo, huooo! Să crape pielea ta spurcată, că mică erai, dar cine te-a înșelat, cine te-a spart, fă?

- Praful și țărâna pe urma ta, făă! - ziceau femeile, târând-o de păr până la fântână.

Fetele celelalte o băteau cu bâtele și o scuipau. Au îmbrăcat-o cu o cămașă albă cu o gaură mare în spate, să vadă toată șatra rușinea ei. Mara scotea apă și o turna într-o căldare fără fund zicând:

- Cine mai face ca mine, ca mine să pățească!

Băieții și fetele șatrei veneau și o scuipau și o blestemau și plecau. După ce scotea apă, la asfințitul soarelui, șătrarii trebuiau s-o bată cu harapnicul, adică un bici noduros. L-au chemat pe Tomiță să o bată, ca să spună cu cine a trăit și cine plătește toată această rușine. Tomiță era ajutorul lui Mihai, bulibașa; el avea dreptul să bată pe cei pedepsiți de șatră.

- Mar la, Tomìcä, mar la, te pharol laqi mortí, kë n-as xarani, dikh so lazav kerdäs amenqe!

Le jakha le Tomicasqe pherdile jasva, dikhläs p-e Mara thaj phendäs:

- Phen les, Mar!e, phen les, te merel vi vow tuça, sosðar te maj trail?

- De, mo, so maj des vi tu anðar o muj! - phende ël zuvlä.

- Le, le, le! - phendäs o Tomìca, maladindoq la pe-l zëja. Laqi tërni mortí phadili thaj i ÷hej í maj zangläs pesðar. Çhorde jekh kanta pajeça pe laðe thaj i ÷hej uštíli. O phuro Ósoj avilo jekha parne ÷huräça, astardäs pesqe ÷uke thaj kokalutne vastença i çući la Maräqi, palal kodja çhutäs i çhuri anð-e laðe. Pherdile pen lesqe vast rat thaj pala' kodova thowdäs lon kaj çhindäs la ÷huräça. I ÷hej pale' peli tele sar muli, pelo vi o Tomìca paša' laðe.

- Gazé!a, tu kana í keres so phenas ame, í maj avesa amaro ažutòro!.

- Ba, dav, kako Ósoj, tha' sìm kovlo ilesqo thaj aviläs manqe nasul - phendäs o Tomìca uštindoq telal. Palal kodja, däs drom te marel la Mara le harapnikoça.

- Phen, Mar!e, o ÷acímos, phen!

- So te phenav, mo, gazé!a? So te phenav, dilé!a, so te phenav, gazé!a?

- Phenav me, kana tu í phenes!

- Tu na-i tut so te phenes, kë í zanes khané pa' manðe, me phenava o ÷acímos akana.

- Phen, Mar!e - phendäs o Urzikä.

- Te aven kathe o phuro Urzikä thaj o Ósoj, te aven kathe, kë von zanen sa o ÷acímos.

- So zanas ame, ÷he', dini!e arman, kë me mudarav tut mırre vasteça! - phende laqe-l phure.

- Kako Urzikä, tu zanes, mo, tu zanes kë o Bakro mulo umblavdo anðar manðe. Vow asajas manðar thaj umblavdäs pes.

-Kadja sī mo, phralá!len, kadja sī. Ame zanas mišto kë kadja sī!

- Me sīmas ka o baro Mihàj thaj vow í kamläs te kerel fòro le Urdaça; pala' kodoja o Bakro, o çhavo le Urdasqo, mudardäs pes.

- O Ûrda te pokinel sa, te na kaj bešen lesqe punre othe bešela lesqo šero!

- Bate-o, Tomiță, bate-o, să-i crape pielea că n-a fost cuminte, uite ce rușine ne-a făcut!

Tomiță lăcrimă, se uită la Mara și zise:

- Spune-l Mară, spune-l, să moară și el odată cu tine, de ce să mai trăiască?

- Dă-i, mă, ce mai bombăni și tu! - ziseră femeile.

- Na, na, na! - zise Tomiță, lovind-o peste spinare.

Pielea ei fragedă se rupse și fata căzu în leșin. Turnară o găleată cu apă pe ea și fata-și reveni. Moș Șoșoi veni cu un șuriu cu lamă albă, prinse cu mâinile lui osoase și uscate sânul fetei, apoi trase cu lama cuțitului. Sângele îi umplu mâinile și apoi dădu cu sare în rană. Fata căzu în leșin, căzu și Tomiță lângă ea.

- Gajeule, tu dacă nu faci ce zice șatra, n-o să mai fii ajutorul șatrei.

- Ba dau, nene Șoșoi, dar sunt slab de inimă și mi-a venit rău, zise Tomiță ridicându-se în picioare. Apoi începu s-o bată pe Mara cu biciul.

- Spune, Mara, adevărul, hai, spune!

- Ce să spun, mă, rumâne, ce să spun prostule, ce să spun, rumâne?

- Spun eu, dacă tu nu spui!

- Tu n-ai ce zice, că tu nu știi nimic despre mine! O să spun adevărul acum ...

- Spune, Maro! - zise Urzică.

- Să vină aici moș Urzică și Șoșoi, să vină aici, că ei știu tot adevărul!

- Ce știm noi, fă, blestemat? Fă, noi te omorâm acum cu mâna noastră! - ziseră Urzică și Șoșoi supărați.

- Nene Urzică, tu știi, *mo*, tu știi că Bacro s-a spânzurat din cauza mea. El și-a bătut joc de mine și s-a spânzurat.

- Așa este *mo*, fraților, așa este. Noi suntem martori că așa este!

- Eu am fost la bulibașă și el m-a refuzat când i-am zis că Urda vrea să facă *fòro* cu el. Și apoi fiul lui Urda, Bacro, s-a spânzurat.

- Urda să plătescă tot, dacă nu unde-i stau picioarele îi va sta și capul!

- Ûrda, kaj san, mo?

- Pokinav sa, vi o laŝav, sa pokinav - phendās o Ûrda, ŝanglindoj kē lesqo ĉhavo sas doŝalo.

I Lùba kidās le gālbi anθ-e katrinci thaj phendās le rromenqe:

- Len, len, keren so kamen lenĉa! O Bakro sī o doŝalo, thaj me ŝanav vi me kadja butī!

- Pokindās pes o laŝav savo sas amenqe kerdo, thaj pokindās pes le trajoĉa le Mihajesqo! - phendās o phuro Ŝoŝoj.

- Akana sa agorisardās pes, te phabol i ĉhej pe-i gomila kaŝtenqi, k-aŝti te ŝal-θar o marimos anθar amare cāxre!

I Māra sas thowdini pe-i gomila kaŝtenqi thaj le rrom dīne muj:

- Te phabol, te phabol, te phabol!

- Huo, huo, huo! Te phabol laqi ĉirikli, savi xurājli maŝkar laqe punre!

Le rrom asanas, asanas vi ěl phurā.

- Mo - phende ěl phure - ame achilām bi le bare Mihajesqo thaj o Tomica na-i uŝo rrom te avel amaro baro, i ĉhej sī thowdini pe-l kaŝt te phabol, tha' ame ĝindisajlām kadja: kon lel la pa-i gomila kaŝtenqi te avel lesqi rromni, kodova te avel amaro baro, k-aŝti te na xasarel pes o baro nāmo le Mihajesqo.

- Kon te lel la, mo, kē sī maxrime, kon te lel la dē rromni?

- Ame ĉi las la dā rromni vi te kerena amen ĩmpāraturā! - phenenas le tērne.

- Atunc trēbul te phabol! - phende ěl phure.

Thaj, kana o Ŝoŝoj sas ĝātīme te del jag ka-l kaŝt, o Tomica phendās:

- Urda unde ești, *mo*, Urda, unde ești, *mo*?
- Plătesc tot! Plătesc și rușinea și plătesc și cât costă - zise Urda, știind că fiul lui era vinovat.

Luba adună aurul în poală și zise către șatra:

- Lauți-i, faceți ce vreți cu ei, *Bakro* e vinovat și eu știu că e vinovat!

- S-a plătit rușinea șatrei, rușinea băiatului și s-a plătit cu viața lui Mihai! - zise moș *Șoșoj*.

- Acum s-a terminat! Să ardă fata pe grămada de lemne uscate, să scape șatra de spurcăciune și gata!

Mara a fost pusă pe grămada de lemne și șatra striga:

- Să ardă, să ardă, să ardă!

- Huo, huo, huo! Să-i ardă păsărica, care i-a zburat de sub picioare!

Șatra râdea, râdeau și babele.

- *Moo* - ziseră bătrânii - noi am rămas fără bulibașă, iar Tomiță nu e rom curat să fie bulibașă! Fata este pusă pe lemne să ardă, dar ne-am gândit noi așa: cine-o ia de pe grămada de lemne o ia de nevastă, ca să nu piară neamul lui Mihai, bulibașa cel mare! Cine o ia acela va fi bulibașă!

- Cine s-o ia, *mo*, că e spurcată, cine s-o ia, cine dintre noi s-o ia de nevastă?

- Noi n-o luăm de nevastă, chiar de ne-ar face împărați! - ziceau tinerii șatrei.

- Atunci trebuie să ardă - ziseră bătrânii șatrei.

Și când Șoșoi fu gata să dea foc lemnelor, Tomiță zise:

- Lav la me, mo, k-ašti te avel tumen sãmınca le Mihajesθar, lav la me kadja maxrime sar si!

- Le la Tomïcã, le la, te trail tuqe, te avel tiri thaj te avel tut but çhave laça thaj te butãres amare nãmos!

O Tomica læs la Mara anθ-e angali thaj gelo laça anθ-e pesqi cãxra.

- Mar!e, trais! Vi me traisarav, li duj traisaras, o Del sas amença, traisaras li duj!

- Khonik çí maj durãrel amen jekh averesθar, khonik! Le rrom si amare!

- Khonik çí maj durãrel amen, o Del skãpisardãs amen merimasθar! O kham çí maj durãrel amen!

- Tomïcã, skãpisajlem anθar ël vasta le Koresqe, skãpisajlem jagaθar thaj sim zuvindi! - phendãs i Mãra!

- Tha, Mar!e, vi me çí mulem, tu thaj o Del skãpisardãn man!

- Naistisarav le Devlesqe savo si òpre, sam meste, sam li duj jekh anθ-e angali le kol-averesqi!

Le rrom gãtisajle te telãren anθ-e gava thaj fòrurã prinzande. I Mãra sas anθ-o wurdon paša-o Tomica. Akana, o Tomica sas o baro le romenqo.

- O iau eu, *mo*, o iau eu, să aveți sămânță de la bulibașa Mihai, o iau eu așa spurcată cum e!

- Ia-o Tomiță, ia-o, să-ți trăiască și să ai parte de ea, să ai copii mulți și să ne mărești șatra!

Tomiță a luat-o pe Mara-n brațe și se duse cu ea spre cortul lui.

- Mară, trăiești, și eu trăiesc, amândoi trăim! Dumnezeu a fost cu noi, trăim amândoi!

- Nu ne mai desparte nimeni, nimeni! Șatra e a noastră!

- Nimeni nu ne mai desparte, Dumnezeu ne-a scăpat de moarte și de necaz! Soarele nu ne mai desparte!

- Tomiță, am scăpat din brațele lui Chioru și am scăpat și de foc și de moarte! - zise Mara.

- Apoi, Mara, și eu am scăpat de moarte datorită ție și lui Dumnezeu!

- Mulțumesc Domnului de sus, suntem liberi, suntem împreună!

Șatra se pregăti să plece prin satele și orașele cunoscute. Mara era în căruță lângă Tomiță. Acum, Tomiță era bulibașa, o *baro* al șatrei.

Postfață

Lucrarea este o *paramic rromani*, o “poveste” cu tâlc a unei întâmplări tragice dintr-o comunitate de rromi nomazi. Atributele oralității, chiar și atunci când nu este vorba de dialog, sunt deosebit de elocvente. Am spune că nu este scrisă, ci “povestită”, eventual lângă focul înalt din mijlocul unei șatre, povestită pentru a servi drept punct de plecare pentru tragerea de învățăminte: ce trebuie și ce nu trebuie să se întâmple în cadrele *Rromanipen-ului*, legea sacră a rromilor, și care sunt consecințele nerespectării normelor tradiționale de viață.

Firul povestirii este simplu, timpul liniar, acțiunea se desfășoară în cadrele unei cronologii firești, întrerupte de un singur episod de flash-back: amintirea unui necaz mare care s-a abătut asupra șatrei, când rromii au fost alungați de primar din sat în plină iarnă și au ajuns de și-au mâncat câinii de foame, și-au ars căruțele de frig, când mulți dintre ai lor au murit de frig și de foame. Dincolo de semnificația acestui moment, în care se subliniază excluderea și ura rasială cărora sunt supuși rromii, se remarcă și sensul de semn rău, aducător de necaz, al acestei amintiri negative.

De altfel, întreaga povestire se află sub semnul blestemului: încă de la începutul derulării acțiunii, apare *cântecul cucuvelei*, considerat un implacabil semn de nenorocire, care va reveni pe parcursul textului pentru a întări ideea de blestem. Sunt descrise practicile de purificare și de alungare a blestemului, între care: punerea pe foc a cortului pe care cântase cucuveaua, precum și a căruței, a calului și a tuturor lucrurilor proprietarului respectivului cort; rostirea unui descântec cu rol purificator și apotropaic: *Dau un ou pentru un bou! / Dau o ceapă pentru o vacă! / Dau un usturoi pentru o șatră!*; tămâierea bucatelor și a corturilor; dăruirea celui păgubit cu un cort nou și cu toate cele necesare traiului (căruță, cal, câine, perini, dune, pături, haine, mălai) și binecuvântarea acestui cort nou: i se face praznic să nu mai vină nimic rău asupra lui, se sacrifică un berbec și se dau copiii pe față cu sângele berbecului, în semn de noroc.

Cu toate acestea, un alt semn rău întărește teama de nenorocire:

într-un potop care se abate asupra șatrei, încercând să salveze un copil, este gata să moară moș Diloda, cel mai bătrân bărbat din comunitate. Din fericire însă, atât bătrânul, cât și copilul sunt salvați.

Povestirea continuă cu un episod clasic al epicului rrom: *Bakro*, un băiat sărac, o iubește pe Mara, fiica bulibașei Mihai, și fata îi spune să o ceară de la tatăl ei, după legea rromilor. Deși nu au bani suficienți pentru rangul ei, văzând suferința fiului lor, părinții lui *Bakro* trimit pețitor la bulibașă. Supărat de îndrăzneala lor, bulibașa le transmite să plece din șatră. De durere, *Bakro* se spânzură. Încă un necaz pus pe seama cucuvelei blestemată.

Nenorocirile continuă cu o încălcare gravă a legilor șatrei. Norma nescrisă a comunității spune că bătrânul care ajunge la o sută de ani poate să schimbe legea șatrei, poate cere socoteală bulibașei, poate să-l judece dacă a făcut bine șatrei sau nu. Moș Diloda, care a împlinit o sută de ani, hotărăște ca șatrele să se unescă într-una singură și, în fruntea acesteia, să fie pus cel mai bogat și mai puternic dintre bulibași. Supărați că li se știrbește autoritatea, bulibașii îl biciuiesc, încălcând grav legile rrome de respectare a deciziei bătrânilor. În apărarea bătrânului sar toți ceilalți, femeile își ridică fustele pentru a potoli conflictul: gestul semnifică spurcarea adunării. Cei zece bulibași se bat și nouă dintre ei mor; cel rămas în viață, Mihai, devine bulibașa tuturor șatrelor.

O dată legea șatrei schimbată, Moș Diloda poate muri liniștit și, o dată cu el, moare și femeia lui, Leanca. Datorită păcatului săvârșit împotriva bătrânului, șatra va trăi cu frica de strigoii celor doi morți. Posibila prezență a strigoilor este un nou semn rău. Răzbunarea bătrânului pare a plana asupra șatrei.

Dezastrul atinge un moment culminant când rromii găsesc un soldat român fugit din armată și, în bunătatea lor desăvârșită, îl adăpostesc în șatră să nu-l găsească potera. Îl botează Tomiță și îl fac ajutorul bulibașei. Drept “răsplată” pentru generozitatea șatrei, românul cade în păcat și o dezonoarează pe Mara, fata bulibașei, poate și cu gândul că ar putea-o astfel lua de nevastă și și-ar întări statutul în comunitate. Între timp, bulibașa se înțelese cu Paroilea să se încuscrească, nevestele făcând schimb de baticuri, semn că erau *hanamika* (cuscre).

Are loc nunta. Văzând că fata nu este virgină, tatăl mirelui îl ia la bătaie pe tatăl fetei, iese bătaie mare în toată șatra, se consideră că s-a spurcat șatra și oamenii vor să-l alunge pe bulibașă. De rușine și durere,

bulibașa se sinucide. Mara este bătută și pusă să scoată apă din fântână cu o găleată cu fundul spart, semn al oprobriului public. Tomiță, ca ajutor al bulibașei, este pus și el să o bată. Mara nu vrea să-l dea de gol pe român și spune că *Bakro* a necinstit-o. Tatăl lui *Bakro* plătește rușinea șatrei și fata este pusă pe o grămadă de lemne să fie arsă. Mai marii șatrei hotărăsc, în cele din urmă, să fie bulibașa cine o va scăpa pe Mara de foc și o va lua de nevastă, așa spurcată cum este.

Lucrarea se remarcă prin acuratețea descrierii cutumelor rrome și a valorilor culturii tradiționale: comensualitatea, ca simbol al *phralipen*-ului (fraternității); respectul pentru bătrâni; semnificația lui “*des pativ*” (dai respect): încredere, respect, împăcare, credință, cinste; credința în soartă și în semne de bine și de rău; obiceiurile de Paște: haine noi, împăcarea tuturor celor certați, că e păcat să vă prindă Paștele supărați sau certați, se mănâncă pe la alte corturi, se fac urări de bine: *Sode bal si p-o sero / Kajti love anθ-o gono!* (Cât păr pe cap / Atâția bani în sac!), *Gâlbeni but, grasta zurale!* (Mulți bani, cai puternici!), femeia aduce pe farfurie aurul familiei, inclusiv salbele, se toarnă vin în farfurie și peste mâinile femeii și bărbatului ei, semn de noroc, se udă cu vin cortul, căruța și caii, semn de prosperitate.

Un loc aparte în economia lucrării îl ocupă descrierea nunții tradiționale. Fata merge cu spatele spre cortul băiatului, semn că nu se mai întoarce la părinții ei și că nu se va despărți de bărbat; se desfășoară jurământul miresei pe nicovală, ciocan și foarfecă, semn că se va include între valorile bărbatului ei; fata mănâncă carne și pâine din farfuria mirelui și el din farfuria miresei, simbol al mesei împărțite, de tip eucharistic; puritatea fetei este controlată de mama băiatului și a băiatului de către mama fetei, ambii miri trebuind să fie curați la căsătorie: nu se admite în șatră dragoste în afara căsătoriei. Mamele dețin responsabilitatea în formarea copiilor lor în spiritul legii rrome. Începând cu verificarea purității mirilor, părinții au un rol foarte important în susținerea căsătoriei. De pildă, ei pot interveni în certurile dintre soți în scopul împăcării acestora, acesta fiind unul dintre faptele care explică durabilitatea căsătoriei tradiționale rrome.

În concluzie, considerăm că publicarea lucrării de față reprezintă un fapt pozitiv în dezvoltarea literaturii rrome contemporane din România și că stilul acestui tip de proză merită continuat.

lect. dr. Delia Grigore

Valorile literelor rrome:

Rromani

Română

ă	ă
ĩ	î
ë	ă (variantă fonetică pentru voc. e)
ă	ia, ea
ĩ	ii
ë	ie
ö	io
c	ț
ć	ce, ci
čh	ce, ci (aici: ș)
ge	ghe
gi	ghi
x	h
j	i
k	c
ś	ș
ž	j
ʒ	ge, gi (aici, ca un <i>j</i> românesc)
q	“c”, iar după <i>n</i> , ca un “g”
ç	“s”, iar după <i>n</i> , ca un “ț”
θ	“t”, iar după <i>n</i> , ca un “d”

Glosar

cu expresiile și termenii rromi evidențiați în operă

bengalo - drăcos

Si mišto! - Este bine!

Haj dan, mo, kathe! - Hai, mă, aici!

Haj, mo, xa vi tu! - Hai, mă, mănâncă și tu!

Si mišto - Este frumos!, Este bine!

khulale - căcăcioși

mo - mă, bă

Śunes, mo, Diloda? - Mă auzi, mă, Diloda?

Śopîrla - nume (“Șopârla“)

more, mo! - mă, măi, ăsta!

Śoșoj - nume (“Iepure“)

Le, mo, tu thaj i Śopîrla! - Ia, măi, tu și Șopârla!

Te train but berša! - Să trăiești mulți ani!

ćuci - țâță

uști! - Scoală! Ridică-te!

Bakro - nume (“berbec“; “miel“)

I maj śukar sas i Länka - Cea mai frumoasă era Leanca

Te trais, Lire, te trais! - Să trăiești, Lira, să trăiești!

Beng - Diavol

dili - proastă; nebună

Achen moça! - Tăceți!

pelalo - coios

“Wurdonă, căxre, wurdonă, / Căruțe, corturi, căruțe,

Xasajle amare bută / Lucrurile ni-s pierdute

Hăjda, Devla, anθ-e căxre !/ Hai în șatră, Doamne, iute!

pelalealen, mo! - coioșilor, mă!

So kerdăn, mo, so kerdăn? - Ce ai făcut, mă, ce-ai făcut?

“P-o kodo plaj, o zèleno, / Pe cel deal, cel înverzit,
Śukar khelimo’ rromano! / Frumos joc rrom s-a încins
Athadilem thaj kheldem / De-am jucat - m-am păcălit
Maj baro lažav’ kerdem!” / De ruşine m-am făcut!
Baxt, but baxt, love, čhavalen! - Noroc, mult noroc, bani,
flăcăilor!

Sode bal si p-o šero / Câte fire sunt pe cap
Kajti love anθ-o gono! / Atâția bani și în sac!

Gàlbeni but, grasta zurale! - Bani mulți, cai mulți!
dilo - prost; nebun
baro - mare
bengalea - drăcosule!

Le les, le les Kàrtja! - Ia-l, mușcă-l Cartea!
Urzică, mo, Urzică, av orde, mo! - Urzică, mă, Urzică, vino
încoa’, mă!

Mukh les, mukh les, Kàrtja! - Lasă-l, Cartea, lasă-l!
Baxt te del o Del! - Noroc să dea Dumnezeu!

So si, mo, dadea, so si? - Ce este, mă, tată, ce este?
Aven, mo, aven kathe! - Veniți, mă, veniți aici!

Xamos, mo, pimos, mo! - Mâncare, mă, băutura, mă!
Tomică, av, si amen xamos kathe! - Tomiță, vino, avem
mâncare aici!

- Haj dikh, dikh, haj dikh-θar, dikh, / Hai, uite, uite, uite, uite
- Haj, dikh, haj dikh, dikh! / Hai, uite, uite, uite ...

șuriul v. lb. rr. čhuri “cuțit”
fòro v. lb. rr. fòro(s) “târg”

Cuprins

Notă asupra ediției	5
Legile șatrei	9
Postfață	117
Valorile literelor rrome	120
Glosar cu expresiile și termenii rromi evidențiați în operă	121

Editura: **VANEMONDE**
Tel./Fax: 021-331 02 00
